

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

**HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
AÇIK ÖĞRETİM DAİRE BAŞKANLIĞI**

TARİH 3

YAZAR

DR. MEHMET MANDALOĞLU

ANKARA - 2023

MEB HAYAT BOYU ÖĞRENME GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYINLARI
AÇIK ÖĞRETİM OKULLARI

DİL UZMANI

Bülent Kenan ERKAN

GÖRSEL TASARIM UZMANLARI

Fatih SAĞLAM

Ahmet Rasim KARS

GRAFİK TASARIM UZMANI

Halil Oktay ÜVER

Copyright © MEB

Her hakkı saklıdır. Milli Eğitim Bakanlığına aittir. Tümü ya da bölümleri izin alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

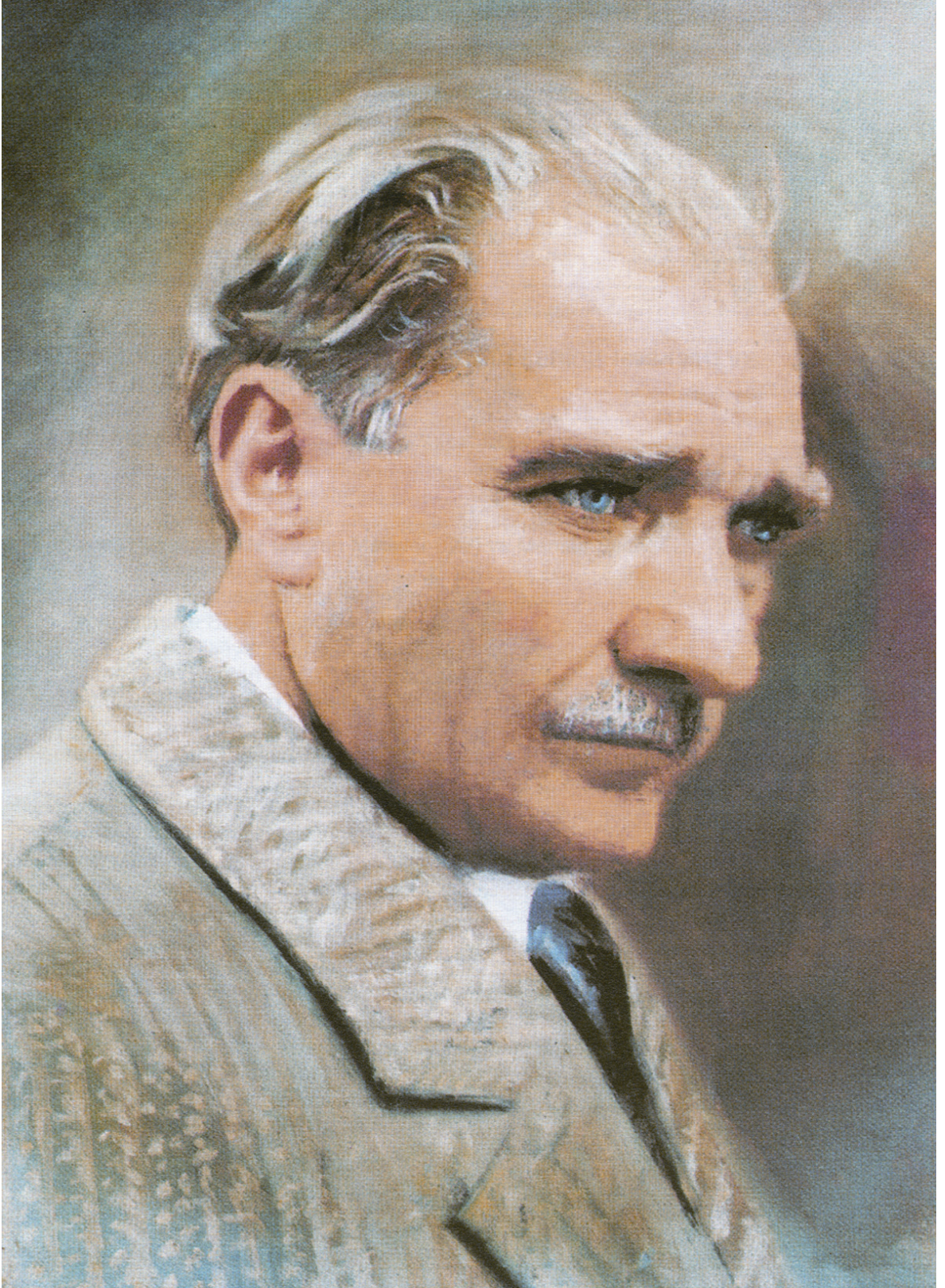
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrumetmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsaid bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

Mustafa Kemal ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

1. ÜNİTE

YERLEŞME VE DEVLETLEŞME SÜRECİNDE SELÇUKLU TÜRKİYESİ

10

1. TÜRKLERİN ANADOLU'YA YERLEŞMEYE BAŞLAMASI İLE TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILIŞI ARASINDAKİ SİYASİ GELİŞMELER.....	12
2. ANADOLU'YA YAPILAN TÜRK GÖÇLERİ.....	14
2.1. Oğuz Göçleri	14
2.2. Kaynaklarda Anadolu	16
3. ANADOLU'DAKİ İLK SİYASİ TEŞEKKÜLLER	17
3.1. Anadolu'da İlk Türk Beylikleri.....	17
3.2. Beyliklerin Birbirleriyle ve Komşularıyla İlişkileri	21
3.3. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu	22
3.4. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Yükselişi ve Bizans ile Mücadeleler.....	24
4. TÜRKLERİN ANADOLU'DA DEVLETLEŞME SÜRECİ.....	28
4.1. Oğuzlar'da Boy Birliği veya Beylikler.....	28
4.2. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Teşkilat Yapısı	29
5. HAÇLI SEFERLERİ	32
5.1. Haçlı Seferlerinin Sebepleri.....	33
5.2. Haçlı Seferlerinin Başlaması.....	34
5.3. Haçlı Seferlerinin Sonuçları	36
6. MOĞOL İSTİLASI VE SONUÇLARI.....	37
6.1. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Moğollarla İlişkileri	37
6.2. Babailer İsyanı (1240)	37
6.3. Kösedag Muharebesi (1243)	39
6.4. Anadolu'da İkinci Beylikler Dönemi.....	40
6.5. Anadolu'da Huzurun Sağlanması.....	42
NELER ÖĞRENDİK?	43
1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	44

1. 1302-1453 YILLARI ARASINDAKİ SÜREÇTE MEYDANA GELEN BAŞLICA SİYASİ GELİŞMELER.....	48
1.1. Başlıca Siyasi Gelişmeler.....	48
1.2. On Üçüncü Yüzyılın Sonlarında Anadolu ve Çevresindeki Jeopolitik Durum	49
2. OSMANLI BEYLİĞİ'NİN KURULUŞU	51
2.1. Kuruluşla İlgili Nazariyeler	51
2.2. Tarihî Bilginin Değişebilir Olması	53
3. DEVLETLEŞME SÜRECİNDE BİZANS'LA OLAN İLİŞKİLER	54
3.1. Osmanlı-Bizans İlişkileri	54
3.2. Sınırların Genişlemesi.....	56
4. RUMELİ'DEKİ FETİHLER	58
4.1. Rumeli'deki Fetihler.....	58
4.2. Rumeli'de Fetih Politikası.....	62
4.3. Demografik Güçler.....	63
4.4. İskân ve İstimâlet Politikası.....	64
5. ANADOLU'DA SİYASİ BİRLİĞİ SAĞLAMA FAALİYETLERİ	65
6. OSMANLI DEVLETİ İLE TİMUR DEVLETİ ARASINDAKİ MÜCADELE.....	66
6.1. Türk Dünyasında Liderlik Mücadelesi	66
6.2. Fetret Devri (1402-1413)	68
6.3. Şeyh Bedreddin Olayı	69
NELER ÖĞRENDİK?	70
2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	71

1. OSMANLI ASKERÎ GÜCÜ.....	76
1.1. Savaşçı Topluluklar, Alplık-Gazilik	76
1.2. Osmanlı İlk Dönem Askerî Teşkilatı.....	77

2. TIMAR SİSTEMİ	81
3. DEVLETLEŞME SÜRECİ AÇISINDAN YENİÇERİ OCAĞI VE	
DEVŞİRME SİSTEMİ	82
3.1.Yeniçeri Ocağının Kurulması.....	82
3.2.Devşirme Sistemi.....	85
NELER ÖĞRENDİK?	86
3. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	87

4. ÜNİTE

BEYLİKTEN DEVLETE OSMANLI MEDENİYETİ

90

1.SÛFİLER VE ÂLİMLER.....	92
2. OSMANLI DEVLET İDARESİ.....	98
2.1.Osmanlı İlmiye, Kalemîye ve Seyfiye Sınıfları	99
2.2.Osmanlı'da İlmî Gelişmeler	100
2.3.Bilim Adamları.....	104
3. OSMANLI COĞRAFYASINDA SÖZLÜ VE YAZILI KÜLTÜR.....	106
3.1.Sözlü Halk Kültürü-Kitabî Kültür	106
3.2.II. Murad Dönemi'nde Kültürel Gelişmeler	107
3.3.Şair Sultanların Eserlerinden Örnekler	108
4. ZANAAT, SANAT VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ.....	109
4.1. Osmanlı Devleti'nde Şehirleşme.....	109
4.2. El Sanatları.....	112
NELER ÖĞRENDİK?	115
4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI	116
SÖZLÜK	118
KAYNAKÇA	122
GÖRSEL KAYNAKÇA	124
CEVAP ANAHTARI	126

1. ÜNİTE

YERLEŞME VE DEVLETLEŞME
SÜRECİNDE SELÇUKLU TÜRKİYESİ

● Hazırlık Soruları

1. Türklerin Anadolu'ya yerleşmesiyle meydana gelen siyasi gelişmeler neler olabilir?
2. Oğuzlar'ın Anadolu'ya göçlerinin sonuçları neler olabilir?
3. Malazgirt Muharebesi'nden sonra Anadolu'da beyliklerin kurulmasını kolaylaştıran etkenler nelerdir?
4. Haçlı Seferlerinin yapılmasının nedenleri nelerdir?
5. Moğol İstilasını Anadolu Türk tarihi açısından hangi sonuçları doğurmuştur?

● Neler Öğreneceğiz?

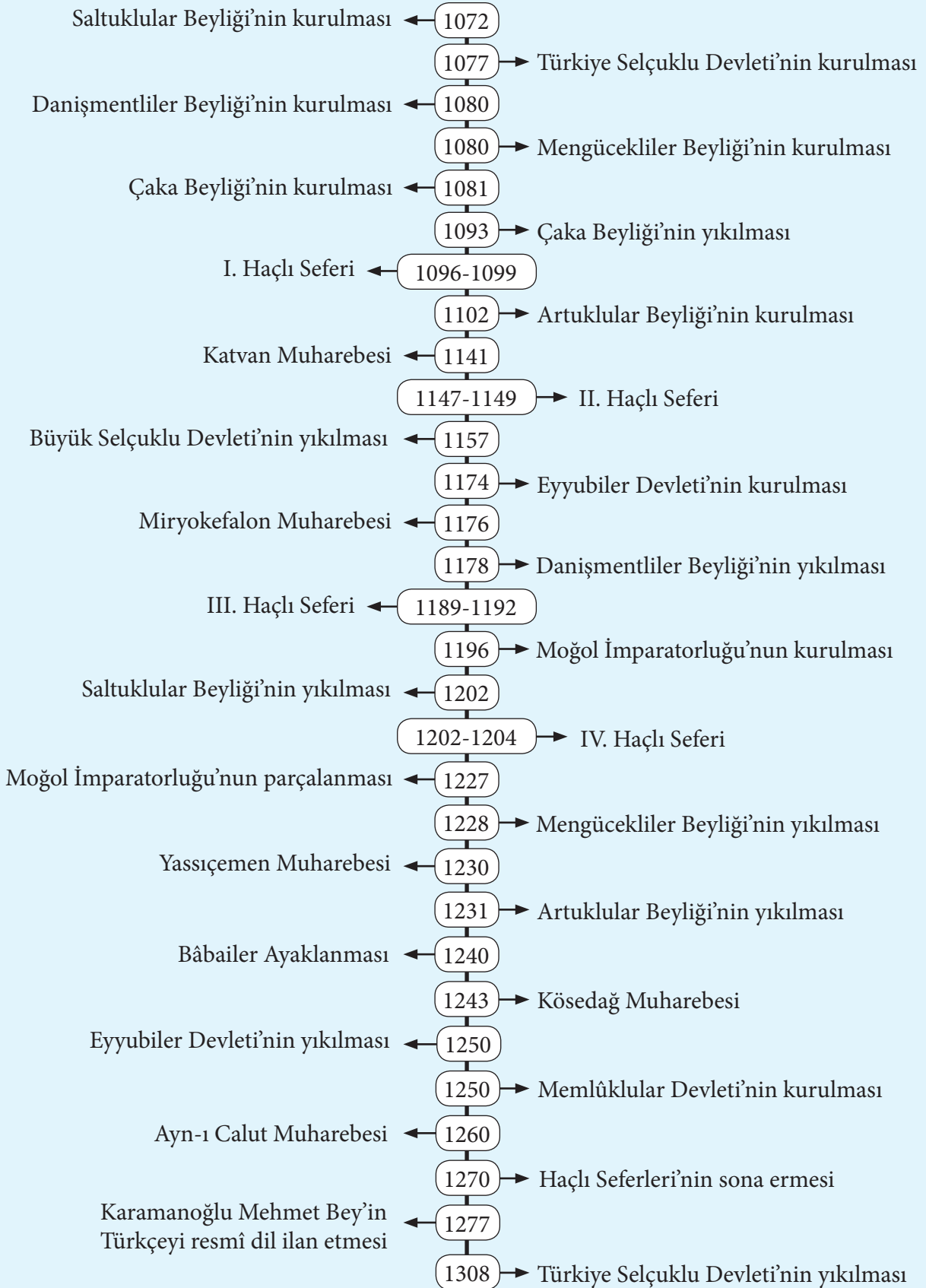
Bu üniteyi tamamladığınızda;

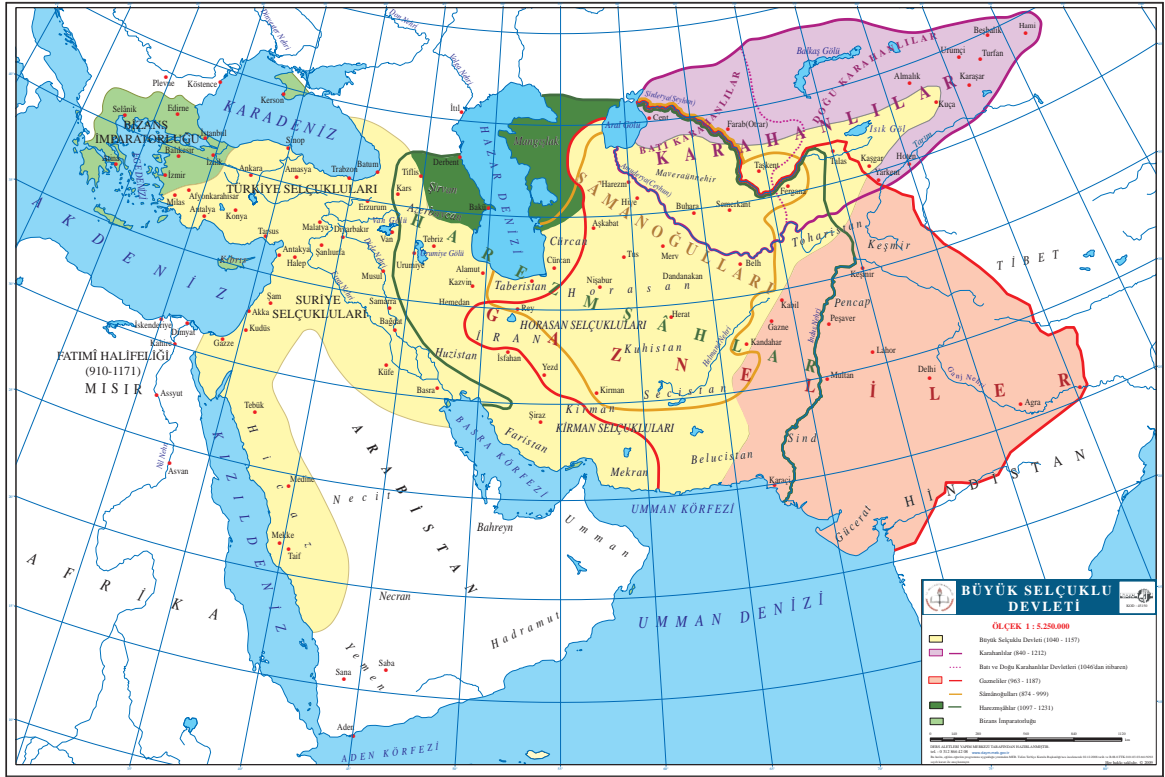
1. Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlaması ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışı arasındaki süreçte meydana gelen başlıca gelişmeleri tarih şeridi ve haritalar üzerinde görebileceksiniz.
2. Anadolu'ya yapılan Türk göçlerinin sosyokültürel etkilerini,
3. Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinin hangileri olduğunu,
4. Türklerin Anadolu'da devletleşme sürecini ve etkilerini,
5. Moğol İstilasının sonucunda Anadolu'da meydana gelen değişimi ve bu değişimde etkili olan mutasavvıfların görüşlerini öğreneceksiniz.

● Anahtar Kelimeler

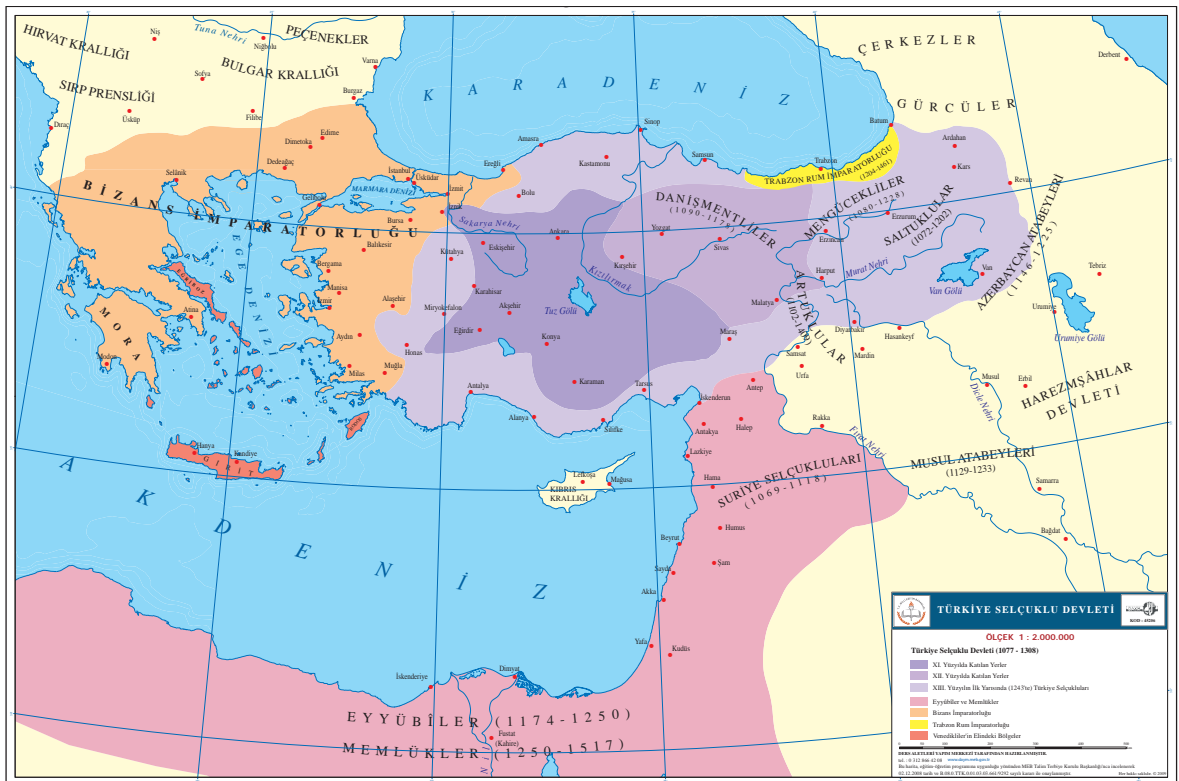
- Göç
- Haçlı
- Mutasavvıf
- Muharebe
- Savaş
- Turchia

1. TÜRKLERİN ANADOLU'YA YERLEŞMEYE BAŞLAMASI İLE TÜRKİYE SELÇUKLU DEVLETİ'NİN YIKILIŞI ARASINDAKİ SİYASİ GELİŞMELER

Büyük Selçuklu Devleti

Türkiye Selçuklu Devleti

2. ANADOLU'YA YAPILAN TÜRK GÖÇLERİ

Anadolu, tarihin her döneminde jeopolitik konumundan dolayı sürekli olarak devletlerin ilgisini çekmiştir. Bu nedenle Anadolu coğrafyası üzerinde farklı dönemlerde çeşitli milletler hareket hâlinde olmuşlardır.

Anadolu'ya Türkler arasındaki ilk ilgi Hunlar döneminde başlamıştır. Hunlar 4. yüzyılda Anadolu'ya ganimet amacıyla yönelmişler, Anadolu'yu yakından tanıma fırsatı bulmuşlardır. 7. yüzyılda Sabarlar'ın Anadolu'ya girdikleri bilinmektedir. Abbasiler, hizmetlerinde yer alan Türkler için sınır boylarında **Avasım** adı verilen şehirler oluşturmuşlardır. Bizans'a karşı Türkler, Avasım şehirlerinden gaza ve cihat anlayışı ile hareket etme imkânı bulmuşlardır.

2.1. Oğuz Göçleri

Türkler Anadolu'ya gelmeden önce Anadolu'da çeşitli etnik ve toplumsal gruplar bulunmaktaydı. Anadolu bu dönemde Rum, Süryani, Gürcü, Ermeni gibi değişik etnik ve toplumsal unsurların bulunduğu bir coğrafya idi. Bu etnik unsurlar arasında siyasi bir birliktelik bulunmuyor, Bizans (Yunanca Byzantion kelimesinin Latinceleşmiş halidir. Şehrin ilk kurucusu megaralı sömürgecilerin liderinin adının Bizans olduğu düşünülmektedir. Bizanslı terimi, modern tarihçilerin bu kültüre ithaf ettikleri bir 19. yüzyıl terimidir. İmparatorluğun asıl adı Doğu Roma'dır) İmparatorluğu'na bağlı olarak yaşamaya devam ediyorlardı. Türkler, Anadolu'da tutunabilmek için Rum, Ermeni, Gürcü, Moğol ve Haçlılara karşı büyük mücadeleler verdiler. Bu mücadelelerin sonunda Anadolu Türk yurdu hâline gelmeye başladı.

Başlarında Yabgu unvanlı bir idareci bulunan Oğuz Yabgu Devleti, 10. yüzyılda kabileler hâlinde Oğuz Çölü denilen bölgede yaşamışlardır. Oğuzların yaşadıkları bu bölgenin coğrafi sınırları güneyinde Hazar Denizi, batısında ve kuzeyinde İtil Irmağı ile çevrili alandır. Oğuzlar'ın komşuları Hazarlar, Kimekler, Karluklar ve Bulgarlardan oluşmuştur. Oğuzlar 10. yüzyılda İslamiyet'e girmeye başlamışlardı. Oğuz Yabgu Devleti'nin ne zaman yıkıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte 10. yüzyılın sonlarına doğru zayıfladığı ve kuzeyden gelen Kıpçakların baskıları neticesinde dağılmaya başladıkları bilinmektedir. Oğuz Yabgu Devleti'nin dağılmasıyla birlikte Oğuzlar, boylar hâlinde göç etmeye başlamışlardır. Oğuzlar, İslamiyet'i kabul ettikten sonra Türkmenler olarak anılmışlardır. Türkmenlerin Türk ve İslam dünyasında önemli bir yer tutmaları Selçuklu Devleti ile birlikte olmuştur.

Türklerin Anadolu'ya göçleri dalgalar hâlinde gerçekleşmiştir. Birinci dalga göçler, Oğuz Türkleri tarafından 1015-1021 tarihleri arasında yapılan göçlerdir. İlk Selçuklu akınları biçiminde gerçekleştirilen bu göç dalgasının esas kitlesini Malazgirt Muharebesi'nden sonra Türkmenler'in Anadolu'yu yurt edinmek amacıyla gerçekleştirdikleri göç dalgası oluşturmaktadır. Türkmenler, Malazgirt Zaferi ile batıya doğru akmaya başlamışlardır.

BİLGİ KUTUSU

Birinci dalga göçlerin sebepleri

- Maveraünnehir ve Horasan bölgesindeki Karahanlı ve Gazneliler'in Oğuzlar üzerindeki baskılarını artırmaları,
- Karahıtayların Moğolistan havalisine hâkim olmasının ardından Türk kavimlerinin birbirlerini sıkıştırarak mücadele etmeleri,
- Karahıtayların Kıpçaklarla birlikte Oğuzlar'a baskı yapmaları,
- Otlakların azlığı ile birlikte nüfusun artması,
- Oğuzlar için yerleşebilecek yurt aranması.

Büyük Selçuklu Devleti'nin Malazgirt Muharebesi'ni kazanmasının ardından Anadolu'ya yapılan göçler kitleler hâlinde devam etmiş, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması sağlanmıştır. Birinci dalga göçlerin sonucunda Selçukluların Anadolu'ya hâkim olmalarını sağlayacak hareketlilik yaşanmıştır. Bu göçler karşısında Bizans'ın bölgeyi savunmakta yetersiz kalması, Türklerin fetihlerini artırmalarına neden olmuştur. Malazgirt Muharebesi neticesinde Türkmen göçleri daha da artarak, kitlesel bir hâle dönüşmüştür. Yapılan bu göçler yurt tutma amacıyla gerçekleştirildiği için Anadolu toprakları vatan hâline getirilmiştir. Malazgirt Muharebesi'nin ardından Danişmentliler, Mengücekliler, Saltuklular, Artuklular ve Çaka Beylikleri kurulmuştur. Türkmen beyliklerinin kurulması Anadolu'nun Türkleşmesinde etkili olmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti döneminde Anadolu'daki hâkimiyet kalıcı hâle gelmiştir.

Türkmenlerin tarihinde meydana gelen en önemli gelişme Moğol İstilası'dır. Moğol İstilas, Türkmenlerin Azerbaycan ve Horasan'dan kitlesel olarak Anadolu'ya göç etmelerine neden olmuştur. Anadolu'ya yönelik Türkmenler'in yaptıkları bu ikinci göç dalgasını, Moğolların önünden kaçan Türkmenler oluşturmuştur. Türkmenler'in Anadolu'ya yönelmesiyle birlikte Anadolu'nun nüfusu artmıştır. Anadolu'ya kalabalık yığınlar hâlinde giren bu Türkmenler, bu sırada Anadolu'ya hâkim olan Türkiye Selçuklu Devleti tarafından uçlara yerleştirilmiştir. Moğolların tazyikinden kaçan Türkmenler, Rumlara karşı daha cesur davranarak Bizans sınırlarına girmişlerdir. Türkmenler'in ilerlemesi karşısında tutunamayan Rumlular, daha batıya çekilmek zorunda kalmışlardır. Bizans sınır boylarında Türk nüfus artmış ve Batı Anadolu'daki fetihler hızlanmıştır.

Türkmenler'in Anadolu'ya yöneldikleri sırada Bizans, Anadolu'da siyasi varlığını hâlâ sürdürmekteydi. Oğuz göçlerinin yapıldığı sırada Bizans'ın Anadolu'daki otoritesi zayıflamış, taht kavgaları ve iç isyanlar Bizans'ı zor durumda bırakmıştır. Bizans'ın uyguladığı adaletsiz yönetim anlayışı halkın Türklerin hâkimiyetini kabul etmesini kolaylaştırmıştır. Bizans İmparatorluğu'nda gelirlerin ihtiyaçlar yerine lüks yaşam için harcanması halkın

teпки göstermesine neden olmuştur. Kilisenin daha fazla nüfuz sahibi olmak için halka baskı uygulaması halkın tepkisine neden olmuştur. Bizans, Ermeni krallık ve prensliklerle sorunlar yaşamaya devam etmiştir. Bizans'ın bünyesinde farklı etnik gruplar bulunmaktaydı. Bizans, bu gruplara karşı asimile politikası takip ederek Rumlaştırmaya çalışmıştır. Bu amaçla etnik grupları farklı bölgelere göç etmeye zorlamıştır. Bizans'ın uyguladığı bu politika Ermeni krallıklarının ortadan kalkmasına neden olmuş ve Selçuklu akınlarının yapılmasını kolaylaştırmıştır. Bizans idaresi Anadolu halkına karşı hoşgörüsüz davranmıştır. Bizans'ın halka karşı uyguladığı ağır vergiler ve Ortodokslaştırma politikası, Selçukluların Anadolu'ya akınları sırasında Anadolu'daki halkın Selçuklulara karşı mukavemet göstermemelerine neden olmuştur. Bizans, bu dönemde Selçukluların yanı sıra Normanlar, Macarlar ve Peçenekler ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bizans'ın ve Anadolu'nun içinde bulunduğu bu durum Türklerin Anadolu'da yerleşmesini kolaylaştıran faktörlerdir. Selçuklular, Bizans'ın içinde bulunduğu durumdan faydalanarak kendileri için fırsata dönüştürmüşlerdir.

Oğuzlar, Anadolu'ya gelmeden önceki dönemlerde boy birliği veya beylik gibi siyasi bir çatı altında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Oğuzların bu yaşam biçimi Anadolu'ya geldiklerinde de devam etmiştir. Oğuz boylarının konar-göçer yaşam biçiminden yerleşik hayata geçmemeleri Anadolu'daki devletleşme sürecini yavaşlatmıştır.

2.2. Kaynaklarda Anadolu

Türkler hakkında yazılı kaynakların verdiği ilk bilgilere MÖ 484-425 yılları arasında İskit-ya başlığı altında Herodotos'un tarih kitabında rastlanmaktadır. MÖ 318 tarihinde Çinlilerle Hunlar arasındaki antlaşmada ile Hunlar hakkında yazılı bilgiler yer almaktadır. Türklerin 6-13. yüzyıllar arasında Avrupa'da, Balkanlar'da ve Karadeniz'in kuzeyinde kurdukları devletlerle ilgili bilgilere Bizans kaynaklarından ulaşılabilmektedir.

Anadolu'yu yurt edinen Türkler, kurdukları devletleri kurucularının veya bölgenin adıyla adlandırmışlardır. Anadolu adı ilk kez 12. yüzyılda Bizans kaynaklarında Türkiye (Turchia, Turkiya) adıyla anılmaya başlanmıştır. Arap kaynaklarında da Türkiye adı kullanılmıştır.

Görsel: Oğuz boylarının yaşam biçimi.

3. ANADOLU'DAKİ İLK SİYASİ TEŞEKKÜLLER

3.1. Anadolu'da İlk Türk Beylikleri

Cuma namazından sonra Sultan Alparslan, ordusuna şöyle hitap etti:

“Ey askerlerim ve kumandanlarım! Daha ne zamana kadar biz azınlıkta, düşman çoğunlukta olmak üzere, böyle bekleyeceğiz? Ben bizzat Müslümanların minberlerde bizim için duâ etmekte oldukları bu saatte düşmanın üzerine atılmak istiyorum. Gâlip gelirse arzu ettiğimiz sonuç hasıl olacaktır, aksi takdirde şehit olarak cennete gideriz. Beni izlemek isteyenler gelsinler, geri dönmek isteyenler ise serbestçe geri dönebilirler. Bugün burada ne emreden bir sultan ne de emir alan bir asker vardır. Bugün ben de sizlerden biriyim ve sizinle birlikte savaşaçağım. Biz, Müslümanların eskiden beri yapageldikleri bir gaza yapıyoruz.”

Bundan sonra Türk ordusu hücumla geçti. Cuma günü öğleden sonra başlayan savaş akşamüzeri sona erdi. Tarihin en büyük meydan savaşlarından biri olan Malazgirt Muharebesi Türk ordusunun kesin galibiyeti ile sonuçlandı. Büyük komutan Alparslan'ın üstün savaş taktiği ve Türk askerinin cesaret ve kahramanlığı sayesinde elli dört bin kişilik Türk ordusu, kendisinden kat kat fazla olan Bizans ordusunu birkaç saat içinde kesin bir yenilgiye uğratmış ve büyük bir zafer kazanmıştı.

(www.dergipark.gov.tr'den düzenlenmiştir).

Yukarıdaki metinden hareketle Alparslan'ın Malazgirt Muharebesi'nde ordusuna yaptığı konuşma muharebenin seyrini nasıl değiştirmiş olabilir?

Türkler, Anadolu'ya gelmeden önce Anadolu'da pek çok Ermeni, Süryani, Rum, Gürcü gibi değişik etnik kökene sahip toplumsal gruplar bulunmaktaydı. Bu toplulukların arasında siyasi birlik bulunmadığından Bizans'ın hâkimiyeti altında yaşamaya devam ediyorlardı. Anadolu'da hâkim olan dinî yapı Hristiyanlıktı. Türkler, Anadolu'ya gelmeden önce Bizans, Ortodoks olmayan halkın üstünde ağır baskılar uyguluyor, halktan zorla vergi topluyordu. Bizans'ın baskı politikası Anadolu halkını zor durumda bırakıyordu. Bizans'ın politikaları, Anadolu coğrafyasının jeopolitik konumu, tarım ve hayvancılığa uygun bir konumda bulunması Türklerin bu coğrafyaya olan ilgilerini artırıyordu. Selçukluların keşif hareketlerini takiben yurt edinmek için Anadolu'ya seferler düzenlediler. Bu seferlerin en önemlisini ise şüphesiz Malazgirt Muharebesi oluşturmaktadır. Selçuklular tarafından Malazgirt Muharebesi'nin kazanılmasından sonra Alparslan'ın ordu komutanlarına yaptığı konuşmada “fethedilen yer, fethedenin malıdır” anlayışından dolayı kısa sürede Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması gerçekleşmiştir. Malazgirt Muharebesi'ne katılan bey ve komutanlar, kontrol ettikleri askeri güç ve nüfus kitlesi ile birlikte Anadolu'nun çeşitli yerlerine dağılmışlar, buraları kısa sürede Selçuklu beyleri kimliği ile fethederek Selçukluların Anadolu'ya hâkim olmasını sağlamışlardır ancak zamanla Büyük Selçuklu Devleti'nin eski gücünü kaybetmesi üzerine Anadolu'nun çeşitli yerlerindeki bu beylikler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Böylece Anadolu'da ilk beylikler dönemi başlamıştır.

Danişmentliler (1080-1178): Malazgirt Muharebesi'nden sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerindendir. Danişment Ahmet Gazi tarafından Sivas merkezli olarak kurulmuştur. Anadolu'da kurulan beylikler içinde en güçlü olanıdır. Danişmentliler, geniş bir alanda etkili olmuş, Malatya, Kayseri dolaylarında hâkimiyet kurmuştur. Türkiye Selçuklu Devleti ile birlikte Haçlılara karşı yaptıkları mücadelelerde başarılar elde etmişlerdir.

Danişmentlilerden Nizamettin Yağıbasan tarafından Anadolu'nun ilk medreselerinden olan Yağıbasan Medreseleri Tokat ve Niksar'da yaptırılmıştır.

Görsel: Yağıbasan Medresesi

Danişmentli Hükümdarı Melik Mehmet Gazi tarafından yaptırılan Kayseri Ulu Camii (Camii Kebir) dönemin önemli eserleri arasındadır. Danişmentlilerin Anadolu'daki destanlarını, kahramanlıklarını, Bizans, Haçlı ve Ermenilere karşı mücadelelerini anlatan Danişmentname yaşanan dönemi aydınlatan kıymetli bir edebî eserdir. Danişmentliler Türkiye Selçuklu Devleti tarafından yıkılmışlardır.

Saltuklular (1072-1202): Ebul Kasım Saltuk Bey tarafından Erzurum merkezli olarak kurulmuştur. Anadolu'da kurulmuş olan ilk Türk beyliğidir. Gürcüler ve Danişmentlilerle birlikte Haçlılara karşı savaşmışlardır. Mimari alanında önemli eserler vermişlerdir. Kale Camii, Mama Hatun Türbesi, Tepsi Minare, Üç Kümbetler ve Ulu Camii bu eserlere örnek olarak gösterilebilir. Saltuklular, Türkiye Selçuklu Devleti tarafından yıkılmışlardır.

Görsel: Mama Hatun Türbesi

Mengücekliler (1080-1228): Mengücek Gazi tarafından Erzincan merkezli kurulmuştur. Mengücekliler Erzincan, Kemah ve Sivas-Divriği dolaylarında yaşamış, Gürcü ve Rumlara karşı üstün bir mücadele sergilemişlerdir.

Sivas Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası Mengüceklilerden kalma önemli eserlerden biridir. Divriği Ulu Camii, Süleyman Şah'ın oğlu Ahmet Şah tarafından; Darüşşifa ise eşi Melike Turan Melek tarafından yaptırılmıştır. Mengüceklilere Türkiye Selçuklu Devleti son vermiştir.

Görsel: Sivas Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası

Artuklular (1102-1409): Selçuklu hükümdarı Alparslan'ın ordu komutanlarından Artuk Bey ve oğulları tarafından Diyarbakır merkez olmak üzere Doğu ve Güneydoğu bölgesinde kurulmuştur. Bu dönemde Harput, Mardin, Batman, Diyarbakır önemli birer merkez konumundaydılar. Artuk Bey'in ölümüyle birlikte beylik, oğulları arasında Hasankeyf, Harput ve Mardin Artukluları olmak üzere üç kola ayrıldı. Hasankeyf kolu 1102-1231, Mardin kolu 1108-1409, Harput kolu 1112-1234 yılları arasında varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Görsel: El Cezeri'nin Fıllı Su Saati Modeli

Artuklular hâkim oldukları bölgelerde farklı milletleri hoşgörü anlayışı içinde yönetmişlerdir. Yaşadıkları merkezler döneminin önemli kültür, sanat ve ticaret merkezi hâline gelmiştir. Pek çok medrese, cami, saray, türbe, çarşı, köprü, kale ve imaret yaptırıldılar. Artuklu mimarisinin en önemli örnekleri Diyarbakır, Mardin, Hasankeyf ve Elazığ'da toplanmıştır. Diyarbakır'da iç kaledeki kazılar sonucunda ortaya çıkarılan Artuklu Sarayı,

Mardin Hatuniye Medresesi ve Mardin Ulu Camii, Diyarbakır-Batman arasında Batman Çayı üzerinde yer alan Malabadi Köprüsü, Hasankeyf Köprüsü bu dönemde yapılan eserlerden bazılarıdır.

Artuklular döneminde bilim oldukça gelişmiş, hükümdarlar bilim adamlarını desteklemişlerdir. Artuklular Dönemi'nin en tanınmış bilim insanı Ebu'l-İz El Cezeri'dir. Cezeri, sibernetiği keşfederek robotlar yapmıştır. Sadece su ile çalışan ve mekanik parçalardan meydana gelen makineler yaparak günlük hayata geçirmiştir. Artuklu hükümdarının desteğiyle yirmibeş yıl Diyarbakır'da çalışmalarını sürdürmüştür. Yaptığı buluşlarını kitap hâline getirmiştir.

Hasankeyf kolu, Eyyubiler tarafından; Mardin kolu, Karakoyunlular tarafından; Harput kolu, Türkiye Selçukluları tarafından yıkılmıştır.

Çaka Beyliği (1081-1097): Çaka Bey tarafından Malazgirt zaferinden sonra İzmir ve çevresinde bağımsız bir beylik olarak kurulmuştur. Çaka Bey, İzmir'de bir tersane kurarak kırk gemiyi denizlere indirdi. Böylece ilk Türk deniz filosunu kurmuş oldu. Çaka Bey ilk Türk denizcisi olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır.

Çaka Bey, 19 Mayıs 1090 yılında Koyun Adaları yakınlarında Bizans deniz kuvvetleriyle karşı karşıya geldi. Aynı gün gece yarısına kadar devam eden, Türklerin ilk deniz savaşında Bizans donanması ağır kayıplar verdi. Koyun Adaları Savaşı, Türklerin zafiriyle neticelenmiştir. Bu zaferden sonra Bizans güç kaybetmeye devam etmiştir. Çaka Beyliği'ne Anadolu Selçuklu Devleti tarafından son verildi.

Görsel: Çaka Bey Büstü

DÜŞÜNELİM

Türkleri, Bizans'a karşı denizlerde Çaka Bey'in, karada Alparslan'ın tanıtmasını nasıl değerlendirmeliyiz?

Çubukoğulları Beyliği (1085-1112): 1085 yılında Çubuk Bey, Harput ve civarında, Çubukoğulları adıyla anılan kendi beyliğini kurmuştur. Emir Çubuk, Anadolu'nun fethinde ve özellikle Diyarbakır'ın ele geçirilmesinde önemli rol oynamıştır. Artuklu Belek Gazi, Harput'u ele geçirerek beyliğe son vermiştir (1112).

İnaloğulları Beyliği (1098-1183): Diyarbakır ve çevresinde Türk emiri Sadr tarafından kurulmuşlardır. Sadr'ın yerine geçen kardeşi İnal Bey ile beylik devam etmiştir. İnaloğulları Beyliği Haçlılara karşı yapılan mücadelelerde başarılı olmuşlardır. Beyliğe Selahaddin Eyyubi tarafından son verilmiştir.

Dilmaçoğulları Beyliği (1085-1394): Bitlis ve çevresinde Dilmaçoğlu Mehmed Bey tarafından kurulmuş bir beyliktir. Beylik, 1229 yılında Harzemşahların daha sonra Moğolların egemenliği altına girmiştir. 1394 yılında Akkoyunlular tarafından ortadan kaldırılmıştır.

Sökmenoğulları (1100-1207): Van Gölü ve Ahlat çevresinde Sökmen Bey tarafından kurulmuş Türk beyliğidir. Artuklular, Mengücekliler, Saltuklular, Gürcüler, Haçlılarla mücadele etmişler; sınırlarını Kars'a kadar genişletmişlerdir. 1207 yılında beyliğin hâkimiyetine Eyyubiler son vermişlerdir.

İnançoğulları (1261-1368): Denizli ve çevresinde Mehmet Bey tarafından 1261 yılında kurulmuştur. Beylik 1368 yılında Germiyanogullarına katılmıştır.

Tanrıvermişoğulları (1081-1093): 1081 yılında Efes ve çevresinde Tanrıvermiş Bey tarafından kurulmuştur. Beyliğe 1093 yılında Bizans son vermiştir.

ARAŞTIRALIM

Anadolu'da kurulan ilk Türk devlet ve beylikleri Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına nasıl katkıda bulunmuş olabilir?

3.2. Beyliklerin Birbirleriyle ve Komşularıyla İlişkileri

Malazgirt Muharebesi'nden sonra kurulan beylikler Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına katkı sağlamışlardır. Beylikler, kuruldukları coğrafya içinde birbirleriyle ve çevre devletlerle birlikte hareket ettikleri gibi birbirlerine karşı güç mücadelesine girişmişlerdir.

Danişmentliler'in kurucusu Danişmend Gazi'nin 1085 yılında vefat etmesi üzerine yerine oğlu Gümüştegin geçmiştir. Bu dönemde Selçuklu Hükümdarı Süleyman Şah'ın hayatını kaybetmesiyle Anadolu'da Danişmendliler güç kazandılar ve hâkimiyet alanını genişlettiler. Bir süre sonra Gümüştegin'in hayatını kaybetmesiyle yerine oğlu Emir Gazi geçti. Bu sırada Mengücekliler ile Artuklular arasında mücadeleler yaşanmaktaydı. Emir Gazi iki beylik arasındaki mücadelede Artuklu Hükümdarı Belek bin Behram'ı destekledi. İki beylik Bizans'a karşı yaptıkları mücadeleyi kaybedince Danişmendliler güçlerini artırdılar.

Bitlis şehri, Doğu Anadolu'nun önemli merkezlerinden biridir. Şehri temsil eden kaleye ilk defa kimlerin yerleştiğine dair kesin kayıtlar bulunmamakla beraber Büyük İskender'in emri üzerine komutanlarından Badlis'in kurmuş olduğu rivayet edilmektedir. Bitlis'in Selçukluların hâkimiyetine girmesi 11. yüzyıl ortalarında. Selçuklular, Bitlis'i aldıktan sonra ikta olarak Dilmaçoğlu Mehmed Bey'e vermiştir. Şehir, kısa bir süre sonra da Artukluların eline geçmiştir.

Türkiye Selçuklu Devleti ile birlikte Anadolu'da kurulan ilk Türk Beylikleri Anadolu coğrafyasını Haçlı, Bizans, Moğol, Ermeni ve Gürcülere karşı savunmuşlardır.

3.3. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu

Selçuk Bey'in torunu, Kutalmış'ın oğlu Süleyman Şah (1075-1086) Alparslan döneminde Selçuklu Devleti'nde hizmetlerde bulunmuş, Sultan Melikşah'ın tahta geçmesini takip eden yıllarda Anadolu'daki fetih hareketlerine başlamıştır. Süleyman Şah, Anadolu'daki fetihlerini Marmara Denizi yönüne çevirmiş, İznik'i alarak Türkiye Selçuklu Devleti'nin başşehri yapmıştır. Süleyman Şah, 1075 yılında bağımsızlığını ilan etmiştir.

Sultan Melikşah, Süleyman Şah'a kendisini Türkiye Selçuklu Hükümdarı olarak tanıdığını bildiren bir "menşur" göndermiştir. Abbasi Halifesi Kaim Biemrillah da "hil'at ile ferman" göndermiştir. Süleyman Şah'ın kendi adına hutbe okutup para bastırıldığına dair şu ana kadar herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Süleyman Şah'ın bağımsızlığını ilan ettiği sırada Bizans'ın siyasi durumu oldukça karışıktı. Bizans İmparatorluğu'nda taht kavgaları yaşanmaktaydı. Süleyman Şah, Bizans'ın bu karışık durumundan faydalanarak sınırlarını Marmara ve Karadeniz'e doğru genişletti. Bursa ve Kocaeli yarımadalarını ele geçirerek, Bizans ile sınır oluşturmuş oldu. Süleyman Şah, Bizans ile Dragon Antlaşması'nı yaptı (1081). Bizans bu antlaşmayla Süleyman Şah'a yüksek miktarda vergi ödemek zorunda kalmıştır. Bu antlaşma ile Süleyman Şah, Marmara Denizi kıyılarına kadar neredeyse bütün Anadolu'nun hâkimi olduğunu Bizans'a kabul ettirmiş oldu. Çukurova Bölgesi'ne bir sefer düzenleyerek Tarsus, Adana, Misis, Aynizerbil ve yörelerini fethetti. Malatya'yı vergiye bağladı. Antakya'yı aldı. Süleyman Şah ile Suriye Selçuklu Meliki Tutuş, Halep yakınlarında yapılan savaşta yenildi. Hayatında ilk defa yenilgiye uğrayan Süleyman Şah bu savaşın sonunda hayatını kaybetmiştir (1086). Süleyman Şah'ın ölümü üzerine Türkiye Selçuklu Devleti 6 yıl süren fetret devri yaşamıştır.

Görsel: Süleyman Şah Heykeli

DÜŞÜNELİM

Selçukluların İznik şehrini almaları bağımsızlıklarını ilan etmelerinde etkili olmuş mudur?

BİLGİ KUTUSU

Menşur: Padişah tarafından verilen vezirlik vb. bir unvanı gösteren ferman türü.

Hil'at: Halifeler ve hükümdarlar tarafından taltif etmek ve şerefle dirmek amacıyla devlet adamlarına ve diğer bazı kişilere giydirilen değerli elbise.

Tiraz: Halife, hükümdar ve devlet adamlarının unvanlarını, lakaplarını taşıyan sırma işleme ve yazılarla süslenmiş elbise, bunların dokunduğu atölye.

Süleyman Şah'ın mezarı Lozan Antlaşması'na göre sınırlarımız dışındaki tek toprak parçamızdır. Süleyman Şah Türbesi, Türk askerimiz tarafından korunmaktadır.

Görsel: Süleyman Şah Türbesi

Süleyman Şah'ın ölümünden sonra Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, Süleyman Şah'ın oğlu I. Kılıçarslan'ı İsfahan'a götürerek burada altı yıl boyunca iyi bir eğitim almasını sağlamıştır. 1092 yılında Sultan Melikşah'ın ölümü üzerine oğlu Berkियaruk tarafından I. Kılıçarslan serbest bırakılmıştır.

I. Kılıçarslan 1093 yılında Türkiye Selçuklu Devleti'nin başına geçmiştir. Anadolu'da dağılan Selçuklu birliğini yeniden bir bayrak altında toplamayı başardığı için devletin ikinci kurucusu unvanını almıştır. Devlet işlerini düzene koymuş, önemli yerlere vali ve komutanlar atamıştır. Çaka Bey'in kızıyla evlenerek Bizans'a karşı Çaka Bey ile birlikte hareket etmiştir. Bu durumdan endişe eden Bizans İmparatoru Aleksios, Kılıçarslan'ı Çaka Bey'e karşı kıskırtmıştır. Kılıçarslan da Çaka Bey'in güçlenmesini kendi hâkimiyeti açısından tehdit edici bir unsur olarak görmüştür. Bu etkenlerden dolayı Kılıçarslan, Çaka Bey'i öldürtmüştür.

Kılıçarslan, Malatya'yı kuşattığı sırada I. Haçlı Seferi başlamıştır. Haçlıların İznik'i zaptettikleri haberi üzerine kuşatmayı kaldırarak hemen yola çıkmıştır. İznik'te haçlılara karşı mücadele verilmişse de başarılı olunamamıştır. Şehrin Bizans tarafından alınmasından sonra Konya'yı devletin merkezi yapmıştır. I. Haçlı Seferi'nden sonra I. Kılıçarslan Danişmentlileri mağlup ederek Malatya'yı ardından Musul'u ele geçirmiştir. Büyük Selçuklu kumandanı Emir Çavlı ile yaptığı savaşta mağlup olmuştur. Esir düşmemek için karşı kıyıya geçmek amacıyla atını Habur Irmağı'na sürmüştür. Üzerinde zırh bulunduğu için Habur Irmağı'nda boğularak şehit olmuştur (1107).

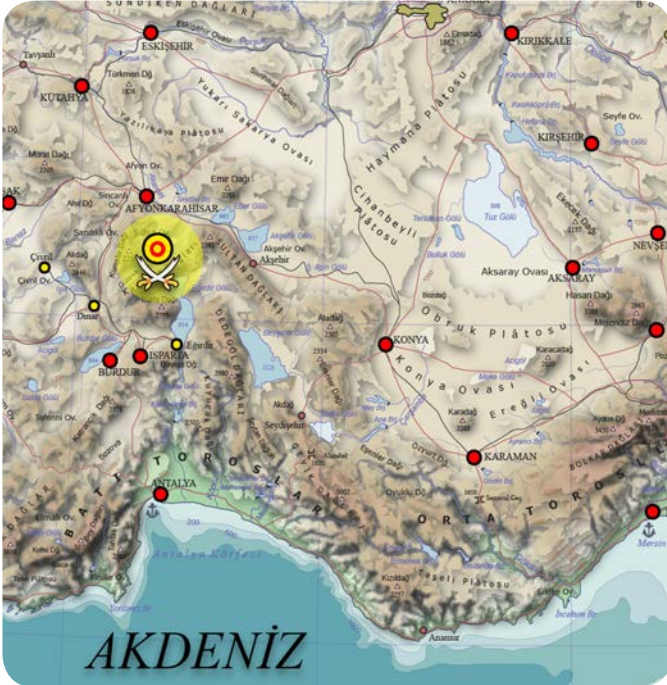
Kılıçarslan'ın genç yaşta ölümüyle haçlılara karşı yürütülen mücadele ve Türkiye Selçuklu Devleti'nin siyasi birliği zaafa uğramıştır. Danişmentliler, bu durumdan istifade ederek, Anadolu'da siyasi güçlerini artırmışlar ve topraklarını genişletmişlerdir. Bizans, Ege bölgesine doğru yayılma imkânı bulmuş ve Türkleri Batı Anadolu'dan tekrar geri itme fırsatı yakalamıştır. Türkiye Selçuklu Devleti'nde 1107-1116 yılları arasında tekrar fetret devri yaşanmıştır. Bu karışık dönem içerisinde Kılıçarslan'ın oğlu Sultan I. Mesut kayınpederi Danişmentli Emir Gazi'nin yardımını alarak Türkiye Selçuklu Devleti'nin başına geçmeyi başarmıştır (1116). Bu dönemde Türkiye Selçukluları kısa bir süreliğine Danişmentlilere bağlı olarak yaşamıştır. I. Mesut Bizans ve Haçlılara karşı başarılı mücadeleler gerçekleştirmiştir. Konya, Akşehir dolaylarında Bizans ordusunu mağlup etmiştir. II. Haçlı ordusunu Eskişehir yakınlarında mağlup etmiştir. Böylece, halkın kendisine güvenini artırmış, büyük bir ün kazanmıştır. Danişmentlilerin iç işlerindeki karışıklıklar-

dan yararlanarak Ankara, Çankırı, Kastamonu, Elbistan, Sivas ve Malatya'yı topraklarına katmıştır. 1155 yılında Konya'da ölmüştür.

3.4. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Yükselişi ve Bizans ile Mücadeleler

Sultan I. Mesut öleceğini hissedince 1155 tarihinde ülkeyi üç oğlu arasında bölüştürdü. II. Kılıçarslan'ı Konya'da sultan ilan edip Selçuklu Devleti'nin başına geçirdi (1155). II. Kılıçarslan, devletin içinde baş gösteren karışıklıkları ortadan kaldırmak için çeşitli mücadeleler yapmıştır. Danişmentlilere son vermiş, devletin sınırlarını Sakarya'dan Fırat'a kadar genişletmiştir. II. Kılıçarslan'ın nüfuzunun artması Bizans'ı rahatsız etmiştir.

Miryokefalon Muharebesi (1176):

Harita: Miryokefalon Muharebesi'nin yapıldığı yer

Manuel Komnen, Kılıçarslan'dan Türkmenler'in zaptettiği yerlerin geri verilmesini istemiştir. Sultan Kılıçarslan, bu istekleri yerine getirmeye çalışmış gibi görünse de Türkmenler'i desteklemeye devam etmiştir. II. Kılıçarslan'ın Anadolu'daki başarıları ve Türkmenlerin Bizans'a karşı akınlara devam etmesi Bizans'ı harekete geçirmiştir. Manuel 1176 ilkbaharında büyük bir orduyla Anadolu'ya geçmiştir. Bizans ordusu, Selçuklu kuvvetlerinin ani saldırısıyla karşılaştı. Akşama kadar devam eden saldırı sonunda Manuel Komnen ve ordusu II. Kılıçarslan'a yenilmiştir (17 Eylül 1176).

Bizans ordusu bir daha eski gücüne kavuşamamıştır. İmparator, papalık nezdinde itibarını kaybetmiştir. Miryokefalon Muharebesi, Anadolu'nun Türkleşmesi açısından bir dönüm noktasıdır. Bizans'ın Anadolu'yu geri alma ümidi sona ermiştir. Anadolu'da hâkimiyet Türklerin eline geçmiştir.

Anadolu'nun Türk yurdu olduğu kesinleşti. Bizans bir daha Türklere saldırma cesaretini bulamadı. Türkiye Selçuklu Devleti, bu zaferle Türk ve İslam dünyasının önemli bir devleti konumuna yükselmiştir.

Sultan II. Kılıçarslan ihtiyarlayınca ülkeyi eski Türk geleneği ve hâkimiyet anlayışına göre oğulları arasında paylaştırdı. Bir süre sonra kardeşler arasında taht kavgaları başladı. 1192'de I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in başa geçmesiyle bu durum son buldu.

I. Gıyaseddin Keyhüsrev, Türkiye Selçuklu Devleti'nin başına iki kez geçmiştir. 1192'de kardeşleri ile yapılan taht kavgalarından istifade ederek Selçuklu tahtına oturmuştur ancak 1196 yılında kardeşi Rükneddin Süleyman Şah ile yapmış olduğu mücadeleyi kaybederek tahtı bırakmıştır. Kardeşi Rükneddin Süleyman Şah'ın 1204 yılında ölümü üzerine

tekrar Selçuklu Devleti'nin başına geçmiştir (1205). Bu ikinci saltanatı 1211 yılındaki vefatına kadar devam etmiştir.

Trabzon İmparatorluğu üzerine sefere çıkmış ve Karadeniz yolu güvenliği sağlanmıştır. I. Gıyaseddin Keyhüsrev, ticarete ve denizcilik faaliyetlerine önem vermiştir. Selçuklular Antalya'yı alarak Akdeniz'e ulaşmışlar ve şehri ticaret merkezi hâline getirmişlerdir. Antalya'da donanma kurularak ilk defa denizcilik faaliyetlerine başlanmıştır. Bu dönemde Venedikliler ile ilk kez ticaret antlaşması yapılmıştır.

Bütün bu gelişmelerden rahatsız olan Bizans ile Türkiye Selçuklu Devleti karşı karşıya gelmiştir. Yapılan savaş Bizans kaybetmiştir. Bu savaş sonucunda Gıyaseddin Keyhüsrev savaş meydanını gezerken bir Bizanslı tarafından şehit edilmiştir (1211).

I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in vefatı üzerine Türkiye Selçuklu Devleti'nin başına I. İzzeddin Keykâvus (1211) geçmiştir.

Görsel: Sinop Limanı'ndan Bir Görünüş

1214 yılında Sinop Limanı alınmıştır. Sınırların Karadeniz'e ulaşması sağlanmıştır. Sinop'ta bir donanma ile tersane kurulmuş, Trabzon Rum İmparatorluğu vergiye bağlanmıştır. I. İzzeddin Keykavus Eyyubiler üzerine yaptığı seferde hayatını kaybetmiştir. (1220).

I. İzzeddin Keykavus'un vefatı üzerine Sivas'ta I. Alaaddin Keykubat hükümdar ilan edilmiştir (1220). Daha sonra Konya'da Selçuklu tahtına oturmuştur. Halife tarafından kendisine menşur, hil'at, çetr ve diğer saltanat alametleri gönderilmiştir. Böylece halife tarafından hükümdarlığı onaylanmıştır.

I. Alâeddin Keykubat, ilk olarak Eyyubilerle bozulmuş olan ilişkileri düzeltmiş, Eyyubi hükümdarı El-Melikül Adil'in kızı ile evlenerek dostluğunu kuvvetlendirmiştir. Yaklaşmakta olan Moğol İstilası'na karşı Konya, Sivas ve Kayseri'yi surlarla çevirtmiştir. Alaiye'yi (Alanya) fethederek. Alaiye'de bir tersane inşa ettirmiştir. Alanya Türk denizciliğinin önemli yerlerinden biri olmuştur.

Görsel: Alanya tersanesinden Kızıl Kuleye bakış

Alaaddin Keykubat, Sinop'ta bulunan donanma ile Kırım'a Suğdak Seferi'ni düzenlemiş, Suğdak şehrini fethederek (1224) Kıpçak beylerini ve Rus Knezliği'ni kendine bağlamıştır. Alaaddin Keykubat, Moğol baskısından kaçan Harzemşahlarla 1230'da Erzincan yakınlarında Yassıçemen Muharebesi'ni yapmıştır. Bu savaşta Harzemşahları yenerek topraklarını almış, savaştan sonra kendini bir daha toparlayamayan Harzemşahlar Devleti 1231 tarihinde yıkılmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Harzemşahlar Devleti (1097-1231)

Aral Gölü'nün güneyi ile İran'ın kuzeydoğu bölgesinde Harezmi olarak anılan bölgede hüküm sürmüş, 1097 yılında devletin temelleri atılmıştır. Devletin tam olarak bağımsızlığını kazanması 1141 Katvan Muharebesi'nden sonradır. Devlet, Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı bir vali olan Kutbettin Muhammed Harzemşah tarafından kurulmuştur. Celaleddin Harzemşah (1220-1231) dönemine gelindiğinde devletin sınırları oldukça genişlemişti ancak bu dönemde baş gösteren Moğol İstilasını Harzemşahları da etkiledi. Harzemşahlar, Türkiye Selçuklu Devleti'ne karşı yaptıkları 1230 Yassıçemen Muharebesi'ni kaybetmiştir. 1231 yılında Celaleddin Harzemşah'ın ölümüyle devlet tarih sahnesinden silinmiştir.

Yassıçemen Muharebesi sonunda Moğollarla Selçuklular komşu olmuşlar ve Moğolların Anadolu'yu istilası kolaylaşmıştır. Alaaddin Keykubat, 1237'de Eyyubiler üzerine sefere çıkarken hayatını kaybetti.

Türkiye Selçuklu Devleti ile Anadolu'da kurulan ilk Türk beylikleri arasında idari olarak farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye Selçuklu Devleti yönetim anlayışı olarak Büyük Selçuklu Devleti'ni örnek almıştır. Hükümdarlık, Selçuklu hanedanına aittir.

Türkiye Selçuklu yönetim anlayışına göre hükümdar;

- Teb'asının karnını doyuracak, sırtını giydirecek,
- Ekonomiyi güçlü tutacak, halkı zengin kılacak,
- Paranın ayarını koruyacak,
- Teb'anın güvenliğini sağlayacak,
- Zorbalığa izin vermeyecek,
- Teb'asına adaletle hükmedecektir.

(Turan, 2002'den düzenlenmiştir).

Türk devletlerinde olduğu gibi egemenliğin kaynağı dine dayalı idi. Hutbe okutmak, para bastırmak, nöbet çaldırmak, tuğra, çetr hâkimiyet alametlerindedir. Halife tarafından menşur, hil'at ve sancak gönderme hükümdarlık yetkisinin verildiğinin göstergesidir. Sultan, Divan-ı Mezalim'e başkanlık yaparak adalet işlerini de sağladı. Hükümdarların erkek çocukları vali olarak illere atanırlardı. Melikler buldukları ili sultan adına yönetirlerdi. Hükümdarın erkek çocuklarının hepsi Selçuklu tahtına geçme hakkına sahipti.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde hükümet işlerinin görüşülüp karara bağlandığı yere "Divan-ı Âla" veya "Divan-ı Saltanat" denilmekteydi. Divan, hükümdar adına devletin yönetiminden sorumludur. Vezir, sultan adına divana başkanlık etmiştir. Büyük divana bağlı ikinci derecede divanlar vardır.

Anadolu'da kurulan beyliklerin idari yapılarında başlangıçta aşiret yönetimi görülmektedir. Anadolu'da kurulan ilk Türk Beyliklerinde yönetim hükümdar ailesinin ortak malı sayılmıştır. Hükümdarlık, Türkmen aşireti reisliğinden ibaret olup "Bey" unvanıyla anılmaktaydı. En yaşlı ve en nüfuzlu olan beye "Ulu Bey" denilmiştir. İlk Türk beyliklerinde Beyler, makam ve hâkimiyetlerinin sembolü olarak payitaht, saray, müesseseler, memuriyetler ve teşrifat usulü geliştirmişlerdir.

BİLGİ KUTUSU

Divan-1 Tuğra: İç ve dış yazışmaları sultan adına yapardı. Sultanın tuğrasını resmî belgelerin altına çekmekle görevliydi. Başkanına “Tuğracı” denilmekteydi.

Divan-1 Arz: Askerî işlerden sorumlu divandır. Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak ve maaşlarını yapmakla görevli divandır.

Divan-1 İstifa: Maliyeden sorumlu divandır. Vergileri toplamak, bütçe yapmak görevleri arasındadır.

Divan-1 İşraf: Devleti idare edenlerin görevlerini kanunlara uygun yapıp yapmadıklarını kontrol eden divandır.

Divan-1 Pervane: Tapu sicil kayıtlarını tutmak ve istihbarat faaliyetleri yapmakla görevli divandır. Anadolu’ya gelen Türkmenlere toprak dağıtılmasını gerçekleştirmiştir.

UYGULAYALIM

Türkiye Selçuklu Devleti ile Anadolu Beylikleri arasında idari yapıdaki farklılıklar nelerdir?

.....

.....

.....

.....

4. TÜRKLERİN ANADOLU’DA DEVLETLEŞME SÜRECİ

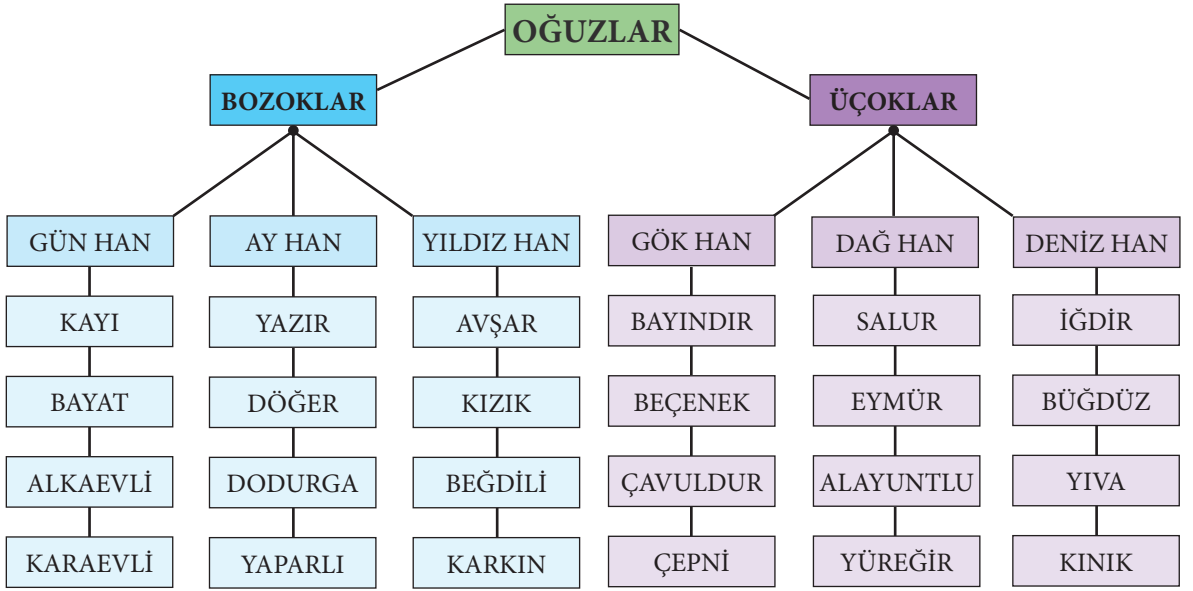
4.1. Oğuzlar’da Boy Birliği veya Beylikler

DÜŞÜNELİM

Türklerin Anadolu’da devletleşme sürecini etkileyen faktörler neler olabilir?

Oğuz boyları önceki dönemlerde boy birliği ya da beylik gibi geçici siyasi çatılar altında bir araya gelmişlerdir.

Oğuzlar, 8. yüzyılın başlarında 6 Oğuz şeklinde altı boydan teşekkül ettirilmiştir. Kök Türk Devleti’nin hâkimiyetinde olan Oğuzlar bazen Üç Oğuz bazen de Sekiz Oğuz olarak anılmakla birlikte Dokuz Oğuz olarak belirtilmiştir. Oğuzlar boylar hâlinde yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Oğuzların boylar hâlinde yaşamalarının sonucu olarak nüfusları artmakta ve yeni boylar ortaya çıkmaktadır. Nüfus ve siyasi güce ulaşmaları boylar birliği içinde kendi isimleriyle temsil edilmelerini sağlamıştır. Orhun Kitabeleri’nde “Üç Oğuz”, “Altı Oğuz”, “Sekiz Oğuz”, “Dokuz Oğuz” adlarıyla anılmaları Oğuzların boylar birliği içinde yer almalarının sonucudur.

Tablo: 24 Oğuz Boyu

10. yüzyılda Oğuzların ülkesinin doğu tarafında Oğuz Çölü, güneyinde bu çölün uzantıları ile Hazar Denizi, batısında ve kuzeyinde ise İtil Irmağı bulunuyordu. 10. yüzyılda Oğuzlar henüz Müslüman olmamışlardı ancak Oğuz ileri gelenleri arasında İslamiyet'i kabul edenler bulunmaktaydı. Oğuzların başında Yabgu unvanlı bir idareci bulunuyordu. Oğuzlar iç ve dış meselelerini kendi aralarında kurdukları **kengeş** adı verilen meclislerinde görüşmüşler ve karara bağlamışlardır. Oğuzlar kabileler hâlinde yaşamışlar ve başlarında bir bey bulunmuştur. Oğuzlar buldukları coğrafyada konfederasyon biçiminde bir yapıya sahip olmuşlardır. Aşiret beyleri güçlerini devam ettirmişler, konar-göçer gelenekleri canlılığını sürdürmüştür.

4.2. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Teşkilat Yapısı

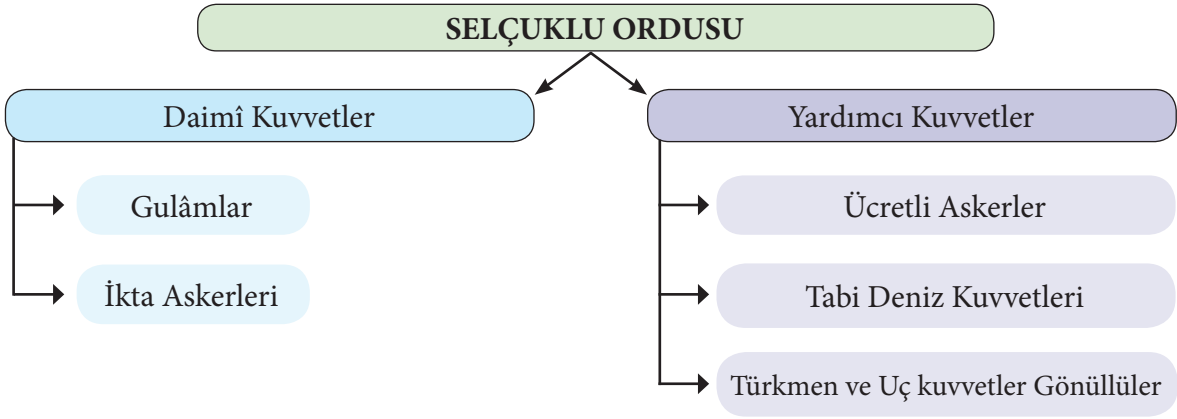
Siyasi Yapı

Türkiye Selçuklu Devleti birçok alanda Büyük Selçuklu Devleti'ni örnek almıştır. Türk devlet anlayışına göre ülke toprakları hükümdar ailesinin ortak malıdır. Türkiye Selçuklu Hükümdarları Keyhüsrev, Keykavus, Keykubat gibi Farsça unvanlar kullanmışlardır. Devlet yönetiminde sultanların erkek çocukları melik unvanıyla eyaletlerin başında bulunmuşlardır. Atabeyler, meliklere yardımcı olan görevlilerdir. Türkiye Selçuklu Devleti'nde devlet işleri Büyük Divan'da (Divan-ı Saltanat) görüşülür ve karara bağlanırdı.

Askerî Teşkilat

İslamiyet'ten önceki Türk devletlerinde savaş ilanı ya da savaş andı davullarla yapılırdı. Bu uygulama Selçuklular'da da devam ettirilmiştir.

Türkiye Selçuklu ordusunun temeli insan unsuruna dayalıdır. Selçuklu ordusu daimi ve yardımcı kuvvetlerden oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda Selçuklu ordusunu oluşturan kuvvetleri inceleyelim:

Sosyal Yapı ve Ekonomik Durum

Türkiye Selçuklu Devleti'nde halk konar-göçer, köylü ve şehirli olmak üzere üç gruptan oluşmaktaydı. Konar-göçerler uç bölgelerde geçimlerini hayvancılıkla sağlayan sınıfi oluşturmaktaydı. Köylüler, tarım ve hayvancılıkla geçimlerini sağlar ve devlete vergi öderlerdi. Şehirde yaşayanlar tüccarlar, esnaf ve zanaatkârlar, devlet görevlileri vb. diğer gruplardan oluşmaktaydı.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde ekonominin temeli ticarete dayanmaktaydı. I. Alâeddin Keykubat zamanında Anadolu ticaret merkezi hâline gelmişti. Ticaretin geliştirilmesi amacıyla Selçuklular yolların üzerinde belirli merkezlere kervansaraylar inşa ederek ticaretin geliştirilmesine katkı sağlamışlardır. Bu sayede tüccarların Anadolu üzerinden ticari faaliyetlerini yapmalarında kolaylık sağlanmıştır. Bunun yanında tüccarların zarara uğramamaları için de önlemler alınmıştır. Selçuklu devleti zarara uğrayan tüccarın zararını karşılıyor, böylece tüccar bir nevi sigortalı gibi faaliyetlerinde herhangi bir olumsuzluk yaşamadan faaliyetlerini devam ettiriyordu. Selçukluların ticaret yaptıkları devletlerin başında Bizans imparatorluğu, Venedik, İran ve Arap ülkeleri gelmekteydi.

Selçuklularda ticareti yapılan ürünler arasında maden eşyaları, dokunmuş eşyalar, yün ve iplik, deri ve deriden mamul eşyalar yer almaktaydı.

Selçuklularda ticaretin geliştirilmesinde Ahi Teşkilatı'nın büyük payı bulunmaktadır. Ahi Teşkilatı, 13. yüzyılda Kırşehir'de yaşamış olan "Ahî Evran" tarafından kurulmuş esnaf teşkilatıdır. Ahilikte, usta-çırak ilişkisine büyük önem verilmiştir. Usta, çırak olarak aldığı kişiyi sadece mesleki anlamda değil aynı zamanda ahlaki anlamda da yetiştirmekle mükellefti. Belirli testleri başarıyla geçebilen çırak, ustasının icazetini aldıktan sonra kalfalığa yükselebilirdi.

Ahi Teşkilatı'nın, esnaflar arasında birlik ve beraberliği sağlamak, esnafların sorunlarına çözüm üretmek, malın kaliteli üretilmesini sağlamak, her türlü denetim faaliyetlerini yürütmek gibi sorumlulukları vardır.

Selçuklularda ekonominin en önemli unsuru paranın varlığıdır. Selçuklularda ilk madeni parayı I. Mesut bastırmıştır. İlk altın para ise II. Kılıçarslan zamanında bastırılmıştır. I. Kılıçarslan zamanında ilk paranın bastırıldığı ifade edilmekle birlikte elimizde bununla ilgili kanıt bulunmamaktadır. Ülkemizde ekim ayının 2. haftası "Ahilik Haftası" olarak çeşitli etkinliklerle kutlanmaktadır.

Kültürel Yapı

Türkiye Selçuklu Devleti eğitim öğretim faaliyetlerine önem vermiş kültürel hayatın gelişmesine katkı sağlamıştır. Selçuklularda bu amaçla pek çok medrese açılmış, bilimsel faaliyetler yapılmıştır. Medreselerde sadece dinî bilimler alanında eğitim verilmemiş tıp, astronomi, matematik, tarih, coğrafya, felsefe gibi pozitif bilim dallarında da eğitimler verilmiştir. Konya Karatay Medresesi, Sivas Gök Medrese, Erzurum Çifte Minareli Medrese bunlara örnek verilebilir. Selçuklu hükümdarları bilim adamlarını korumuşlar, onların faaliyetlerini rahatlıkla yapabilmelerine imkân sağlamışlardır.

Görsel: Konya Karatay medresesi

Türkiye Selçuklu Devleti'nde yazışmalar Arapça ile yapılırken edebî eserler Farsça yazılmıştır. Halkın büyük çoğunluğunu Türkler oluşturduğu için bu duruma zamanla tepkiler gelmeye başlamıştır. Âşık Paşa "Garibnâme" adlı eserinde Türkçeye önem verilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

UYGULAYALIM

Anadolu'nun sanat ve mimari alanlarda gelişmesine Türkiye Selçuklu Devleti'nin katkısı nedir?

.....

.....

.....

.....

.....

5. HAÇLI SEFERLERİ

DÜŞÜNELİM

Avrupa Devletlerinin Türklere karşı Haçlı Seferleri'ni yapmaları hangi gerekçeye dayanmaktadır?

BEYİN FIRTINASI

Haçlı terimi ne demektir? Dinsel bir anlamı var mıdır?

BİLGİ KUTUSU

Bir Grek kaynağında Aleksios Komnenos (Aleksi Kommen) ve onun I. Haçlı seferindeki rolüyle ilgili şu bilgiler yer almaktadır: “Şuna dikkat edilmeli ki, Aleksios için bu savaşı tek başına göğüslemek imkânsızdı. Bu yüzden müttefik olarak İtalyanlarla anlaşması gerekmektedir. Ona göre Hazreti İsa'nın mezarını ve Kudüs'ü hâkimiyeti altına alan Türklere karşı yola koyulan bu millet Tanrı tarafından yollanmıştı. Eski Roma piskoposuna ve çevredeki krallarla hükümdarlara elçiler yollayarak ve uygun bahaneler kullanarak onlara ülkelerini bırakarak bu yola baş koymalarını kendisinin onlara yardım edeceğini ve yol göstereceğini bildirdi. İşte bu nedenle binlerce hatta on binlerce insan İyon Denizi'ni geçerek tüm hızlarıyla İstanbul'a ulaştılar, birbirlerine yeminler ettiler ve anlaşma imzaladılar, O da doğuya doğru yola koyuldu. Türkleri Bizans topraklarından çıkardı, şehirleri kurtardı, Doğu'nun kontrolünü ve eski ihtişamını yeniden sağladı.”

(Charanis, 2012, s. 203-205'ten düzenlenmiştir).

11 ve 13. yüzyıllar arasında Hristiyanların kutsal kabul ettikleri yerleri Müslümanlardan almak amacıyla düzenledikleri seferlere Haçlı Seferleri denilmektedir. Adını savaşta askerlerin önlerine ve arkalarına taktıkları haç sembolünden almıştır. Dinî gerekçelerle yapılmış gibi görünmesine rağmen sosyal, siyasi, ekonomik nedenlerle de bu seferler yapılmıştır. I, II ve III. Haçlı seferleri Anadolu üzerinden yapılmıştır. IV. Haçlı Seferi sonunda İstanbul yağmalanarak burada Latin Krallığı kurulmuştur.

Görsel: Haçlılar (Temsili)

5.1. Haçlı Seferlerinin Sebepleri

Dinî Sebepler	<ul style="list-style-type: none"> • Hristiyanların kendileri için kutsal kabul ettikleri Kudüs, Urfa ve Antakya'yı Müslümanlardan geri almak istemeleri • Avrupadaki Katolik kilisesi ve Kluni tarikatının halkı Müslümanlara karşı kışkırtma politikası takip etmeleri
Ekonomik Sebepler	<ul style="list-style-type: none"> • Avrupalıların Doğu'nun zenginliklerine ulaşmak istemeleri • Dönemin papalarının Ortodoks kilisesini egemenlikleri altına almak ve nüfuzlarını artırmak istemeleri
Siyasi Sebepler	<ul style="list-style-type: none"> • Bizans'ın Türklerin ilerleyişini durdurmakta başarısız olması ve Avrupa devletlerinden yardım istemesi • Bazı derebeylerin şöhret ve toprak kazanmak istemeleri

5.2. Haçlı Seferlerinin Başlaması

Haçlı Seferleri belirli aralıklarla 1270 yılına kadar devam etmiştir.

I. Haçlı Seferi (1096-1099)

Malazgirt Muharebesi'nin kazanılmasından sonra Türklerin Marmara'ya ilerleyerek İznik merkezli devletlerini kurmaları Avrupa devletlerini telaşlandırdı. Türklerin ilerleyişini engellemek, Anadolu ve Akdeniz çevresinden atmak için Papa öncülüğünde Bizans dâhil olmak üzere Hristiyan devletleri Türklere karşı birleştirdi. Papanın teşvikiyle yüz binlerce kişiden oluşan haçlı grubuyla Türkleri Anadolu'dan atmak, Kudüs'ü ele geçirmek amacıyla Balkanlar'a geldiler. 1096 yılında Anadolu'ya gelen haçlılar, Türk devletinin başkenti İznik'i almak sevdasıyla şehre doğru ilerlediler. Türkler gizli görüşmeler sonucu şehri Bizanslılara teslim etti. Yollarına devam eden haçlılar Eskişehir yakınlarında I. Kılıçarslan ile karşılaştılar (1097). Türkiye Selçuklu Devleti hükümdarı Sultan I. Kılıçarslan kendisinden sayıca üstün olan haçlılara karşı oldukça büyük bir mücadele sergilemiş ancak geri çekilmek zorunda kalmıştır. Haçlıların ilerleyişi devam etmiş, Torosları aşarak Antakya önlerine gelmişler buradan da Kudüs önlerine ulaşmışlardır. Haçlılar, Antakya'nın ardından Kudüs'ü de ele geçirmişlerdir. Şehri yağmalayan haçlılar binlerce Müslümanı öldürdüler (1099). Haçlılar Kudüs'te Lâtin Krallığı, Urfa ve Antakya'da birer dükalık ve kontluk kurdular.

II. Haçlı Seferi (1147-1149)

Kudüs'te Latin Krallığı'nın kurulmasından sonra haçlılarla yapılan savaşlar devam etti. Musul Atabegi İmadeddin Mahmut Zengi'nin oğlu Nureddin Mahmud Zengi ile birlikte 1144 yılında Urfa'yı, ardından Halep ve Şam'ı haçlılardan geri alması üzerine Kudüs Latin Krallığı Papadan yardım talep etti. Bu çağrı üzerine Papa, ikinci kez haçlı seferlerini başlattı. Bu seferlere Almanya ile Fransa iki ayrı ordu ile katıldı. Alman İmparatoru III. Konrat ordusu ile birlikte İstanbul'a geldi, buradan Anadolu'ya geçerek Konya Ovası'nda Selçuklularla karşılaştı. Burada yapılan savaş Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesut kazanınca Alman İmparatoru geri dönmek zorunda kaldı. Fransa Kralı VII. Lui, Toros geçitlerinde I. Mesut'a karşı yaptığı mücadeleyi kaybetti. Fransa kralı ve Almanya imparatoru Anadolu'yu çaprazına geçemez(1148) Antakya'ya Fransa kralı denizden ulaşır.

III. Haçlı Seferi (1189-1192)

Selahattin Eyyubi'nin Kudüs'ü geri alması üzerine yeni bir Haçlı ordusu hazırlıklarına başlandı. Alman, İngiliz ve Fransızlardan oluşan haçlı kuvvetleri Anadolu'ya geldiler. Alman İmparatoru Frederik Barbaros, Silifke suyunu geçerken boğulmuş ve ordusu dağılmıştır. Bu sırada Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçarslan ülkeyi oğulları arasında paylaştırmış ve

Görsel: Selahaddin Eyyubi (Temsili)

oğulları arasında taht kavgaları olduğundan Alman İmparatoru'nun karşısına Selçuklu ordusu çıkamamıştır. Fransız Kralı Filip Ogüst ile İngiliz Kralı Arslan Yürekli Rişar Kıbrıs yolu ile Suriye'ye ulaşmışlardır. Buradaki Akka Kalesi'ni kuşatmışlardır. Kale savunmasında haçlılara karşı başarısız olacağını anlayan Selahattin Eyyubi kaleyi boşaltarak Kudüs'e çekilmiştir. Devam eden uzun savaşlarda taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamamışlardır.

Selahattin Eyyubi'nin haçlılara karşı yaptığı mücadele İslam dünyasının korunması açısından önem taşımaktadır.

Görsel: III. Haçlı Seferinin Güzergahı

IV. Haçlı Seferi (1202-1204)

III. Haçlı Seferinin başarısız olması üzerine papa yeni bir haçlı ordusu hazırladı. Papanın Venedik'te hazırladığı ordu buradan hareket etmek üzereyken Bizans'ta taht kavgaları yapılıyordu. Tahttan indirilen Bizans İmparatoru oğlu aracılığıyla yardım talebinde bulundu. Papanın itirazlarına rağmen, haçlılar yardım etmek yerine İstanbul'a giderek kenti işgal ettiler ve burada Latin Krallığı kurdular (1204). IV. Haçlı Seferi amacından uzaklaşmış bir sefer olarak sona ermiştir. Haçlılar 1261 yılında İstanbul'a sahip olarak Bizans üzerindeki hâkimiyetlerini devam ettirmişlerdir.

5.3. Haçlı Seferlerinin Sonuçları

Dinî Sonuçlar	<ul style="list-style-type: none"> • Avrupa'da kilise ve din adamlarına olan güven sarsılmıştır. • Haçlılar, Müslümanlardan kutsal yerleri alamamışlardır. • Katolik Kilisesi ile Ortodoks Kilisesi arasındaki ayrılıklar daha da artmıştır. • Skolastik düşünce önem kaybetmeye başlamıştır.
Siyasi Sonuçlar	<ul style="list-style-type: none"> • Feodalite rejimi zayıflamıştır. • Krallıklar güçlenmiş ve Avrupa'nın siyasi yapısında değişiklik meydana gelmeye başlamıştır. • Türklerin batıya ilerleyişi bir süreliğine durmuş, fetih hareketleri yavaşlamıştır. • Bizans gerekli yardımı alamamış, ülke içinde karışıklıklar devam etmiştir. • Yapılan mücadeleler İslam dünyasını Moğol saldırılarına karşı güçsüz bırakmıştır.
Ekonomik ve Sosyal Sonuçlar	<ul style="list-style-type: none"> • Cenova, Marsilya gibi Akdeniz limanları önem kazanmaya başlamıştır. • Doğu ve Batı arasındaki ticari faaliyetler hızlanmıştır. • Köylüler ve burjuvalar yeni haklar elde etmeye başlamışlardır. • Yapılan seferlerin masraflarının karşılanması için bankerlerden borç para alınması bankacılık sisteminin oluşmasını sağlamıştır.
Bilimsel Sonuçlar	<ul style="list-style-type: none"> • Avrupalılar, İslam medeniyeti ve pozitif bilimlerle tanışmışlardır. • Barut, pusula, matbaa ve kâğıt gibi icatlar Avrupa'ya taşınmıştır. Böylece bilimsel ve kültürel hayatta yeni bir döneme girilmiştir.

UYGULAYALIM

Haçlı Seferleri başarıyla sonuçlanmış mıdır? Sonuçları itibarıyla değerlendiriniz.

.....

.....

.....

.....

.....

6. MOĞOL İSTİLASI VE SONUÇLARI

DÜŞÜNELİM

Moğol istilası Anadolu dışında başlamasına rağmen, Anadolu'ya ulaşmıştır. Anadolu'da Türk siyasi birliğinin bozulmasında Moğol istilasının etkisi ne olabilir?

I. Alâeddin Keykubad'ın ölümü üzerine oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246) Selçuklu tahtına geçti fakat babası gibi başarılı olamadı. II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanının çoğunu sarayda geçirdiği için devletin yönetimini veziri Saadettin Köpek'e devretti. Dönemindeki yönetim boşluğundan dolayı ortaya çıkan Baba İshak Ayaklanması ve Köseadağ Muharebesi Türkiye Selçuklu Devleti'ni dağılma ve yıkılma sürecine sokmuştur.

6.1. Türkiye Selçuklu Devleti'nin Moğollarla İlişkileri

Türkiye Selçuklu Devleti en güçlü dönemini Alaaddin Keykubad (1220-1237) döneminde yaşamıştır. Bu dönem Selçuklu Devleti açısından imar faaliyetlerinin yapıldığı bir dönem olmuştur. Alaaddin Keykubad döneminde devletin doğu sınırları Moğol tehdidi ve istilası ile uğraşmak zorunda kalmıştır. Alaaddin Keykubat, Moğol tehdidi ve istilasına karşı saltanatını ve devletini korumak için hükümdarlığının ilk yıllarından itibaren önlemler almıştır. Moğol İstilasına karşı 1226 yılından itibaren doğu komşusu Celâleddin Harzemşah ile ittifak gayreti içine girmişti ancak Celâleddin Harzemşah'ın Anadolu'da yayılma teşebbüsü üzerine 1230 tarihinde Yassıçemen adı verilen yerde Harzemşahlar ordusu bozguna uğratılmıştır. Alaaddin Keykubat, Moğollara karşı Eyyubi melikleriyle akrabalık, dostluk ve ittifak ilişkileri kurmuştur. Alaaddin Keykubat, devletin sınırlarını güvence altına almayı ve Moğol tehlikesine karşı Eyyubilerin desteğini almayı ve onlara yardım etmeyi amaçlamıştır. Eyyubi hanedanıyla kurulan akrabalık ilişkileri sayesinde iki devlet arasında karşılıklı dayanışma ve işbirliğinin kanalları tesis edilmiştir. Harzemşahlar devletiyle iyi ilişkiler geliştirme ve ittifak kurma gayesinde ise başarılı olunamamıştır. Moğol tehlikesini diplomasi yoluyla savuşturma niyetinde olan Alaaddin Keykubat, Moğol hükümdarı Ögeday Kaan'ın elçisi aracılığı ile ilettiği "il olma" teklifini kabul etti. Yapılan barış anlaşmasıyla Moğol Devleti'ne her yıl düzenli elçi ve hediyeler gönderilmesi karşılığında Moğol istilası durdurulmuş ve devletin doğu sınırı güvence altına alınmıştır. Alaaddin Keykubad'ın Moğol elçisinin "il olma" teklifini kabul etmesi Türkiye Selçuklu Devleti'nin sorunları barış, dostluk, anlaşma, uyum ve uzlaşma arayışları ile çözmeye çalıştığını göstermektedir. Sultan Keykubad, Eyyubi Meliklerinin gönderdiği elçilik heyetini kabul ederek onlarla da bir ittifak antlaşması yapmıştır. Bütün bu gelişmelerin yaşandığı dönemde Sultan Alaaddin Keykubad hayatını kaybetmiş yerine Gıyaseddin Keyhüsrev geçmiştir.

6.2. Babailer İsyanı (1240)

Türklerin İslamlaşmasında kendisini sülûliğe adanmış görünen mistik yönelimli dervişler bulunmaktadır. Bu dervişler toplum nazarında kendini ön planda görmektedirler.

Türk beylerinin yanında “dede” ya da “baba” adı verilen olağanüstü güçlere sahip manevi şahsiyetler bulunurdu. Anadolu’nun Türkleşmesi ve İslamlaşması esnasında Baba İlyas Horasanî; Elbistan, Maraş ve Kefersud yöresine Türkmenlerle beraber gelmiş bir halk bilgesi, derviş idi. Baba İlyas Horasanî 13. yüzyılın ilk çeyreğinde Elbistan yöresinde faaliyet gösteren Vefâî Tarikatına mensup Türkmen şeyhi Dede Karkın’ın müridi olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Dede Karkın, Baba İlyas Horasanî’yi Samsat civarındaki Kefersud köyünde görevlendirmiştir.

Baba İlyas Horasanî, zamanını bölgedeki Türkmen obalarını gezmekle geçirmiş, faaliyetlerini Türkmenlerin dinî, sosyal ve ekonomik problemleri üzerinde yoğunlaştırmıştır. Halkın sıkıntılarını çözmek için “büyü ile telkin yöntemi” denemiş, fertler arasındaki soğukluğu yakınlaşmaya, düşmanlığı da dostluğa çevirmekte büyük bir başarı göstermiştir. Halkı etkilemek ve kendisine bağlamak amacıyla her türlü yöntemi uygulamıştır. Faaliyetlerinde samimi olduğunu göstermek için dilini ve gözyaşlarını ustalıkla kullanmıştır.

Baba İlyas Horasanî’nin faaliyetlerini gerçekleştirmesinde siyasi ve sosyal ortamın etkisi bulunmaktadır. Baba İlyas, etrafında kendi düşünce ve inanç sistemine uygun ve yakın, kolayca etki altına alabileceği kalabalık bir Türkmen kitlesine hitap etmektedir. Bu kitleyi kolayca harekete geçirmesinde Türkmenlerin sade ve samimi Müslüman olmakla beraber eski Türk inanç ve geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olmaları da etkili olmuştur. Türkmenler, Şii inancından ve Batınî fikirlerle Hristiyanlık ve Mazdekçilik gibi inanç sistemlerinden etkilenmişlerdir.

Baba İlyas Horasanî, bölgedeki gezileri ve incelemeleri sırasında Türkmenlerin ve Harezmi Türklerinin Selçuklu idaresine karşı büyük bir tepki ve muhalefet içinde olduklarını görmüştür. Bu durum Baba İlyas Horasanî’de “şeyhlikten şahlığa yükselmek” gibi yeni bir fikir uyandırmış, bölgedeki faaliyetlerini tamamen siyasi bir alana kaydırmıştır. Baba İlyas Horasanî, düşüncesini gerçekleştirmek için gerekli olan kitle gücüne sahip olmuştur. Ayrıca Selçuklu yönetimindeki tablo Baba İlyas’ın faaliyetlerini gerçekleştirmesine olanak sağlamıştır. Bu dönemde Selçuklu tahtında Sultan II. Gıyaseddin Keyhüsrev bulunuyordu. II. Gıyaseddin Keyhüsrev, zayıf ve yetersiz bir yönetim anlayışı uygulamakta olup hayatında olumsuzluklar bulunmaktaydı. Gıyaseddin Keyhüsrev’in zevk ve eğlenceye dalması devlet ve memleket meseleleriyle uğraşmaması devlet yönetiminde otorite boşluğuna neden olmuştur. Bu otorite boşluğu Selçuklu devlet adamlarında iktidar mücadelesinin yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Böyle bir tablo Baba İlyas Horasanî’nin siyasi emellerini gerçekleştirmesi için bulunmaz fırsat olmuştur. Baba İlyas Horasanî, Selçuklu yönetimine karşı olumsuz propaganda başlatmıştır. Selçuklu idaresini bütün kötülüklerin sorumlusu olarak göstermiştir. Kendisini de bir kurtarıcı olarak sunmuştur. Bu olumsuz propaganda ekonomik sıkıntı içinde bulunan ve dinî heyecan içinde olan Türkmenler üzerinde etkili olmuştur. Baba İlyas, amacına ulaşabilmek için dinî meseleleri bir kenara koymuştur. Bütün gücünü ve mesaisini siyasî planını gerçekleştirmek için harcamıştır. Halkın içinde propaganda faaliyetlerini yürütmüş, gidemediği yerlere güvendiği adamlarını göndermiştir. Babaî dervişlerinin fikir ve görüşlerinden etkilenen Türkmenler, kendilerini siyasi iktidara Baba İlyas’ın taşıyacağına inandılar.

Türkmenler, bu dervişlere inandılar. Kendilerini siyasi iktidara Baba İlyas'ın taşıyacağına inandılar. Baba İlyas'ın güvendiği adamlarının başında Baba İshak gelmektedir.

Selçuklu yönetiminin Baba İlyas Horasanî'nin faaliyetlerinden habersiz olduğu düşünülemez. Baba İlyas Horasanî ve dervişleri bütün faaliyetlerini din ve tarikat adına büyük bir gizlilik içinde yürütmüş ve Türkmenleri isyan etmeye yöneltmişlerdir. Selçuklu yönetimine karşı muhalif bir anlayış sergileyen Baba İlyas Horasanî ve dervişleri, siyasi amaçlarını gerçekleştirmek için sosyal çatışmalar çıkararak dinî ayrışmaları körüklemişlerdir. Baba İlyas Horasanî'nin bütün dervişleri Türkmenleri gizlilik içinde isyan etmek için hazırlamışlardır. Babaî dervişlerinin etkisi ve kontrolü altına giren Türkmenler, mallarını satarak at ve silah satın aldılar. Nihayet 1240 yılının yaz mevsiminde de Baba İlyas Horasanî'nin emri ile harekete geçtiler.

Babaî dervişlerinin ilk hedefi Malatya olmuştur. Malatya civarında şiddetli çarpışmalar yaşanmıştır. Babaî dervişleri ve Türkmenler, Malatya civarında kazandıkları başarıların ardından Elbistan istikametine hareket etmişlerdir. Elbistan civarında Babaîler, yağma ve tahribatlar gerçekleştirmişler, kendilerine direnen herkesi düşman kabul etmişlerdir. Babaî dervişleri ve Türkmenler önlerine çıkanları yakıp yıkmışlar, yağma etmişlerdir. Sivas önlerine gelen Türkmenler, şehri kısa bir saldırının ardından almışlardır. Sivas'ı yağmalamışlar, buradaki Selçuklu cephanelerini ele geçirmişlerdir. Babaî dervişleri ve Türkmenler için Amasya yolu açılmıştır. Baba İlyas Horasanî sahte peygamberlik rolünü burada da oynamıştır. Kısa sürede Amasya ve çevresine hâkim olmuştur. Amasya Kalesi önünde günlerce süren çatışmalar sonucunda Baba İlyas Horasanî yaralanmıştır. Yaralı bir hâlde olan Baba İlyas Horasanî, Selçuklulara esir düşmüştür. Selçuklular, Babaî dervişlerinin ve Türkmenlerin umudunu kırmak ve onları davalarından vazgeçirmek için Baba İlyas Horasanî'yi cezalandırmıştır. Bu durum Babaî dervişlerinin ve Türkmenlerin isteklerini daha da artırmıştır. Baba İlyas Horasanî'den sonra Türkmen kitlelerinin başına Baba İshâk geçmiştir. Babaî dervişlerinin Anadolu coğrafyasında ilerlemeleri siyasi gücü elinde bulunduran Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev'in Kayseri'yi Babaîlere teklif etmesine neden olmuş ancak Babaîler bu teklifi kabul etmemişlerdir. Selçuklu ordu birlikleri ile Türkmenler Malya Ovası'na(Kırşehir) gelerek burada savaş düzenine girdiler. Yapılan savaşta Selçuklular Türkmenlere karşı üstünlüğü ele geçirdiler. Baba İshâk, Selçuklu komutanları tarafından esir alınarak cezalandırılmıştır.

6.3. Köseadağ Muharebesi (1243)

Türkiye Selçuklu Devleti'nin Baba İshak isyanını güçlkle bastırabilmesi, devletin zayıf durumunu ortaya çıkarmıştır. Bu durumdan yararlanmak isteyen Moğollar, ilk fırsatta Anadolu'ya saldırıp Türkiye Selçuklu Devletini yağma etmeye yönelmişlerdir.

Sivas yakınlarında Moğol Devleti ile II. Gıyaseddin Keyhüsrev arasında Köseadağ mevkiinde Selçuklu sultanı ve ordusu savaşmadan bölgeyi terk etmiş; bu gelişme Anadolu Selçuklu devletinde yıkılma sürecini başlatmıştır. Anadolu'da Köseadağ Muharebesi'nden sonra Türkiye Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girmiştir. Anadolu'da Türk siyasi birliği bozulmuş, Türk beylikleri durumdan istifade ederek yeniden bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu dönem Anadolu'da ikinci beylikler dönemi olarak adlandırılmaktadır. Türkiye Selçuklu Devleti'nde taht kavgaları başlamış, merkezî otorite bozulmuştur.

DÜŞÜNELİM

Selçuklu Devleti tarafından desteklenmesine rağmen devletin bölünmez bütünlüğünü tehlikeye düşüren isyan girişiminin daha sonraki devletlere etkileri neden olumsuz olmuştur?

Anadolu, Moğollar tarafından yağmalanmış, tahrip edilmiştir. Moğol İstilasası sonunda Anadolu'da bilim ve kültür faaliyetleri durmuş, ağır vergiler nedeniyle ticaret gerilemiştir. Yarım asır boyunca Anadolu'yu sömüren Moğollar karşısında halk sıkıntılı günler geçirmiştir.

II. Gıyaseddin'in ölümünden sonra oğulları arasında taht kavgaları başladı. Bu karışıklıklar sırasında Moğollar, Türkiye Selçuklu Devleti'nin iç işlerine karışarak ülkeyi kardeşler arasında paylaştırdı.

II. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde Vezir Muineddin Pervane, Memlûk Sultanı Baybars'tan yardım istedi. 1277 yılında Anadolu'ya gelen Baybars, Moğolları Elbistan Ovası'nda mağlubiyete uğratarak Kayseri'ye kadar geldi ancak Muineddin Pervane'nin yardımı gelmemesi ve kışın yaklaşması üzerine geri döndü.

1281'de Moğollar Türkiye Selçuklu Devleti topraklarını III. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Mesut arasında paylaştırdılar. Önce III. Gıyaseddin Keyhüsrev'in ölümüne bağlı çıkan kargaşalar ile zayıflama süreci devam eden Türkiye Selçuklu Devleti, II. Mesut'un ölümü ile birlikte 1308 yılında yıkıldı.

Görsel: Köse Dağ Savaşı 1243 (Temsili)

6.4. Anadolu'da İkinci Beylikler Dönemi

Köse Dağ Muharebesi'nin kaybedilmesiyle birlikte Anadolu'da otorite boşluğu oluşmuştur. Bu boşluk sırasında Türkiye Selçuklu Devleti'nin genellikle uçlara yerleştirmiş olduğu beylikler 1277 yılından itibaren bağımsızlıklarını ilan etmeye başladılar. Kısa sürede Anadolu'da Osmanoğulları, Dulkadiroğulları, Ramazanoğulları, Karamanoğulları, Germiyanogulları, Aydınogulları, Menteşeoğulları, Karesioğulları, Saruhanogulları, Hamitoğulları, İnançoğulları, Candarogulları, Eretnaogulları gibi beylikler kuruldu.

Harita 3: Anadolu'da ikinci beylikler dönemi

Karamanoğulları Beyliği (1250-1487)	Nûre Sûfi Bey tarafından kurulmuş, Konya, Ermenek, Ereğli, Ankara, İçel, Antalya dolaylarına hâkim olmuşlardır. Karamanoğlu Mehmet Bey zamanında Türkçe'yi resmî dil olarak ilan etmişler ve bu dilin gelişmesine katkı sunmuşlardır.
Germiyanogulları Beyliği (1260-1429)	Kerimeddin Ali Şir Bey tarafından kurulmuştur. Kütahya'yı beyliğinin merkezi yapmıştır. II. Murad zamanında Osmanlılara katılmışlardır.
Karesioğulları Beyliği (1303-1345)	Karesi Bey tarafından Balıkesir merkezli olarak kurulmuştur. Denizcilikle uğraşan ikinci beyliktir. 1345 yılında Osmanlılara katılmıştır.
Aydınoğulları Beyliği (1300-1425)	Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından İzmir, Manisa, Aydın çevresinde kurulmuştur. Denizcilik faaliyetleriyle uğraşan bir beyliktir.
Saruhanogulları Beyliği (1300-1410)	Saruhan Bey tarafından Manisa merkez olmak üzere kurulmuştur.
Menteşeoğulları Beyliği (1280-1426)	Menteşe Bey tarafından Beçin merkez olmak üzere Antalya, Denizli ve Muğla çevresinde kurulmuştur. Denizcilik faaliyetleriyle uğraşan bir beyliktir.
Hamidoğulları Beyliği (1280-1391)	Hamidoğlu İlyas Bey tarafından Uluborlu merkez olmak üzere kurulmuştur.

İnançoğulları Beyliği (1276-1368)	Ali Bey tarafından Denizli (Lâdik) merkez olmak üzere kurulmuştur.
Candaroğulları Beyliği (1291-1461)	Candar Bey tarafından Kastamonu ve Sinop merkezli kurulmuş bir beyliktir.
Dulkadiroğulları Beyliği (1337-1522)	Zeyneddin Karaca Ahmed Bey tarafından merkezi Elbistan olmak üzere kurulmuştur. Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlılar'a katılmış beyleri ise Osmanlı hizmetine girmişlerdir.
Ramazanoğulları Beyliği (1353 -1608)	Türkmen emiri Ramazan Bey tarafından Adana merkez olmak üzere Çukurova bölgesinde kurulmuş bir Türkmen beyliğidir. 1608 yılında Osmanlılar'a katılmıştır.
Osmanoğulları Beyliği (1299-1923)	Osman Bey tarafından Söğüt, Domaniç merkez olmak üzere kurulmuş, beylik daha sonra devlet hâline dönüşmüştür.
Eretnağulları Beyliği (1335-1381)	Alaeddin Eretna tarafından Sivas ve Kayseri merkez olmak üzere kurulmuştur.

Anadolu'da kurulun ikinci Türk beyliklerinden Osmanoğulları kuruldukları coğrafya itibariyle Bizans yönünde genişlemişler ve Bizans'ın tarih sahnesinden silinmesini gerçekleştirmişlerdir. Karamanoğulları Beyliği, güçlü bir beylik olup kendilerini Türkiye Selçuklu Devleti'nin varisi olarak görmüşlerdir. Karesioğulları denizcilik faaliyetleriyle uğraşan ilk beyliktir. Bu beyliğin Osmanlı Devleti'ne katılmasıyla devlet hâlihazırda bir donanma sahibi olmuştur. Aydınöğulları ve Menteşeoğulları Beyliği de denizcilik faaliyetleriyle uğraşmıştır. Karamanoğulları ve Germiyanöğulları kara ordusu bakımından oldukça güçlüydü.

Beylikler döneminde Anadolu'da bilim, kültür, sanat ve mimari alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bilim insanları desteklenmiş ve toplum içinde itibar kazanmışlardır. Beylik merkezleri kültür merkezleri biçimine dönüştürülmüştür. Anadolu'da beylikler döneminde pek çok mimari eser meydana getirilmiştir. Bunlar arasında camiler, mescitler, medreseler, köprüler, külliye, kümbetler yer almaktadır.

6.5. Anadolu'da Huzurun Sağlanması

Türkiye Selçuklu Devleti döneminde yaşamış, içinde bulunduğu topluma ve değerlerine saygı gösterilmesi gerektiğini belirtmiş önemli şahsiyetler bulunmaktadır. Bu şahsiyetlerin başında Mevlâna Celaleddin-i Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre gibi kimseler gelmektedir. Bu kişiler, Anadolu coğrafyasında birlik ve beraberlik duygusunun gelişmesine çaba harcamış, İslam'a ve Türklüğe hizmet etmişlerdir. Özellikle Moğol isyanları sırasında yönetimde yaşanan sıkıntılar karşısında toplumu birlik ve beraberlik içinde tutmaya çalışmışlardır.

NELER ÖĞRENDİK?

Türklerin Anadolu'ya yerleşmesinden Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılışına kadar geçen dönemde meydana gelen siyasi olayların kronolojik olarak ünitenin girişinde verilmiştir.

Anadolu'ya 1015 ve 1021 yılları arasında Oğuz göçleri yapılmıştır. Bu göçlerin yapılması Türklerin Anadolu'da yerleşmelerini kolaylaştırmıştır. Türkiye ismi on ikinci yüzyıl Latin ve Arap kaynaklarında ilk kez Turchia, Turkiya biçiminde geçmiştir.

Malazgirt Muharebesi'nden sonra Anadolu'nun kapılarının Türklere açılmasının ardından Anadolu'da ilk Türk Beylikleri kurulmuştur. Bu beyliklerin kurulduğu dönemde Anadolu etnik olarak Ermeni, Rum, Süryani gibi farklı milletlerden oluşmaktaydı. Türkiye Selçuklu Devleti, Anadolu'da kurulmuş bir devlet olup, Anadolu'nun imar faaliyetlerine önem vermiştir.

Bizans'ın Türklere karşı yaptığı mücadelelerde başarısız olması üzerine papadan yardım talep etmiş, papanın girişimleriyle haçlı orduları oluşturulmuştur. Haçlılara karşı Türkiye Selçuklu Devleti ve Eyyubi Devleti başarılı mücadeleler yapmışlardır.

Anadolu'daki ilk siyasi teşekküllerin birbirleriyle ve çevre devletlerle olan ilişkileri uzlaşma ve çatışma bağlamında gerçekleşmiştir.

Moğol İstilasası'nın başlaması Türkiye Selçuklu Devleti'ni etkilemiştir. Köseadağ Muharebesi ile Türkiye Selçuklu Devleti yıkılma sürecine girmiştir. Anadolu'da yeniden beylikler bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamışlar, siyasi birliktelik ortadan kalmıştır.

1. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

A. Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

1. Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başlamasından Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılmasına kadar geçen dönemde;

I. Büyük Selçuklu Devleti'nin kurulması

II. Miryokefalon Muharebesi'nin kazanılması

III. Ayn-ı Calut Muharebesi'nin yapılması

olaylarından hangisi gerçekleşmemiştir?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) I ve II

D) II ve III

2. Aşağıdakilerden hangisi Anadolu'ya yapılan birinci dalga göçlerin sebepleri arasında gösterilemez?

A) Oğuzlar için yerleşecek yurt aranması

B) Türk kavimlerin birbirleriyle mücadele etmesi

C) Otlakların azlığı ile birlikte nüfusun artması

D) Gaza ve cihat anlayışının olması

3. Aşağıdakilerden hangisi Malazgirt Muharebesi'nden sonra Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinden biri olarak gösterilemez?

A) Saltuklular

B) Artuklular

C) Karamanoğulları

D) İnaloğulları

4. Aşağıdakilerden hangisi Beylikler Dönemi'nin Anadolu'daki ilk medreseleri arasında gösterilebilir?

A) Yağıbasan Medresesi

B) Nizamiye Medresesi

C) Huant Hatun Medresesi

D) Çifte Minareli Medrese

5. Aşağıdakilerden hangisinde Haçlılara karşı mücadele eden beylikler birlikte verilmiştir?

A) Danişmentliler-Mengücekliler

B) Danişmentliler-Saltuklular

C) Çaka Beyliği-Mengücekliler

D) Artuklular-Saltuklular

6. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye Selçuklu Devleti'nin Anadolu'nun Türk yurdu olmasını kesinleştiren zaferidir?

- A) Miryokefalon Zaferi
B) Pasinler Zaferi
C) Malazgirt Zaferi
D) Haçova Zaferi

7. Aşağıdakilerden hangisi Köseadağ Muharebesi'nin sonuçlarındandır?

- A) Baba İshak isyanının çıkması
B) Haçlı Seferleri'nin başlaması
C) Anadolu da bilim ve kültür faaliyetleri durmuştur.
D) Harzemşahlar'da taht kavgalarının başlaması

8. Türkiye Selçuklu Devleti'nde ekonominin temeli ticarete dayanmıştır. Ticaretin geliştirilmesi için önlemler alınmış, tüccarlar korunmuştur.

Buna göre;

- I. Ahi Teşkilatı'nın kurulması
II. Kervansarayların yapılması
III. Medreselerin açılması

durumlarından hangisi ticaretin geliştirilmesine yönelik gelişmelerden biri olarak gösterilebilir?

- A) Yalnız I
B) I ve II
C) II ve III
D) I-II ve III

9. Aşağıdakilerden hangisinde Haçlı Seferleri'nin dinî sebeplerinden biri yer almaktadır?

- A) Doğunun zenginliklerine ulaşmak istenmesi
B) Türk ilerleyişinin durdurulmak istenmesi
C) Derebeylerin nüfuz sahibi olmak istemesi
D) Kudüs'ün ele geçirilmek istenmesi

10. Aşağıdakilerden hangisi Moğol İstilasası'nın sonuçları arasında yer almaz?

- A) Anadolu'nun tahrip edilmesi
B) Taht kavgalarının başlaması
C) Beyliklerin yeniden kurulması
D) Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılması

2.

ÜNİTE

**BEYLİKTEN DEVLETE
OSMANLI SİYASETİ (1302-1453)**

● Hazırlık Soruları

1. 1302-1453 yılları arasındaki süreçte meydana gelen olaylar hangileri olabilir?
2. On üçüncü yüzyılın sonlarında Anadolu'nun jeopolitik ve sosyal durumunun nasıl olduğunu araştırarak yorumlayınız.
3. Osmanlı Beyliği'nin devletleşme sürecinde Bizans ile olan ilişkilerini araştırınız.
4. Rumeli'deki fetihleri ve bunların sonuçlarının neler olduğunu araştırınız.
5. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlamaya yönelik faaliyetlerinin neler olduğunu araştırınız.
6. Osmanlı Devleti ile Timur Devleti arasındaki mücadelenin nasıl yapıldığını araştırınız.

● Neler Öğreneceğiz?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. 1302-1453 yılları arasında meydana gelen başlıca siyasi gelişmelerin hangileri olduğunu,
2. Osmanlı Beyliği'nin nasıl kurulduğunu,
3. Beylikten devletleşme sürecine nasıl geçildiğini ve bu süreç içerisinde Bizans ile ilişkilerin nasıl olduğunu,
4. Rumeli'de yapılan fetihler ve bu fetihlerin iskân ve istimâlet politikası doğrultusunda nasıl sonuçlandırıldığını,
5. Osmanlı Devleti'nin beyliklerle mücadelelerinin Anadolu Türk siyasi birliğini sağlama yönündeki etkilerini,
6. Osmanlı Devleti ile Timur Devleti arasındaki ilişkilerin nasıl olduğunu, Ankara Savaşı ile Fetret Devri'nin nasıl başladığını, sosyal ve dinî açılardan Şeyh Bedreddin Olayı'nın devleti nasıl etkilediğini öğreneceksiniz.

● Anahtar Kelimeler

- Türkleşme
- İslamlaşma
- İskân
- İstimâlet
- Uç Beyliği
- Fütüvvet

1. 1302-1453 YILLARI ARASINDAKİ SÜREÇTE MEYDANA GELEN BAŞLICA SİYASİ GELİŞMELER

1.1. Başlıca Siyasi Gelişmeler

- 1302 → Koyunhisar Muharebesi
- 1326 → Bursa'nın Fethi
- 1329 → Palekanon Muharebesi
- 1331 → İznik'in Fethi
- 1337 → İzmit'in Fethi
- 1345 → Karesi Beyliği'nin alınması
- 1353 → Çimpe Kalesi'nin alınması
- 1363 → Edirne'nin Fethi
- 1371 → Çirmen Muharebesi
- 1389 → I. Kosova Muharebesi
- 1396 → Niğbolu Muharebesi
- 1402 → Ankara Muharebesi
- 1402-1413 → Fetret Devri
- 1444 → Varna Muharebesi
- 1448 → II. Kosova Muharebesi

1.2. On Üçüncü Yüzyılın Sonlarında Anadolu ve Çevresindeki Jeopolitik Durum

Harita: 13. yüzyıl sonlarında Anadolu ve çevresinin haritası

Anadolu Türkiye Selçuklu Devleti (1077-1308): 13. yüzyılın ilk yarısında Türkiye Selçuklu Devleti güçlü bir dönem geçirmiştir. Moğol İstilasası'nın sonucunda meydana gelen 1243 Köseadağ Muharebesi ile Anadolu'daki siyasi durum ve sosyal yapı değişikliğe uğramıştır. Türkiye Selçuklu Devleti, Köseadağ Muharebesi ile siyasi ve askerî gücünü tamamen kaybetmiştir. 13. yüzyılın sonlarında Anadolu, Moğolların baskıları sonucunda Türkiye Selçuklu Devleti'nin çökmeye başladığı, bu karışık dönemde beyliklerin yeniden kurulduğu, küçük-küçük siyasi ve bölgesel yapılanmaların ortaya çıktığı bir bölge hâlini almıştır. Türkiye Selçuklu Devleti, Köseadağ Muharebesi'nden sonra siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan Moğolların egemenliği altına girmiştir. Beyliklerin yeniden kurulmasıyla Anadolu Türk siyasi birliği bozulmuştur. Beylikler arasında Türkiye Selçuklu Devleti'nin yerini alabilme mücadelesi başlamıştır. Moğol egemenliği altında yaşayan Türkiye Selçuklu Devleti, 1308 yılında Sultan II. Mesut'un ölümüyle sona ermiştir.

Kayıların Anadolu'ya Gelişi

1243 Köseadağ Muharebesi Anadolu Türk siyasi birliğinin bozulmasına neden olmuştur. Anadolu'da yeniden beylikler kurulmuş ve yeni bir dönem başlamıştır. 13. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'da ikinci beylikler dönemi yaşanmaya başlamıştır.

24 Oğuz boyundan biri olan Kayılar, Malazgirt Muharebesi'ne müteakiben Anadolu'ya gelmişlerdir. Malazgirt Muharebesi'nden sonra Anadolu'ya gelen Kayıların bir kolu Artuklu Beyliği'nin kurulmasında etkili olmuştur. Anadolu'ya gelen diğer kol Moğol İstilasası sonucu batıya sürüklenmiş olan Kayılardır. Ertuğrul Bey'in öncülüğünde Kayılar, Söğüt'ü kışlak, Domaniç'i yaylak olarak kullanmaya başlamışlardır. Kayılar, Türkiye Selçuklu Devleti'nin tebaası olarak yaşamışlar, Selçuklu ordusu ile birlikte seferlere katılmışlardır. Ertuğrul Bey, "Gazi" unvanını alarak ömrünün sonuna dek Söğüt'te yaşamıştır.

Görsel: Ertuğrul Gazi Türbesi (Bilecik, Söğüt)

1281 yılında, 90 yaşında vefat edince oğlu Osman Bey tarafından bir türbe inşa ettirildi. Ertuğrul Gazi'nin vefatından sonra Kayıların başına büyük oğlu Osman Bey geçmiştir.

Kayılar, Anadolu'nun fetih ve iskânında rol oynamış önemli boylardan biridir. Kayılar, Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılma sürecine girmesi ile Anadolu'da beyliklerin yeniden bağımsızlıklarını ilan etmeye başladıkları bir dönemde Bizans'a karşı elde ettiği başarılar neticesinde güçlenmiş, Osmanlı Devleti'nin kurucu unsurları olmuşlardır.

Osmanlı Devleti, sahip oldukları toprakları eski Türk devlet anlayışına göre hanedanın ortak malı saymıştır. Osmanlı ülkesi toprakları kamusal bir nitelik taşımıştır. Osmanlı ülkesinde merkezî otorite güçlenmiştir. Merkezî otoritenin güçlenmesiyle Osmanlı ülkesinin sınırları genişlemiş, yeni yurtlar sağlanmıştır.

ARAŞTIRALIM

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunu kolaylaştıran faktörler neler olabilir? Araştırınız.

Osman Gazi (1299 – 1326)

Osmanlı Devleti'nin kurucusu olan Osman Gazi, 1258'de, Söğüt'te doğdu. Babası Ertuğrul Gazi, Annesi Halime Hatun'dur. Osman Gazi uzun boylu, yuvarlak yüzlü, esmer tenli, ela gözlü ve kalın kaşlıydı.

Osman Gazi değerli bir devlet adamıydı. Dürüst, tedbirli, cesur, cömert ve adalet sahibiydi. Fakirlere yedirip onları giydirmeyi çok severdi. Üzerindeki elbiseye kim biraz dikkatlice baksa hemen çıkartıp ona hediye ederdi.

Osman Gazi, 1281 yılında Söğüt'te, Kayı Boyu'nun yönetimine geçtiğinde henüz 23 yaşındaydı. Ata binmekte, kılıç kullanmakta ve savaşmakta çok ustaydı. Mal Hatun ile evlendi.

Söğüt'te temelleri atılan, altı yüzyıllık bir tarih diliminde ve üç kıtada hüküm sürecek olan Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi, 1326'da Bursa'da Nikris (goutte) hastalığından öldü.

Erkek çocukları: Pazarlı Bey, Çoban Bey, Hamid Bey, Orhan Bey, Alaeddin Ali Bey, Melik Bey, Savcı Bey

Kız çocukları: Fatma Hatun

(www.ttk.gov.tr'den düzenlenmiştir).

Bizans İmparatorluğu (395-1453): 13. yüzyılın sonlarında Anadolu'da hüküm süren devletlerden biri de Bizans İmparatorluğu'dur. Bu dönemde siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal açıdan Bizans İmparatorluğu'nda problemler yaşanmaktadır. Bizans, eski gücünü kaybetmiş, sürekli olarak taht kavgalarının yaşandığı bir coğrafya hâline gelmiştir.

Yakın Doğu

İlhanlı Devleti (1256-1335): İlhanlı Devleti, Cengiz Han'ın torunu Hülagü tarafından kurulmuştur. Irak, Kafkasya ve Anadolu üzerinde hâkimiyet kurmuşlardır. 1258 tarihinde Bağdat'ı alarak Abbasilere son vermişlerdir. İlhanlı Devleti, 1335 yılında tarih sahnesinden çekilmiştir.

Altınorda Devleti (1227-1502): Cengiz Han'ın torunu Batu Han tarafından kurulmuştur. Hazar Denizi ile Karadeniz'in kuzeyinde hâkimiyet sürmüşlerdir. Timur'un düzenlediği saldırılar sonucunda ağır yenilgiler alarak parçalanmışlardır. 1502 yılında tarih sahnesinden çekilmişlerdir.

Memlûk Devleti (1250-1517): Memlûk Devleti, Mısır coğrafyasında Aybek tarafından kurulmuştur. Abbasi halifesinin Mısır'da bulunması Memlûk Devleti'ne İslam dünyasında dinî üstünlük sağlamıştır. Baharat Yolu'nun Memlûk topraklarından geçmesi ekonomik olarak Memlûk Devleti'ne büyük yarar sağlamıştır.

Balkanlar ve Avrupa: 13. yüzyılın sonlarında Balkanlar ve Avrupa'da, dinî ve siyasi birlik yoktu. Siyasi birlik kuramayan Avrupa, feodalite (derebeylik) ile yönetiliyordu. Balkanlarda çok sayıda etnik grup ve mezhep bulunmaktaydı. Katolik ve Ortodokslar arasında sürekli çatışmalar yaşanmaktaydı.

2. OSMANLI BEYLİĞİ'NİN KURULUŞU

2.1. Kuruluşla İlgili Nazariyeler

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu hakkında tarihçiler tarafından ileri sürülen çeşitli nazariyeler vardır. Beyliğin kuruluşu hakkında H. A. Gibbons gibi batılı tarihçilere göre kuruluşta yabancı unsurların hâkim olduğu belirtilmiştir ancak böyle bir durumun oluşmadığı Kayı boyu bağlantılı incelendiğinde anlaşılmaktadır. Osmanlı Beyliği, yıkılan Türkiye Selçuklu Devleti ve Anadolu Beylikleriyle bağlantısı olmayan siyasi bir oluşum değildir. Aksine, Osmanlılar, Türkiye Selçuklu Devleti ve Anadolu Beyliklerini de kuran Anadolu Türklüğü'nün 13-14. yüzyıllardaki siyasi ve içtimai bünyesinden doğan yeni bir yapılanmadır.

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu üzerinde yerli ve yabancı araştırmacılar çokça durmuşlar ve cihan devletine geçişin aşamalarını ve sırlarını araştırmışlardır. Bu çalışmalar sonucunda tarihçiler çeşitli nazariyeler ileri sürmüşlerdir.

ARAŞTIRALIM

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu ile ilgili çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasının sebepleri neler olabilir?

Görsel: Paul Wittek

Wittek'e Göre Beyliğin Kuruluşu

Paul Wittek (Pol Vittek), Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu ile ilgili nazariyesini "Gazi Tezi"ne dayandırmaktadır. Bu tez, Osmanlıların nasıl ortaya çıktığını açıklamıştır. Osmanlılar başlangıçta gaza yapma düşüncesiyle bir araya gelmiş gazilerdir. Wittek'e göre, Osmanlı Devleti, herhangi bir aşiret teşekkülü tarafından değil, sınırlarda yaşayan gaziler tarafından kurulmuştur. Uç bölgelerdeki beylikleri kontrol altında tutan Gaziler, Hristiyanlarla savaşarak İslam topraklarını genişletmek amacındaydılar. Wittek'e göre, Anadolu beyliklerinin her biri buldukları bölgeleri Gazi teşkilatlanması sayesinde fethetmiştir. Gaziler, fütüvvet ilkesine bağlı kimselerdir. 13. yüzyıldan sonra ortaya çıkan fütüvvet sayesinde Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu kısa sürede gerçekleşmiştir. Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda uç beyliği olması etkili olmuştur. Osmanlı Beyliği'nde "gaza" anlayışı beyliğin sosyo-politik yapısını ve kuruluş sürecini etkilemiştir.

Görsel: Fuad Köprülü

Fuad Köprülü'ye Göre Beyliğin Kuruluşu

Fuad Köprülü, Osmanlı Beyliği'nin kuruluşuyla ilgili Wittek'in görüşünü destekler mahiyette, ilk Osmanlıların uçlardaki yaşam biçimini ve kurdukları teşkilatlarını açıklayarak Gazi Tezi'ni destekleyen deliller sunmaktadır. Osmanlı Beyliği ile ilgili kuruluşun tamamen dinî sebeplere dayandırılması görüşüne karşıdır. Köprülü'ye göre Ertuğrul Bey ve neslinin insan yapısı beyliğin kuruluşunda etkili olan unsurdur. Ahilerin, kuruluştaki etkilerinin ise abartıldığı kadar fazla olmadığı görüşündedir. Köprülü, Osman Bey'i Kayı Boyu'na ait aşiretin lideri olarak göstermektedir.

Köprülü'ye göre Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda;

- Moğol baskısı sonucu Anadolu'ya göç eden Türkmenlerin gaza ruhu ile Bizans topraklarını Dâr'ül-İslâm yapmak üzere gayretleri,
- Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılış sürecine girmesi ve Anadolu Beyliklerinin yeniden kurulması sürecinde meydana gelen siyasi olaylar,
- Türklerin sahip olduğu etnik özellikler,

- Osmanlı kabilesinin asil oluşu,
- Anadolu'da oluşan Gâziyân-ı Rum, Âhiyân-ı Rum, Bâciyân-ı Rum ve Abdalân-ı Rum gibi askerî, sosyal ve iktisadi grupların etkisi,
- Osmanlı Beyliği'nin bulunduğu yerin jeopolitik durumu,
- Diğer beyliklerin Osmanlı Beyliği'ne karşı hasmâne tutum içine girmemeleri kuruluşta etkili olan unsurlardır.

Halil İnalçık'a Göre Beyliğin Kuruluşu

Halil İnalçık'a göre Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda sınır boylarında ortaya çıkmış olan unsurları etkili olmuştur. Türklerin Anadolu'da edindikleri siyasi, askerî, kültürel, sosyal ve ekonomik unsurlar Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunda etkisini göstermiştir.

Halil İnalçık, Osmanlı Beyliği'nin kuruluş tarihi olarak 1302 yılındaki Koyunhisar Muharebesi olarak vermektedir. Halil İnalçık, bu tezine dayanak olarak Bizanslı Georgios Pachymeres'in eserini göstermektedir. Bu eserde, Osman Gazi'nin beş bin kişilik kuvvetinin Bizans kuvvetlerini denize döktüğünden bahsetmektedir. Bizanslı tarihçi Koyunhisar Muharebesi'ni büyük bir zafer olarak anlatmakta ve Anadolu'dan Gaziler'in gelip Osman Bey'e katıldığına işaret etmektedir. İnalçık, bu veriler ışığında Osmanlı Beyliği'nin kuruluş tarihi olarak 1302 Koyunhisar Muharebesi'ni almaktadır.

2.2. Tarihî Bilginin Değişebilir Olması

Bilim dünyası sürekli olarak kendini yenilemektedir. Teknolojideki gelişmelerin yanı sıra bilim dünyasında yaşanan gelişmeler bilgi kaynaklarımızı çoğaltırken, yeni bilgiler öğrenmemizi de sağlamaktadır. Her geçen gün yeni bilgiler öğrenmekteyiz. Bilginin sürekli olarak yenilenmesi her alanda olduğu gibi tarih bilimi için de geçerlidir. Yeni çalışmalar yapıldıkça ulaşılan yeni kaynaklar aracılığıyla tarih biliminde değişiklikler yaşanmaktadır. Mevcut kaynakların araştırmacıların farklı yorumlamalarıyla da bilimsel değişiklikler yaşanabilmektedir. Hiçbir tarihçi elde ettiği bilginin kesin bilgi olduğunu ileri süremez. Ele geçen yeni bir belge veya buluntu mevcut tarihî bilgiyi tamamlayabileceği gibi değiştirebilir. Bu durum tarihî bilginin

Görsel: Halil İnalçık

ARAŞTIRALIM

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ile ilgili çeşitli görüşlerin ortaya atılmasının nedenleri neler olabilir?

değişebilir olma özelliğini gösterir. Tarihte mutlak kesin sonuçlarının olmayışı tarihin bu özelliğiyle açıklanabilir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve dönemlere ayrılması konusunda son dönemlerde yapılan çalışmalarda artış yaşanmıştır. Osmanlı Devleti dönemini araştıranların ulaştıkları yeni bilgilerle mevcut bilgiler arasında değişiklikler görülmektedir. Devletin kuruluşu son yıllara kadar 1299 olarak kabul edilmiştir. Halil İnalcık gibi tarihçilerin yaptığı araştırmalar neticesinde devletin kuruluş tarihi 1302 olarak bilim dünyası tarafından kabul edilmiştir. Bu durum eski bilginin yanlış olduğu anlamına gelmemektedir. Yeni bilgiler ve yorumlarla eski bilgilerde değişiklik olabileceği sonucu çıkarılmalıdır. Aynı durum Osmanlı Devleti ile ilgili dönemlendirme çalışmalarında da görülmektedir. Yapılan çalışmalar sonucunda araştırmacılar Osmanlı Devleti'ni dönemlere ayırırken yeni bilgi ve yorumları dikkate almıştır.

Osmanlı Devleti'ne ait ilk paranın Orhan Bey dönemine ait olduğu kabul edilmişse de yakın dönemde devletin kurucusu Osman Bey dönemine ait bir akçenin bulunduğu fikri ön plana çıkmıştır. Bilim dünyası bir süre bu bilginin doğru olduğunu kabul etmiştir. Para üzerinde yapılan incelemeler bu paranın Osman Bey döneminde bastırılmadığını göstermiştir. İlk paranın Orhan Bey döneminde bastırıldığı kanıtlanmıştır.

Görsel: Osman Gazi'nin bastırıldığı belirtilen para

Görsel: Orhan Gazi'nin bastırıldığı para

ARAŞTIRALIM

Tarihî bilgilerin değişebilir olma özelliği ile ilgili başka örnekler olup olmadığını araştırınız.

3. DEVLETLEŞME SÜRECİNDE BİZANS'LA OLAN İLİŞKİLER

3.1. Osmanlı-Bizans İlişkileri

Osmanlı Beyliği'nin başında bulunan Ertuğrul Gazi'nin vefatı üzerine Beyliğin başına Osman Bey geçmişti. Osman Bey'in beyliğin başına geçmesinde Bizans'a karşı yaptığı gaza akınları, Bizans'ın Anadolu üzerindeki otoritesinin zayıflaması etkili olmuştur. Osman Bey Bizans'a karşı stratejik yaklaşmıştır. Bizans'ın müstahkem mevkiilerinin yerine ulaşım yollarını kontrol etmek için derbentleri ele geçirmiştir. Bu strateji sayesinde Osmanlılar Bizans'a karşı üstünlük sağlamışlardır. Derbentlerin ele geçirilmesiyle Bizans'ın yerleşim yerleriyle kaleleri arasındaki ulaşım sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırmalardan sonra Osman Gazi adım adım Anadolu'nun fethini gerçekleştirmiştir. Osman Bey, Bizans'ın karışık durumundan faydalanarak beyliğinin topraklarını genişletmeye başladı. Osman Gazi'nin harekât üssü Söğüt'tür. 1288 yılında Karacahisar'ı fethetmiştir.

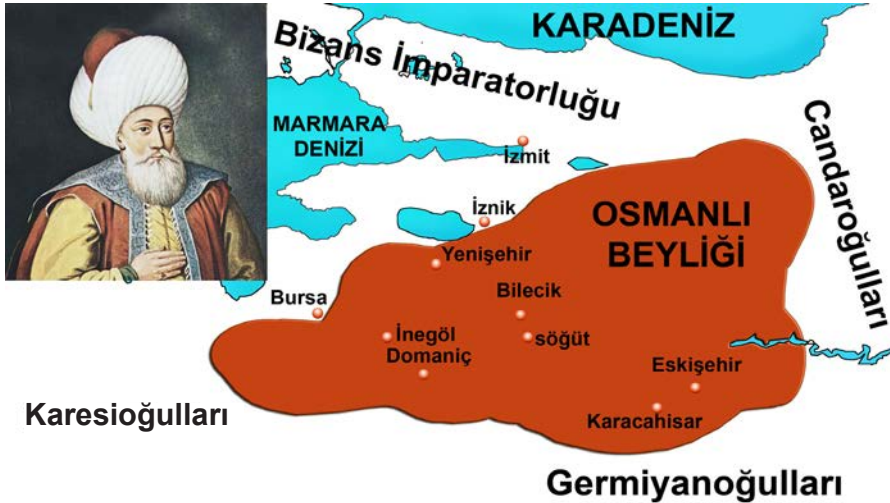
Devletin doğusunda Karacahisar'ın fethi önemli yer tutar. Osman Gazi, İnönü ve Eskişehir'i 1289 yılında aldıktan sonra uç beyi olduğunu ilan etmiştir. Osmanlı Beyliği bundan sonra Bizans yönünde genişlemeye başlamış, Bizans'a ait olan Bilecik ve Yarhisar tekfurları vergiye bağlanmıştır. 1299 yılında Osman Bey, Bilecik'i ardından Yarhisar'ı fethetmiştir. Osman Bey, Bizans'tan Batı Anadolu topraklarının bir kısmını 1299 yılında egemenliği altına almış ve birçok şehir ve kaleye hükmeden bir bey durumuna gelmiştir. Osman Bey, 1299 yılında fiilen bağımsız bir bey durumundadır. Osmanlı Beyliği, fiilen kesinlikle Osman Bey tarafından kurulmuştur.

ARAŞTIRALIM

Osmanlı Devleti'nin Bizans ile ilişkilerinin devletleşme sürecinde etkisinin olup olmadığını araştırınız.

Koyunhisar Muharebesi: Bilecik-Yenişehir bölgesinin fethinden sonra Osman Bey, Bizans'a ait olan İznik ve Bursa'yı almak için harekete geçmiştir. Osman Bey, Bizans'ın eski merkezi İznik'i kuşatmıştır. Bizans İmparatoru II. Andronikos, İznik'i kurtarmak için İstanbul'dan içinde farklı grupların yer aldığı 2000 kişilik bir kuvvet göndermiştir. Osman Bey, Bizans'a karşı Türkmenlerden yardım talep etmiş ve kalabalık bir orduyla Koyunhisar Kalesi mevkiinde Bizans askerlerine karşı koymuştur. 1302 yılının yaz mevsiminde yapılan Koyunhisar Muharebesi'nde Bizans ordusu bozguna uğratılmıştır.

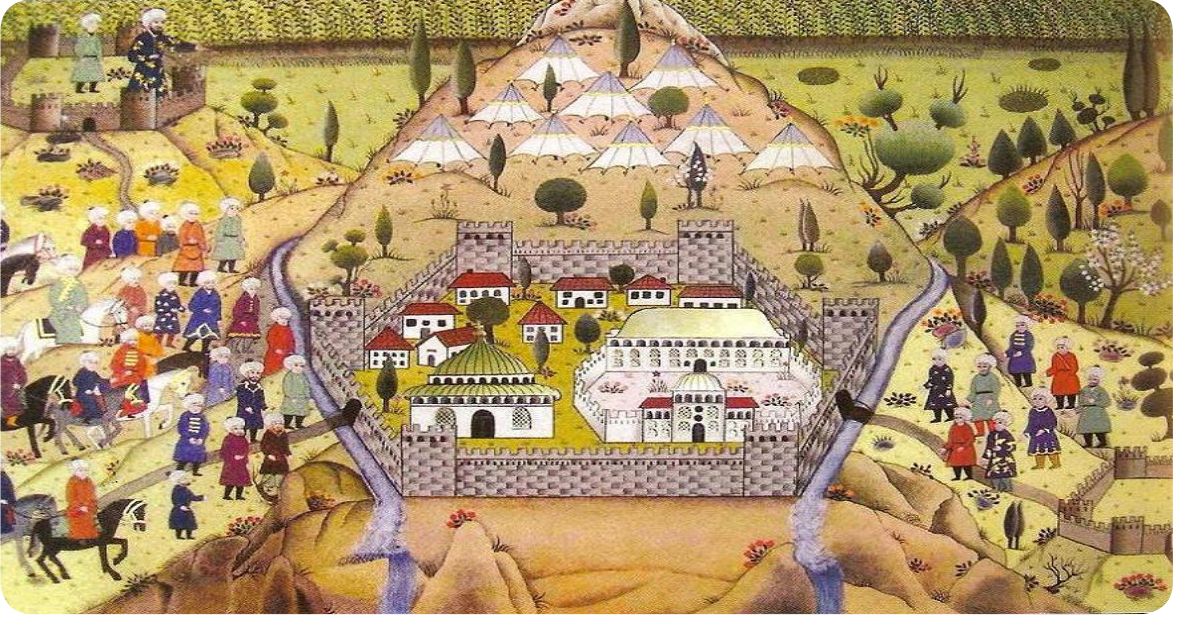
Koyunhisar Muharebesi'nin kazanılması, Osmanlı Beyliği'nin büyümesini kolaylaştırmıştır. Koyunhisar Muharebesi'nden sonra Osman Bey Bizanslı feodal beylerle iyi geçişip bölgedeki durumunu kuvvetlendirmiştir. Koyunhisar'ın ardından Osman Bey, Yenişehir'i alarak harekât üssü olarak kullanmıştır. Yenişehir'i aldıktan sonra İnegöl'e hücum etmiş ve burayı ele geçirmiştir. İznik ve Bursa üzerindeki baskıyı artıran Osman Bey, 1307 yılında Karahisar Kalesi'ni alıp İznik-İzmit bağlantısını kesmiştir. Osman Bey Bursa'yı almak için kuşatmışsa da 1324 yılında vefatı üzerine kuşatmaya yerine geçen oğlu Orhan Bey devam etmiştir.

Harita: Osman Bey Dönemi

3.2. Sınırların Genişlemesi

Bursa'nın Fethi: Orhan Bey, 1324 yılında resmen Osmanlı tahtına geçtikten sonra hazırlıklarını tamamlayarak uzun bir süreden beri kuşatma altında olan Bursa üzerine hareket etti. Bursa Tekfuru, savunma yapmak istediye de çevreden yardım gelmeyeceğini anlayınca şehri teslim etmekten başka çare olmadığını anladı. On yıldan beri kuşatma altında olan Bursa, 6 Nisan 1326'da Osmanlıların eline geçmiş oldu. Bursa'nın alınmasından sonra beylik merkezi buraya taşındı. Şehir kısa zamanda dinî ve sosyal eserlerle donatılarak Türk şehri kimliği kazandı. Bursa'nın fethi ile Osmanlı Devleti gerçek bir devlete dönüşmeye başladı. Bursa'nın alınmasından bir yıl sonra İznik'in ablukasına hız verildi.

Görsel: Bursa'nın Fethi (Temsilî)

Palekanon Muharebesi: Orhan Bey, Bursa'nın Fethi'nden sonra dikkatini İznik üzerine çevirmiştir. İznik, Bizans'ın İstanbul'dan sonra en önemli şehriydi. Orhan Bey, İznik üzerindeki baskısını artırdı. Bizans İmparatoru III. Andronikos, İznik'in ve İzmit'in hedef hâline gelmesi üzerine bir ordu topladı. Orhan Bey de Bizans'ın hazırlıklarına karşı 8000 kişilik bir ordu oluşturmuştu. Bizans ordusu ile Osmanlı ordusu, İzmit ile Eskihisar arasında bulunan Palekanon mevkiinde karşılaştı. 1329 yılında yapılan savaşta Bizans ordusu büyük zayıat verdi. Osmanlı ordusu, geri çekilen kuvvetlerle yeniden çatıştı. İmparator, İstanbul'a kaçmak zorunda kaldı. Palekanon Muharebesi'nin kazanılması Osmanlılara İznik ve İzmit'in yolunu açmıştır.

İznik ve İzmit'in Fethi: Palekanon Muharebesi'nin kazanılmasından sonra Osmanlılar, İznik üzerine harekete geçmiştir. İznik tekfuru, kendisine yardım gelemeyeceğini anlayınca şehri teslim etmek zorunda kalmıştır. 1331 yılında İznik, Bizans'tan alınmıştır. İznik'in alınmasıyla İznik'te bulunan Ayasofya Kilisesi, camiye çevrilmiştir. Bizans İmparatoru durumu kabullenerek Orhan Bey ile anlaşma yaparak elinde kalan birkaç şehir için haraç ödemeyi kabul etmiştir.

Bursa'nın Fethi'nden sonra bir ticaret merkezi olan İzmit'in alınması için bölgeye sürekli akınlar yapılmıştır. Bu akınlar, İzmit'in alınmasından sonra da devam etmiştir. Osmanlı kuvvetleri 1337 yılında İzmit'i kuşattılar. 1337 yazında Orhan Bey İzmit'e yönelik Bizans girişimini engellemek için otuz altı gemilik bir donanma ile İstanbul'a çıkarma yapmıştır. Bu tedbirlerin sonucunda İzmit kuşatmasının ardından şehir teslim alınmıştır.

Harita: Orhan Bey Dönemi

Osmanlı Beyliği'nin kuruluş sürecinde başlayan ve beyliğin sınırlarının genişlemesinde etkili olan muharebeler aşamalı olarak ve farklı fetih yöntemleri izlenerek yapılmıştır. Yapılan muharebeler uzun süreli olarak gerçekleştirilmiş ve kalıcı yerleşme sağlayacak şekilde yapılmasına özen gösterilmiştir.

Karesioğulları Beyliği'nin Alınması (1345): Karesi gazileri Bizans'a karşı güçlü Orhan Bey ile birleşmek istiyorlardı. Orhan Bey, Karesi Beyliği'nin gazileri arasındaki mücadelelerden faydalanarak beyliği Osmanlı ülkesine katmıştır. Karesioğulları Beyliği'nin katılımıyla Osmanlı Devleti, Anadolu'daki Türk siyasi birliği sağlama yönündeki ilk adımı atmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Karesioğulları Beyliği'nin alınmasıyla Osmanlı Devleti hâlihazırda bir donanma sahibi olmuştur. Bu donanma sayesinde Osmanlı Devleti'nde denizcilik faaliyetleri hız kazanmıştır.

4. RUMELİ'DEKİ FETİHLER

4.1. Rumeli'deki Fetihler

Rumeli'ye Geçiş: Osmanlı Beyliği, Bizans yönünde genişlemiştir. Bu genişleme karşısında Bizans İmparatoru Kantakuzen, kızı Theodora'yı Orhan Bey'e eş olarak vermiştir. Kantakuzen, kızını gelin olarak verirken Orhan Bey'den askerî yardım almayı amaçlamıştır. Kantakuzen ile Orhan Bey'in ittifakından bir yıl sonra Kantakuzen maiyetindeki 1000 kişilik kuvvetle İstanbul'a girip sarayı kuşatmış ve genç imparatorun ortağı olarak tahta oturmuştur. 1348 yılında Kantakuzen, Orhan Bey'den Sırp'lara karşı yardım istemiştir. Orhan Bey, Süleyman Paşa'nın emrindeki 10.000 kişilik bir kuvvet göndererek karşılık vermiştir (1349).

Görsel: Çimpe Kalesi

Edirne'nin Fethi: Orhan Bey'in küçük oğlu Halil, 1358 tarihinde İzmit Körfezi'nde korsanlar tarafından tutsak alınmıştı. Orhan Bey, oğlunun tutsaklıktan kurtarılması için Bizans İmparatorundan destek istedi. Bizans, bu durumdan istifade ederek, Orhan Bey'e bir antlaşma imzalattı. 1359 yılında Halil'in kurtarılmasına kadar Rumeli'deki Osmanlı yayılması durmuştur. Halil, kurtarılır kurtarılmaz Şehzade Murat ve

Lala Şahin kumandasındaki Osmanlı kuvvetleri Trakya'da fetih hareketlerine başlamıştır. Şehzade Murat, Rumeli'deki fütuhat hareketine 1359 tarihinde başlamıştır. Şehzade Murat ve Lala Şahin, önce Çorlu'yu almışlar, İstanbul-Edirne yolu üzerindeki hisarlara yönelmişlerdir. 1361 tarihinde Murat, karargâhını Babaeski'ye kurmuş, Lala Şahin'i, Edirne üzerine göndermiştir. Edirne'de toplanmış olan Bizans kuvvetleri, Osmanlı kuvvetlerini geri püskürtmek için Sazlıdere Muharebesi gerçekleşmiştir. Bu muharebe Osmanlı kuvvetlerinin başarısıyla sonuçlanmıştır. Sazlıdere Muharebesi'nin ardından Şehzade Murat, Edirne'ye karşı taarruza geçmiştir. Edirne şehri kuşatmaya gerek kalmaksızın teslim alınmıştır.

ARAŞTIRALIM

Edirne'nin Fethi 1361 tarihinde gerçekleşmesine rağmen farklı kaynaklarda 1363, 1364 gibi tarihler yer almaktadır. Bu farklılığın oluşmasının temel sebebi ne olabilir?

Edirne'nin alınması ile Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki ilerleyişi kolaylaşmıştır. Edirne, Osmanlı Devleti'nin başkenti olmuştur. Osmanlı Devleti'ne karşı Haçlı Seferleri oluşturulmuş ve Osmanlıları Balkan topraklarından atmak için Batılılar harekete geçmişlerdir. Edirne'nin Fethi'nden kısa bir süre sonra Orhan Bey, 1362'de vefat etmiştir. Yerine Osmanlı Devleti'nin başına I. Murat geçmiştir.

I. Murat tahta geçtikten sonra saltanat davasına kalkışan kardeşleri İbrahim ve Halil Beylerin isyanlarını bastırdı. Ardından Ankara meselesini çözümlmek için harekete geçti. Bir Ahi şehri olan Ankara, Eratnalılara tabi olarak Süleyman Paşa tarafından zapt edilmişti. Orhan Bey'in vefatını fırsat bilen Ahiler, Karamanoğulları'nın kışkırtması sonucu Osmanlıları Ankara'dan çıkararak buraya hâkim olmuşlardı. I. Murat, Ankara'ya geldiğinde Ahiler mukavemet etmeksizin şehri teslim ettiler (1362).

I. Murat, Anadolu'daki işlerini yoluna koyduktan sonra Rumeli'ye geçti. I. Murat, Rumeli'de birçok fetih hareketinde bulunmuştur. I. Murat'ın tahta çıkmasını fırsat bilen Bizans Edirne'yi geri almışsa da I. Murat 1363 yılında Edirne'yi fethetmiştir. Osmanlıların Balkanlar'da ilerleyişi karşısında paniğe kapılan Sırp, haçlı kuvvetleri oluşturarak Osmanlı Devleti'ni durdurmaya çalışmıştır. Osmanlı Devleti, haçlılara karşı üstünlüğü ele geçirmiş, haçlı kuvvetlerinin direnç göstermesinin önüne geçilmiştir.

Sırp Sındığı Muharebesi (1364): Edirne'nin alınması üzerine Papa V. Urban'ın öncülüğünde Avrupa'da Haçlı birliği oluşturulmuştur. Haçlılarla Sırp Sındığı mevkiinde yapılan muharebeyi Osmanlı Devleti kazanmıştır. Bu muharebenin sonucunda Osmanlı'nın Balkanlar'daki ilerlemesi hız kazanmıştır.

Çirmen Muharebesi (1371): Sırp Sındığı Muharebesi'nin öcünü almak isteyen Sırp, Osmanlı Devleti'ne karşı savaş açtılar. Çirmen mevkiinde yapılan muharebeyi Osmanlı Devleti kazanmıştır.

Görsel: Çirmen Muharebesi (Temsilî)

I. Kosova Muharebesi (1389): I. Murat'ın Balkanlardaki fetih hareketleri 1388 tarihinde Bulgaristan topraklarının Osmanlı hâkimiyetine girmesine kadar devam etmiştir. Sıranın kendisine geleceğini anlayan Sırp, Balkan milletlerinin oluşturmuş olduğu ittifakı daha da genişleterek 1389 tarihinde Osmanlı Devleti'ne karşı savaş kararı almıştır. Kosova'da sekiz saat süren muharebe sonucunda Osmanlı ordusunun savaş taktiği ve kahramanlıkları sayesinde kalabalık haçlı birlikleri bozguna uğratılmıştır. I. Murat, muharebenin yapıldığı meydanı gezerken bir Sırp tarafından şehit edilmiştir. I. Murat'ın şehit edilmesinin ardından Osmanlı Devleti'nin başına I. Bayezit (Yıldırım Bayezit) geçmiştir.

I. Kosova Muharebesi, Osmanlıların Rumeli’de kalmak amacıyla kazanmış oldukları en önemli zaferlerden biridir. Bu muharebenin kazanılmasıyla Osmanlı Devleti’nin Balkan topraklarındaki ilerleyişi devam etmiştir. Bu muharebe Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’da büyük bir müttefik orduya karşı kazandığı ilk zaferdir. Bu zafer sonucunda Balkanlar’da Osmanlı Devleti’ne karşı koyabilecek bir güç kalmamıştır.

Görsel: I. Kosova Muharebesi (Temsili)

İstanbul’un Kuşatılması: Yıldırım Bayezit’in Osmanlı tahtına geçtiği dönemde Bizans içinde taht kavgaları yaşanmaktaydı. Yıldırım Bayezit, kendisine iltica etmiş olan yaşlı Bizans İmparatoru V. İonnes ile oğlu Manuel’e yardım ederek imparatorluğu ellerinde tutmalarına yardımcı olmuştu. Bir süre sonra II. Manuel’in Bizans tahtına oturması üzerine Yıldırım Bayezit, yeni imparatorun bazı şartları yerine getirmesini istemişti ancak İmparator II. Manuel, bu şartları yerine getirmedi. Bunun üzerine Yıldırım Bayezit, ilk İstanbul muhasarasını başlattı (1391). Bizans İmparatoru II. Manuel, bu muhasara karşısında Batı devletlerinden yardım istemek zorunda kaldıysa da istediği yardım gelmemiştir. Yıldırım Bayezit, Anadolu’da Karamanoğullarının isyan etmesi ve Macar Kralı Sigismund’un Bulgaristan’a taarruz etmesi üzerine İstanbul Kuşatması’nı kaldırmak zorunda kalmıştır.

Bu kuşatmanın sonucunda, Bizans Osmanlı Devleti’ne ödediği vergiyi iki katına çıkarmıştır. İstanbul’da bir Osmanlı mahallesi kurulacak, Müslümanların davalarına bakmak için bir kadı tayin edilecektir. Bu şartların yerine getirilmemesi üzerine Yıldırım Bayezit, İstanbul’u ikinci kez kuşattı (1395). 1396 yılında şehir teslim alınmak üzereyken batıdan gelen haçlı tehlikesi yüzünden muhasarayı kaldırdı.

Niğbolu Muharebesi (1396): Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda ilerleyişi ve İstanbul kuşatması üzerine Papa'nın öncülüğünde Avrupa'da bir Haçlı ordusu hazırlandı. Yıldırım Bayezit de hazırladığı ordusuyla Haçlılar karşı harekete geçti. Yıldırım Bayezit, Niğbolu Ovası'na ulaşır ulaşmaz ordusunu savaş düzenine soktu. Haçlılarla yapılan muharebe sonucunda Osmanlı Devleti, Haçlıları ağır bir yenilgiye uğratarak kesin bir zafer elde etmiştir.

Niğbolu Zaferi, Osmanlı Devleti'nin 130.000 kişilik Haçlı ordularına karşı yaptığı en büyük imha muharebelerinden biridir. Niğbolu Zaferi, bütün İslam dünyasında sevinçle karşılanmıştır. Mısır'da hüküm süren Halife I. Mütevekkil, Yıldırım Bayezit'e "Sultan-ı İklim-i Rûm" unvanını vermiştir.

Edirne Segedin Antlaşması (1444): Balkanlarda Osmanlı Devleti'nin yenilgileri Türkleri Balkanlardan çıkarmak isteyen Avrupalıları cesaretlendirmiştir. 1443 yılında Macar Kralı Ladislas'ın komutasındaki Haçlı ordusu Tuna'yı geçerek Sırbistan'a girdi. Niş ve Sofya'yı ele geçiren Haçlılar Filibe'ye kadar ilerlediler. Haçlılarla ittifak yapan Karamanoğulları da saldırıya geçince Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kaldı. Macarlarla Edirne-Segedin Antlaşması imzalandı. Buna göre Tuna Nehri sınır olacak ve taraflar on yıl boyunca birbirleriyle savaşmayacaktı. Sırbistan, Osmanlı Devleti'ne vergi veren bağımsız bir krallık hâline gelecekti. Eflak, Macaristan'ın himayesine girmekle birlikte Osmanlılara vergi ödemeye devam edecekti.

Varna Muharebesi (1444): II. Murat Balkanlarda barışın sağlanmasından sonra Anadolu Seferi'ne çıkmıştır. Karamanoğulları Beyliğini bir kez daha itaat altına almıştır. Edirne-Segedin Antlaşması'nın şartlarına güvenerek yerine oğlu II. Mehmet'i bırakmıştır. Macarlar ve müttefikleri bu durumdan faydalanarak yeni bir Haçlı seferi düzenlediler. Haçlılar, Bulgaristan'ın kuzeyini işgal ederek Karadeniz kıyısındaki Varna'ya geldiler. Oğlunun yardım isteği üzerine II. Murat, Anadolu'ya geçerek asıl Osmanlı kuvvetleriyle birleşti. 1444 yılında Varna'da yapılan muharebe Osmanlı Devleti'nin kesin zaferiyle sonuçlanmıştır. Varna Zaferi ile Osmanlı Devleti, Balkanlarda zayıflamış olan hâkimiyetini yeniden sağlamlaştırmıştır.

II. Kosova Muharebesi (1448): Varna Muharebesi'nin öcünü almak isteyen Macar Kralı Hunyadi Yanoş önderliğinde yeni bir haçlı ordusu daha hazırlandı. Haçlı ordularının Kosova'ya gelmelerini takiben II. Murat da hazırladığı ordu ile geldi. II. Murat, savaştan önce Hunyadi Yanoş'a bir elçi göndererek barış teklifinde bulunduysa da kabul edilmedi. Yapılan savaş Osmanlı Devleti'nin kesin üstünlüğüyle sona ermiştir. Avrupalılar, bu yenilgiden sonra bir daha haçlı seferi tertip edemediler.

ARAŞTIRALIM

II. Murad'ın tahta II. Mehmed'i geçirmesinin ardından haçlıların Osmanlı Devleti'ne karşı sefere çıkmalarının sonuçları nelerdir?

4.2. Rumeli'de Fetih Politikası

Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki fetihleri Balkanlardaki kral, despot ve beylerin kendi aralarındaki siyasi çatışmaların yaşandığı, politik ayrışmaların olduğu döneme denk gelmiştir. Bu yüzden Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kalıcı hâle gelmesi kolaylaşmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarında hâkimiyet kurmasında 1345 yılında Karesioğulları Beyliği'nin ilhakı etkili olmuştur. Karesili gaziler, Çanakkale Boğazı'nın öte yakasına sefer yapılması konusunda istekliydi. 1346 yılında Bizans İmparatorluğu'nda baş gösteren taht kavgaları Orhan Bey'in bu durumdan istifade etmesine zemin hazırlamıştır. Orhan Bey, Bizans tahtında hak iddia eden Kantakuzen ile ittifak yapmış, Trakya'daki iç savaşa katılma konusunda fırsat elde etmişti. Sırp ve Bulgarlara karşı Bizans'ın yardımına giden Osmanlı Devleti'nin Çimpe'ye yerleşmesi Rumeli fetihlerinin başlamasında etkili olmuştur. 1359 yılından itibaren I. Murat'ın Rumeli topraklarında fetih hareketlerini başlatması bölgenin Türkleşmesini ve İslamlaşmasını sağlaması bakımından önemlidir.

Balkanlarda Osmanlı fetihlerinin yapıldığı dönemde Balkanlar'da bağımsız kral, despot ve ufak beyler arasındaki politik çekişmeler, Türk ilerlemesine avantaj yaratıyordu. Osmanlı Devleti, Balkanlardaki bu iç çekişmelere karşı tutarlı bir politika izlemiştir. Balkan devletleri içinde ayrılıkçı unsurların olması Osmanlıların üstün bir güç hâline gelmesini sağlamıştır. Balkan devletlerinin hepsinde ayrılıkçı iki grup bulunuyordu.

Osmanlı Devleti Balkanlara 1346-1352 yılları arasında Kantakuzen'in müttefiki olarak girmiş, 1365'ten sonra Bizans, Macar ve Eflak tarafından sıkıştırılan Bulgaristan'ın müttefiki olmuştur. 1371 yılında Sırp beylerinin kendi aralarındaki siyasi çekişmeleri Çirmen Muharebesi'nin yapılmasında etkili olmuştur. Çirmen Muharebesi'nde Sırp beylerinin bozguna uğraması Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini genişletmesinde etkili olmuştur. Bu bozgun üzerine Balkan beyleri teker teker Osmanlı hâkimiyetini kabul etmeye başlamışlardır.

Osmanlılar kendilerini belirli bir toplumsal inancın temsilcisi olarak görmemişlerdir. Balkanlardaki Osmanlı ilerleyişi içinde mevcut yerli halkın durumu Osmanlı Devleti'nin ilerleyişini kolaylaştırmıştır. Hristiyanlara karşı hoşgörülü davranmışlar, uzlaşmacı bir politika yürütmüşlerdir.

Osmanlıların Balkanlarda hızlı yayılmasında halka uygulanan kolaylıkların etkisi vardır. Sırp kralı Stefan Duşan'ın yasalarında köylüyü beyi hesabına haftada iki gün çalıştırırken, Osmanlılar reayayı sipahinin toprağında yılda üç gün çalıştırmıştır. Osmanlı Devleti, köylüleri yerel yetkililerin sömürüsüne karşı korumuşlardır. Osmanlı Devleti'nin köylüyü koruyan bir politika üretmeleri, köylünün isyan hâlinde beylerine katılmasının önüne geçmiştir. Böylece devlet, Balkanlarda daha hızlı ve kolay ilerleme imkânı bulmuştur.

Fethettikleri topraklarda yaşayan farklı din ve inanışlara mensup kimselere hoşgörülü yaklaşmışlardır. Osmanlıların fethettikleri bölgeleri Türkleştirmeleri ve İslamlaştırmaları adım adım gerçekleşmiş doğal bir gelişimdir.

Türklerin Rumeli fütuhatında başarılı olmalarının ve çok geniş bir bölgeyi kısa sürede hâkimiyetleri altına almalarının altında birçok etken bulunmaktadır. Türkler, daha ilk fetihlerinden itibaren ele geçirdikleri bölgelerin sivil halkına kötü muamelede bulunmamışlardır. Sivil halka karşı iyi davranmışlar, sadece asker olanlara karşı önlem alınmıştır. Uyguladıkları iskân ve istimâlet politikası sayesinde Balkanlar'da kalıcı olmuşlardır. İskân politikası ile Osmanlı Devleti fethettiği Balkan topraklarına dervişlerin öncülüğünde Türkmenleri yerleştirmiştir. Türkmenlerin yerleştirilmesiyle askerî ve sosyal açıdan güvenlik sağlanmıştır. Konargöçer Türkmenler, iskân politikası sayesinde yerleşik hayata geçmişlerdir. Fethedilen bölgelerin Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılması sağlanmıştır. Rumeli'deki fetihlerin kalıcı olmasında akıncı uç beylerinin etkisi büyük olmuştur. Uç kuvvetlerinin 1371 yılında Çirmen Muharebesi'nde Sırp ordusunu yenmesiyle başlayan süreç Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da kalıcı olmasında etkili olmuştur.

4.3. Demografik Güçler

Anadolu'nun Türk vatanı hâline gelmesinde dervişlerin özel bir yeri bulunmaktadır. Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında olduğu gibi Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan Rumeli'deki fetihlerin kalıcı olmasına kadar dervişler ve tasavvufi hayat etkili olmuştur. Kurulan zaviyeler sayesinde teşkilatlı bir yapı ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki egemenliğini sağlamasında demografik güçlerin etkisi vardır. Kitleleri çeken, uzlaşıcı, koruyucu, hoşgörü siyaseti sayesinde Osmanlılar Balkanlar'da kalıcı hâle gelmiştir. Dervişler, aşiretler, akıncı uç beylerinin gönüllü ve zorunlu olarak fetihlere katılmaları Osmanlıların Rumeli'de kalıcı olmasında etkili olmuştur. Osmanlı Devleti'nde iskân politikasının ilk aşamasını öncü kimselerin fetihlerin hemen ardından yerleştirilmesi oluşturmuştur. Balkanlarda Türklüğün ve İslamiyet'in yayılmasında Sarı Saltuk öncülük etmiştir. Sarı Saltuk, Balkanlar'da İslam'ın yayılması, Türk boylarının bu coğrafyada iskân edilmesi için faaliyetler yürütmüştür. Gazi ve dervişler gösterdikleri kahramanlık ve kerametlerle Balkanların İslamlaşmasında ve fetihlerin kalıcı olmasında etkili olmuşlardır. Dervişler, kurdukları zaviyelerle Rumeli'deki köylerin temelini teşkil etmiştir. Nakşibendi, Mevlevi, Kadiri, Sadi, Rifai ve Bektaşî tarikatları Balkan halkları arasında yayılmış, tekke ve türbeler inşa edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda uyguladığı iskânın ikinci aşamasını sınırlar içinde yapılan iskân faaliyetleri oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti sınırları içindeki konar-göçer ve aşiretleri yerleştirerek iskân faaliyetlerini gerçekleştirmiştir. Balkanlar'daki fetihlerin kalıcı olmasında Türkmen aşiretlerinin etkisi olmuştur. Doğu'dan Batı'ya sürekli göç eden Türkmen aşiretleri Rumeli topraklarında kendileri için kalıcı yurt bulmuşlardır. Rumeli'deki fetihlerin kalıcı olmasında Türkmen aşiretlerine yeni yerleşim alanları bulunmasının etkisi vardır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda ve Rumeli fetihlerinde etkisi olan dervişler Anadolu insanının duygu ve düşünce dünyası üzerinde etki bırakmıştır. Bu dervişler Anadolu Erenleri olarak adlandırılmaktadır. Anadolu Erenleri olarak adlandırılan bu derviş grubu Gaziyân-ı Rûm (Anadolu Gazileri), Abdalân-ı Rûm (Anadolu Dervişleri), Ahiyân-ı Rûm

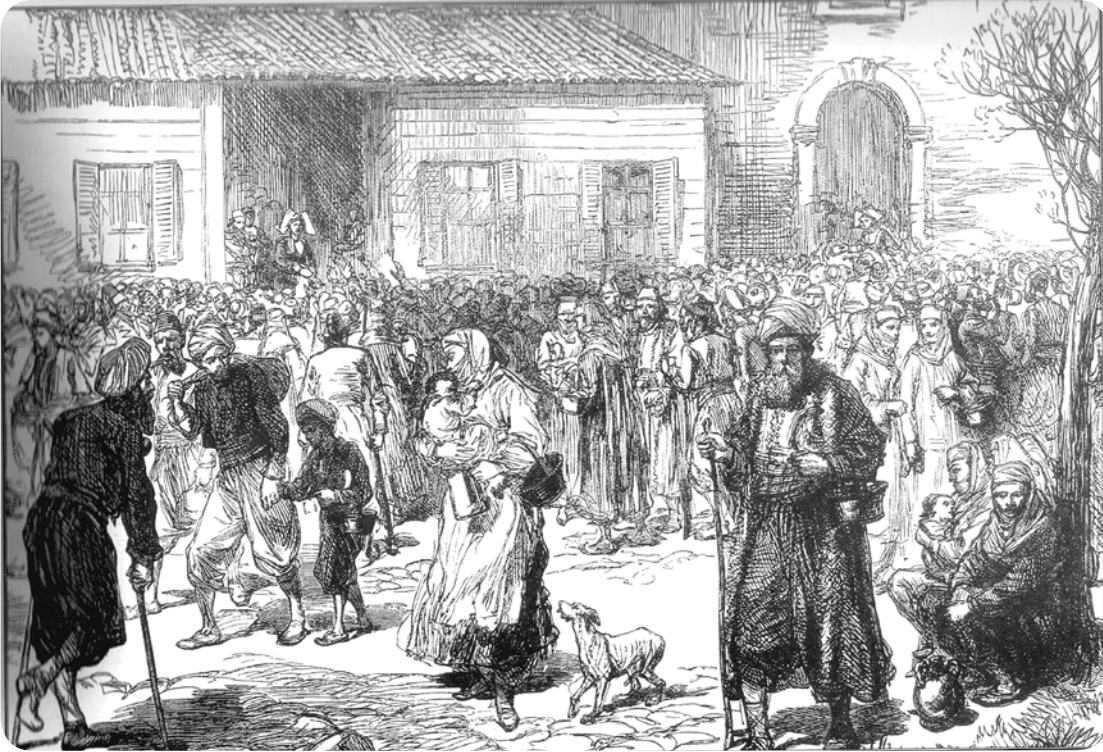
(Anadolu Ahileri) ve Bâciyân-ı Rûm (Anadolu Kadınları) olmak üzere gruplara ayrılmıştır.

Ahiyân-ı Rûm, Anadolu Ahileri anlamına gelmektedir. Fütüvvet düşüncesi olarak gelişmiş olan Ahilik esnafıktan eğitime, siyasetten savaşa kadar geniş bir faaliyet alanına sahip olmuştur. Osman Bey'in kayınpederi Şeyh Edebâli, Ahilerin lideri ve beyliğin manevi önderi durumundaydı.

Bâciyân-ı Rûm, Anadolu Kadınları anlamına gelmektedir. Ahî Evran'ın eşi Fatma Bacı, Bâciyân-ı Rûm teşkilatının kurucusu olarak gösterilmektedir. Ahîlerin kadın kolları olduğuna yönelik kanaatler bulunmaktadır. Kadınların eğitimi ve gayrimüslim kadınların İslamlaşma faaliyetleri ile ilgili çalışmalar yapmışlardır.

4.4. İskân ve İstimâlet Politikası

İskân Politikası (Şenlendirme): Anadolu'dan yeni fethedilen Rumeli topraklarına nüfusun getirilmesi demektir. Anadolu'dan getirilen nüfus için gerekli yeni yerleşim yerleri kurulmuştur. Yeni yurt sahibi olanlar sayesinde imar faaliyetleri başlamış, Balkanların Türkleşmesi ve İslamlaşması gerçekleştirilmiştir.

Görsel: Osmanlı İskân Siyaseti

İstimâlet politikası (Gönül Alma): Osmanlı Devleti Balkanlardaki gayrimüslimlere cizye vergisi dışında Müslümanlardan ayrı tutmamıştır. Gayrimüslimlerin can ve mal güvenliği sağlanmıştır. Osmanlı Devleti, ayırım gözetmeden tüm tebaayı korumayı kendine vazife edinmiştir. Koruyucu, uzlaştırıcı ve hoşgörülü siyaset anlayışı ile fetih hareketleri gerçekleştirilmiştir. Bütün bunlar istimâlet (gönül alma) yoluyla gerçekleştirilmiştir.

5. ANADOLU'DA SİYASİ BİRLİĞİ SAĞLAMA FAALİYETLERİ

Osmanlı Devleti, 14. yüzyılda Rumeli'de fetihler yaparken Anadolu yönünde de Türk siyasi birliğini sağlama çabası içinde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlama çabaları Orhan Bey döneminde başlamıştır. 1345 yılında Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katılmasıyla siyasi birliği sağlama yönünde önemli bir adım atılmıştır. Osmanlı Devleti ile Anadolu'da bulunan beylikler rekabet içine girmeye başlamışlardır. Beylikler, Osmanlı Devleti'ne karşı her türlü fırsattan faydalanma düşüncesindeydiler. I. Murat tahta geçtikten sonra Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlamak için Karamanoğulları Beyliği ve Eretnalılarla uğraşmak zorunda kalmıştır. 1363 yılının baharında sefere çıkan I. Murat Eretna birliklerini bozguna uğratmış, Karaman ordusunu püskürtmüştür. Ankara ahileri, şehri teslim etmek zorunda kalmışlardır. Böylece Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlama konusunda önemli bir sonuç elde edilmiş, Karaman ve Eretna tehlikesi bir süreliğine bertaraf edilmiştir.

Osmanlı hâkimiyetinin beylikler tarafından kabul edilmesiyle beylikler yavaş yavaş Osmanlı topraklarına katılmaya başlamıştır. I. Murat, oğlu Yıldırım Bayezit'i Germiyanoğlu beyi Süleyman Şah'ın kızıyla evlendirmiştir. Süleyman Şah, beyliğe ait olan Kütahya, Simav, Eğrigöz (Emet) ve Tavşanlı'yı çeyiz olarak Osmanlı Devleti'ne vermiştir. Hamitoğulları Beyliği'ne ait olan toprakların bir kısmı satın alınarak Osmanlı topraklarına katılmıştır. I. Murat'ın Hamitoğullarından satın aldığı toprakları Karaman Beyi de satın almak istiyordu. Bu beylik üzerindeki hesaplar iki tarafın karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Karamanoğulları Beyliği, Osmanlı Devleti'ni en çok uğraştıran beylik olmuştur. Osmanlı Devleti, beyliklere karşı zaman zaman farklı politikalar uygulamıştır. I. Murat, kızı Melek Hatun'u Karamanlı Beyine vermesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu politikadaki değişikliğin sebebi, Anadolu sınırlarının güven altında tutulması ve Karamanoğullarından bir tehlikenin gelmesinin engellenmek istenmesidir. I. Murat, Karamanoğulları tehlikesi üzerine beyliğe karşı savaş yapmak zorunda kalmıştır. Bu durumda Osmanlı Devleti, Balkanlardaki gazadan vazgeçmiş, Müslümanlar üzerine yönelmek zorunda kalmıştır.

I. Murat'ın 1389'da savaş meydanında vefat etmesi üzerine beylikler, Osmanlı ile olan bağlarını zayıflatmaya başlamıştır. Karamanoğulları, kendilerinin Selçuklu Devleti'nin varisi olduklarını iddia ediyorlardı. Beyliklerin bazıları da Karamanoğulları ile birlikte hareket edince I. Murat'ın yerine Osmanlı tahtına oturan Yıldırım Bayezit için Anadolu'daki beylikler üzerine sefer kaçınılmaz olmuştur. I. Bayezit 1390 yılında Anadolu'ya bir sefer düzenleyerek beyliklerin toparlanmasına fırsat vermemiştir.

Görsel: Yıldırım Bayezit Portresi

Hazırlıksız yakalanan beylikler teslim olmak zorunda kalmışlardır. Yıldırım Bayezit, uyguladığı politika sayesinde Germiyan, Saruhan, Aydın ve Mentешеoğulları beyliklerini bu sefer esnasında Osmanlı Devleti'ne bağlamıştır. Osmanlı Devleti, Karamanoğulları üzerine sefere çıkmış, Konya ve diğer Karamanlı toprakları Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. I. Bayezit, beyliklere karşı uyguladığı politikalar neticesinde beylikleri Osmanlı hâkimiyetine alarak Anadolu Türk siyasi birliğini sağlayan ilk Osmanlı padişahı olmuştur.

CEVAPLAYALIM

Osmanlı Devleti'nin Anadolu Türk siyasi birliğini sağlamanın önemi nedir?

Harita: Ankara Muharebesi'nden Önce Osmanlı Devleti'nin Sınırları

6. OSMANLI DEVLETİ İLE TİMUR DEVLETİ ARASINDAKİ MÜCADELE

6.1. Türk Dünyasında Liderlik Mücadelesi

Yıldırım Bayezit, Anadolu ve Rumeli'de Türk siyasi birliğini büyük ölçüde sağlayıp devletini büyük bir imparatorluk hâline getirmişti. İstanbul'un Fethi gerçekleştirilmek üzere iken doğuda Timur tehlikesi kendini hissettirmeye başlamıştı.

Timur, 1370 yılında Maverâünnehir'e hâkim olarak, Semerkant'ta tahta oturmuştur. 1386 yılında Horasan Seferi'ne çıkan Timur, Altınorda Devleti ile yapılan mücadeleyi kazanmıştır. Bu başarıdan sonra Timur, İran bölgesine yönelerek buranın hâkimiyetini ele geçirmiş, Mardin, Urfa bölgeleri üzerinde hâkimiyet sağlamıştır. Timur, Hindistan seferinden de başarıyla dönmüştür.

Görsel: Timur'un heykeli

Timur, cihanşümül bir imparatorluk kurmak niyetindeydi. Türk dünyasının liderliğini ele geçirmek isteyen Timur seferlerine devam etti. Timur ele geçirdiği bölgelerde hâkimiyetini kesinleştirerek Türk beyliklerini tebaası hâline getirmeye başladı. İstanbul kuşatmasında bulunan Yıldırım Bayezit, Timur tehlikesinin yaklaşması üzerine kuşatmayı kaldırarak muhtemel bir savaş için hazırlık yapmaya başladı. Timur'un kendisini Türkiye Selçuklu Devleti'nin varisi olarak görmesi ve Yıldırım Bayezit'in Timur'un hâkimiyetine girmesini teklif etmesi taraflar arasındaki savaşı kaçınılmaz kılmıştır.

Ankara Muharebesi

Timur, Osmanlı Devleti'nin genişleyerek merkezî otoritesini güçlendirmesinden rahatsız olmuş, Yıldırım Bayezit'e hâkimiyetini kabul ettirmek istemiştir. Bir taraftan Yıldırım Bayezit, diğer taraftan Timur, Anadolu beyliklerini kendi hâkimiyetleri altına almaya çalışıyorlardı. Timur'un önünden kaçan Karakoyunlu Devleti Hükümdarı Kara Yusuf ile Celayiriyye Hükümdarı Sultan Ahmet, Suriye üzerinden Anadolu'ya geçerek Yıldırım Bayezit'e sığınmıştı. Bayezit, Timur'dan kaçarak kendisine sığınanları himaye etmiştir. Timur, Bayezit'e gönderdiği mektupla Kara Yusuf ve Sultan Ahmet'in ya kendisine verilmesini ya da öldürülmesini istemiştir. Bayezit, bu teklifi sert bir dille reddetmiştir. Karşılıklı tehdit içeren mektuplaşmalar ve restleşmeler üzerine Timur, Anadolu'ya girerek Sivas'ı ele geçirdi. Yıldırım Bayezit'in karşı taarruz olarak Erzincan ve Kemah'ı alması savaşı kaçınılmaz hâle getirmiştir. Timur, Yıldırım Bayezit'e elçi göndererek Erzincan ve Kemah'ı geri vermesini, Kara Yusuf ve Sultan Ahmet'in iade edilmesini, kendi üstünlüğünü kabul etmesini istemiştir.

Yıldırım Bayezit bu talepleri sert bir şekilde reddetmiştir. Bunun üzerine taraflar hazırlıklarını tamamlayarak savaş düzenine girmişlerdir. Timur'un ordusu Yıldırım Bayezit'in ordusundan sayı bakımından oldukça üstün idi. Timur'un ordusunda Hindistan'dan getirilen zırhlı savaş filleri bulunuyordu. Savaşta Timur'a sığınan Germiyanogulları, Saruhanogulları, Menteşeoğulları ile birlikte birçok küçük Anadolu Beylikleri de yer alıyordu.

Görsel: Ankara Savaşı (Temsilî)

İki taraf arasında 28 Temmuz 1402 tarihinde Ankara yakınındaki Çubuk Ovası'nda savaş yapıldı. Yapılan savaşı Timur kazandı. Yıldırım Bayezit, Timur'a esir düştü. Ankara Muharebesi, Osmanlı Devleti'nin sadece yenildiği bir muharebe olmadı. Timur ile Osmanlı Devleti arasında yapılan mücadelenin kaybedilmesi Osmanlı Devleti'ni çok uzun yıllar sürecek biçimde etkiledi.

Ankara Muharebesi'nin sonucunda Anadolu Beyliklerinin bir kısmı ayaklanarak yeniden beyliklerini kurdular. Beyliklerin yeniden kurulmasıyla Anadolu Türk siyasi birliği bozuldu. Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki ilerleyişi durdu. Devlet 50 yıl sürecek bir duraklama dönemine girdi. İstanbul'un alınması 50 yıl gecikti. Bizans İmparatorluğu'nun ömrü yarım yüzyıl uzadı. Osmanlı Devleti'nin Anadolu'daki toprakları Timur'un hâkimiyetine girdi.

Ankara Muharebesi'nin Osmanlı Devleti tarafından kaybedilmesi üzerine Yıldırım Bayezit ile birlikte şehzadeler Mustafa ve Musa Çelebi, Timur'a esir düştü. Muharebenin sonunda Osmanlı Devleti'nde Fetret Devri başlamıştır.

6.2. Fetret Devri (1402-1413)

Ankara Muharebesi'nin kaybedilmesiyle Osmanlı Devleti bir süre padişahsız kalmış, ülkenin siyasi birliği bozulmuş, toprak bütünlüğü parçalanmıştı. Bu karışık dönemde Yıldırım Bayezit'in oğulları teker teker ortaya çıkarak taht mücadelesine başladılar. Kardeşler arasında başlayan bu mücadeleler 1413 yılına kadar devam etti.

BİLGİ KUTUSU

Fetret Devri: Ankara Muharebesinin kaybedilmesiyle taht mücadelelerinin yaşandığı 1402-1413 yılları arasındaki 11 yıllık döneme denir.

Fetret Devri'nin yaşanmaya başlamasıyla birlikte beylikler yeniden kurulma sürecine girmiştir. Timur'a sığınan beyler yeniden beyliklerini kurmaya başlamışlardır. Saruhan Beyliği, Germiyanogulları, Hamitogulları, Eşrefogulları, Ramazanogulları, Karamanogulları gibi beylikler yeniden kurulmuştur.

Ankara Muharebesi sırasında Yıldırım Bayezit'in oğulları Süleyman, Mustafa, İsa, Musa ve Mehmet Çelebi, muharebeye katılmışlardı. Muharebenin kaybedileceğini anlayan Süleyman, İsa ve Mehmet Çelebiler muharebe meydanından ayrılarak Timur'a esir düşmekten kurtuldular. Süleyman Çelebi, Edirne'de padişahlığını ilan etti. İsa Çelebi Bursa'da, Mehmet Çelebi Amasya'da hükümdarlıklarını ilan ettiler. İsa ve Mehmet Çelebiler arasında mücadeleler yaşandı. Süleyman Çelebi'nin Anadolu'daki nüfuzunu

artırma çabası şehzadeler arasındaki mücadeleyi daha da kızıştırdı. Timur, Anadolu'dan ayrılacağı sırada Yıldırım Bayezit'in cenazesi ile birlikte esir tuttuğu Musa Çelebi'yi serbest bırakmıştır. Musa Çelebi serbest kaldıktan sonra taht mücadelesine girişmiştir. Kardeşler arasında taht mücadelelerinin yapılmasını Bizans ve Timur desteklemişlerdir. Amaçları taht mücadeleleri sonucunda Osmanlı Devleti'nin tamamen ortadan kaldırmaktı ancak Çelebi Mehmet, kardeşler arasındaki taht mücadelelerini bertaraf ederek Edirne'de Osmanlı Devleti'nin başına geçmiştir. Çelebi Mehmet, Osmanlı Devleti'nin Anadolu ve Rumeli'de dağılan birliğini yeniden kurmak, toplumda huzur ve barışı sağlamak için mücadele etmiştir.

6.3. Şeyh Bedreddin Olayı

Osmanlı Devleti Döneminde dinî olarak ortaya çıkmış olan Şeyh Bedreddin, etrafına topladığı muhalif gruplarla Osmanlı yönetimine karşı isyan etmiştir. Şeyh Bedreddin'in isyan edene kadar geçirdiği gelişmeler şu şekilde aktarılabilir:

I. Bayezit Dönemi'nde sünî İslam ve klasik İslam kültürü güçlenmeye başlamıştır. 1402 Ankara Muharebesi'nin kaybedilmesi toplumsal ve politik bir kargaşa ve tepki ortamına neden olmuştur. Bayramî tarikatının kurulması ve hurûfilik akımının Osmanlı Devleti'nde görülmeye başlaması Şeyh Bedreddin'in isyan etmesinde etkili olan hususlar arasındadır.

Şeyh Bedreddin hareketi, siyasi, sosyal, kültürel bir hareket olarak görülmektedir. Şeyh Bedreddin, gençlik yıllarında sınır boylarında gazilere kadılık yapmıştır. Musa Çelebi (1411-1413) döneminde uç gazilerine ülkenin iç bölgelerinde tımar verilmesini sağlayarak uçlarla merkezî devlet arasındaki eski anlaşmazlığa son vermek istemiştir. I. Mehmet (Çelebi), 1413'te Musa Çelebi'yi bertaraf edince, Şeyh Bedreddin'i İznik'e sürmüş ve yandaşlarının tımarlarını ellerinden almıştır. Şeyh Bedreddin, 1416'da Çelebi Mehmet'in içinde bulunduğu zor durumdan istifade ederek Dobruca'da isyan bayrağını açmıştır. Şeyh Bedreddin, Fetret Devri sırasında Yıldırım Bayezit'in oğulları arasındaki taht mücadelelerinden faydalanarak Selçuklu hanedanıyla akrabalık ilişkisi kurmaya çalışmıştır.

Şeyh Bedreddin, büyük bir din bilgini ve mutasavvıfıdır. Üstlendiği siyasi devrimci rol, İslam dünyasında dinî ve mistik düşüncenin siyasi ve sosyal bir eyleme dönüşmesinde etkili olmuştur. Şeyh Bedreddin dinî ilimler, özellikle de İslam hukuku üzerine önemli eserler meydana getirmiştir. Şeyh Hüseyin Ahlati'nin etkisiyle sûfilige geçmiş ve bir sufi şeyh olarak Batı Anadolu ve Rumeli'de faaliyette bulunmuştur. Şeyh Bedreddin, sünî İslam'ın bütün öğretilerini kendinden önceki batınî kelmacılar gibi yorumlamıştır. Bu yüzden sünî ulema onu, şeriatî bütününü inkar eden, aşırı bir batınî kabul etmiştir.

Şeyh Bedreddin'in müridi Börklüce Mustafa 1420 tarihinde İzmir yakınlarında dağlık Karaburun bölgesinde yaşayan Türkmenler arasında ilk isyanı çıkartmıştır. İsyân büyük güçle bastırılabilmiş, Börklüce yakalanarak cezalandırılmıştır. Şeyh Bedreddin'in isyanı sûfi mistisizmi ile halk hareketleri arasındaki ilişkiyi açıkça göstermektedir. 13. yüzyıldan itibaren Anadolu, sûfi öğretilerle dinî tarikatların merkezi hâline gelmiştir. Sûfilik kent çevrelerinde mistik ilahiyat biçiminde ortaya çıkmış, halk arasında ise inançları şiiilik ve başka batınî öğretilerin birleşimi hâline dönüşmüştür. Dinî olarak faaliyet yürüten tarikatler toplumsal halk hareketleri içinde bir kaynak oluşturmuştur.

NELER ÖĞRENDİK?

“Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti” ünitesinde Osmanlı Beyliği'nin kuruluş sürecini öğrendik. Osmanlı Devleti'nin 1302 yılındaki kuruluşundan 1453 İstanbul'un Fethi'ne kadar geçen dönemde meydana gelen başlıca siyasi olaylar kronolojik olarak verilmiştir. Osmanlı Beyliği'nin kuruluş dönemine rastlayan 13. yüzyılın sonlarında Anadolu ve çevresinde jeopolitik olarak farklı devletler bulunmaktaydı. Bu devletlerin bazıları birbirleriyle mücadele hâlindeydiler. Beyliğin kurulduğu dönemde Türkiye Selçuklu Devleti, Bizans İmparatorluğu, Altınorda Devleti, İlhanlı Devleti, Memlûk Devleti tarih sahnesinde varlıklarını sürdürmekteydiler. Balkanlar ve Avrupa'da ise siyasi birliktelik pek bulunmuyordu. Katolik ve Ortodoks kiliseleri arasındaki rekabet ortamı yönetimde de kendisini hissettiriyordu.

Osmanlı Beyliği'nin kuruluşu ile ilgili bilim adamları tarafından ortaya atılan çeşitli nazariyeler bulunmaktaydı. Bu bilim adamları Paul Wittek, Fuad Köprülü ve Halil İnalçık idi. Bu bilim adamları Osmanlı Beyliği'nin kuruluşunu kendi görüşlerine göre bir temele dayandırmışlardır. Wittek, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu “Gazi Tezi”ne dayandırmaktadır. Köprülü, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun uçlardaki yaşam biçiminden hareketle Türkiye Selçuklu Devleti'nin devamı şeklinde gerçekleştiği görüşündedir. İnalçık ise Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu sınır boylarındaki unsurlar vasıtasıyla gerçekleştiğini ve kuruluş tarihi olarak Koyunhisar Muharebesi'nin (1302) kabul edilmesi görüşünü savunmaktadır. Kuruluş ile ilgili Halil İnalçık tarafından ortaya atılan bilimsel tez, bilim dünyası tarafından kabul görmüştür. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu için Bizans'a karşı üstünlük sağlanan Koyunhisar Muharebesi kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir. Bu durum tarihî bilgilerin değişebilir olma özelliğini göstermektedir.

Osmanlı Beyliği devletleşme sürecini gerçekleştirdikten sonra Bizans yönündeki fetihlerine hız vermiş ve Rumeli topraklarına yayılan bir genişleme politikası takip etmiştir. Osmanlı Devleti'nin Balkan topraklarına geçişi ile başlayan iskân ve istimâlet politikası devletin Balkanlarda kalıcı olmasını sağlayan temel etkenlerden biri olmuştur. Osmanlı Devleti'nde Anadolu Erenleri olarak adlandırılan derviş grubu Gaziyân-ı Rûm (Anadolu Gazileri), Abdalân-ı Rûm (Anadolu Dervişleri), Ahîyân-ı Rûm (Anadolu Ahileri) ve Bâciyân-ı Rûm (Anadolu Kadınları) olmak üzere gruplara ayrılmıştır.

Osmanlı Devleti, Anadolu'da Türk siyasi birliğini sağlamaya yönelik politikalar gerçekleştirmiştir. Beylikler ile iyi ilişkiler kurulmuştur. Beyliklerin topraklarını satın alma, çeyiz yoluyla sınırları genişletme gibi politikalar takip edilerek Anadolu Türk siyasi birliği sağlanmaya çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Timur ile olan mücadelesi Türk dünyasının liderliğini ele geçirmek için yoğun biçimde gerçekleştirilmiştir. Osmanlı Devleti'nin genişlemesinden rahatsız olan Timur, topladığı kuvvetlerle Osmanlı üzerine harekete geçmiştir. 1402 yılında Çubuk Ovası'nda yapılan Ankara Muharebesi'ni Osmanlı Devleti kaybetmiştir. Ankara Muharebesi'nin kaybedilmesiyle Osmanlı Devleti, Fetret Devri'ne girmiştir. 11 yıl süren Fetret Devri'nde Osmanlı Devleti iç karışıklıklarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Bu taht kavgalarından başarıyla ayrılan Çelebi Mehmet devletin ikinci kurucusu olmuştur.

2. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. 1302-1453 yılları arasındaki süreçte meydana gelen

- I) Ankara'nın Osmanlı Devleti'ne katılması
- II) Bursa'nın Fethi
- III) Varna Muharebesi
- IV) Çimpe Kalesi'nin alınması
- V) Karesi Beyliği'nin alınması

olaylarının kronolojik olarak sıralanması aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) V-IV-I-III-II
- B) III-V-IV-II-I
- C) I-II-IV-III-V
- D) II-V-IV-I-III

2. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemde Anadolu ve çevresinde olan devletlerden biri değildir?

- A) Altınorda Devleti
- B) Moğol Devleti
- C) Memlûk Devleti
- D) İlhanlı Devleti

3. Halil İnalçık, Osmanlı Devleti ile ilgili yaptığı araştırmalar neticesinde devletin kuruluşunun 1302 Koyunhisar Muharebesi ile sağlandığı bilgisine ulaşmıştır.

Buna göre;

- I. Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihinin kesin olmadığı
- II. Yeni bilgi ve belgelerle tarihî bilgilerin değişebildiği
- III. Devletin sınırlarının genişlediği

durumlarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III

4. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'ne İznik ve İzmit'in yolunu açan gelişmedir?

- A) Palekanon Muharebesi'nin yapılması
- B) Söğüt ve Domaniç'in alınması
- C) Koyunhisar Muharebesi'nin yapılması
- D) İstanbul kuşatmaları

5. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesine etki eden gelişmelerden biri değildir?

- A) Bursa'nın Fethi
- B) İznik'in Fethi
- C) Ankara Muharebesi
- D) Koyunhisar Muharebesi

6. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da ilerlemesini kolaylaştıran gelişmelerden biri değildir?

- A) Çimpe Kalesi'nin alınması
- B) Sırp Sındığı Muharebesi'nin yapılması
- C) İskân politikasının uygulanması
- D) Koyunhisar Muharebesi'nin yapılması

7. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de yerleşmesini kolaylaştıran etkenlerden biridir?

- A) Halka kolaylıklar sağlaması
- B) Devletin toprak satın alması
- C) Bizans'ı engellemek istemesi
- D) Sırplarla savaş yapılması

8. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda kalıcı hâkimiyet kurmasında diğerlerine göre daha etkili olmuştur?

- A) Mezhepler arasındaki çatışmalardan faydalanması
- B) Bizans içindeki iç karışıklıklardan istifade etmesi
- C) Gönüllülerle birlikte hareket etmesi
- D) İskân ve istimâlet politikası uygulaması

9. Anadolu'da siyasi birliği sağlama faaliyetleri çerçevesinde Yıldırım Bayezit aşağıdaki beyliklerden hangisini Osmanlı Devleti topraklarına katmamıştır?

- A) Germiyoğulları Beyliği
- B) Saruhanoğulları Beyliği
- C) Karesioğulları Beyliği
- D) Aydınnoğulları Beyliği

10. Aşağıdakilerden hangisi Ankara Muharebesi'nin sonuçları arasında yer almaz?

- A) Timur ile Bayezit'in mektuplaşması
- B) Yıldırım Bayezit'in esir düşmesi
- C) İstanbul'un Fethi'nin gecikmesi
- D) Fetret Devri'nin başlaması

3.

ÜNİTE

DEVLETLEŞME SÜRECİNDE SAVAŞÇILAR VE ASKERLER

○ Hazırlık Soruları

1. Kuruluş Dönemi'nde Osmanlı askerî gücünün hangi unsurlardan meydana geldiğini araştırınız.
2. Osmanlı Devleti'nde tımar sisteminin askerî alanda sağladığı faydaları araştırınız.
3. Osmanlı Devleti'nde uygulanan devşirme sisteminin devlete katkılarını araştırınız.
4. Yeniçeri Ocağı, Osmanlı Devleti'nin askerî gücünün gelişmesine nasıl katkı sağlamıştır? Araştırınız.

○ Neler Öğreneceğiz?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. Osmanlı Devleti'nin askerî gücünün farklı muharip unsarlardan meydana geldiğini,
2. Türk tarihinde “alplık” ve “gazilik” kavramlarının ne anlama geldiğini,
3. Osmanlı Devleti'nin askerî teşkilatını ve bu teşkilatı oluşturan zümrelerin hangileri olduğunu,
4. Tımar sisteminin özelliklerinin neler olduğunu,
5. Yeniçeri Ocağının kurulmasını ve Osmanlı askerî gücünün nasıl ortaya çıktığını,
6. Devşirme sisteminin oluşturulmasının Osmanlı Devleti'ne katkılarının neler olduğunu öğreneceksiniz. Olaylara farklı açılardan bakacak, yorumlama, anlama ve kavrama yeteneğinizi geliştireceksiniz.

○ Anahtar Kelimeler

- Alplık
- Gazilik
- Tımar
- Reaya
- Devşirme
- Gulam

BİLGİ KUTUSU

Alplık: Alp, Türklerde cesur ve kahramanlık yapmaya meyilli karakterini simgeleyen bir kelimedir. Alplık genel olarak yiğitlik, kahramanlık anlamına gelir. Yiğit, korkusuz savaşçı anlamındadır. Yiğit alp savaşçılar Türk devletlerinin kuruluşunda ve İslami devir Türk devletlerinde alp gaziler hâline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda alpler görev almışlardır.

BİLGİ KUTUSU

Kul ve Nöker: Osmanlılarda ücretli askerler kul ya da nöker adı ile anılmışlardır.

1. OSMANLI ASKERÎ GÜCÜ

Osmanlı askerî gücü Türkiye Selçuklu, İlhanlı ve Memlûk devletlerinin askerî teşkilatlarına benzer özellikler taşımaktadır. Ertuğrul Gazi ve Osman Bey zamanında savaşa gücü yeten halk, gerektiğinde silah altına alınırdı. Osmanlı askerî gücü beylik döneminde farklı muharip unsurlardan meydana gelmiştir. Bu unsurlar arasında bir devlete bağlı olmayan savaşçı topluluklar bulunmaktadır. Bu savaşçı toplulukları aşiret savaşçıları, ücretli savaşçılar, inanç ve din uğruna savaşanlar oluşturmaktadır.

1.1. Savaşçı Topluluklar, Alplık-Gazilik

Osmanlı Devleti'nin ilk döneminde askerî teşkilatını aşiret güçlerinden sağlanan savaşçılar oluşturmuştur. Osmanlı, ilk fetihlerini aşiret kuvvetleri vasıtasıyla gerçekleştirmiştir. Beylik döneminde Osmanlı askerî gücünü oluşturan aşiret kuvvetleri, Bizans İmparatorluğu sınırlarında bulunuyordu. Osman Gazi'ye bağlı aşiretler, atlı birliklerden oluşuyordu. Atlı birliklerden oluşmaları sebebiyle bilhassa kale kuşatmalarında fazla etkili olamamışlardır. Aşiret kuvvetleri, muharebelere katılarak fetih hareketlerinde bulunuyordu. Beylik dönemi askerî unsurunu oluşturan aşiret savaşçıları bir devlete bağlı olmayan savaşçı topluluklar arasında yer alıyordu. Aşiret savaşçıları, başlarında serdarları ile birlikte Osman Gazi'nin hizmetine girmiştir. Bu savaşçılar, fetihlerin sonunda elde edilen ganimetlerden pay almışlar, elde edilen topraklar üzerinde yerleşme hakkı elde etmişlerdir. Yerleşme hakkı elde eden Türkmen aşiretleri kullandıkları yer karşılığında Osman Gazi'ye tabi olmuşlardır.

Osman Gazi'nin beylik döneminde askerî gücünü oluşturan unsurlardan birisini de ücret karşılığında savaşa katılanlar oluşturmuştur. Bu grup, bir devlet himayesi altında olmayıp savaş dönemlerinde aldıkları yevmiye hesabı ile savaşlara katılmışlardır. Osman Gazi uç beyi olduktan sonra ücretli askerlerin sayısını artırmıştır.

Bir devlete bağlı olmayan savaşçı topluluklar arasında ücretli savaşçılar, inanç ve din uğruna savaşanlar bulunuyordu. Orhan Bey, İzmit'i aldığı anda (1338) yanında askerî işleve sahip "kul korumalar" bulunuyordu.

ARAŞTIRALIM

Osmanlı Devleti'nde mücadele etmiş ve yönetimde etkili rol üstlenmiş olan alpleri araştırınız.

Türk tarihinde ön plana çıkan Alplik-Alperenlik kavramı Osmanlı Devleti'nde kendini göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin sağlam ve köklü temellere oturtulmasında alplerin önemi vardır. Osman Gazi'nin en yakın silah arkadaşlarından olan Turgut Alp; İnegöl, Bilecik ve Yarhisar'ın alınmasında önemli katkılar sunmuştur. Saltuk Alp, güvenliğin sağlanmasında faydalı işler yapmıştır. Aykut Alp, Osman Bey'in silah arkadaşlarından. Kendisine dirlik olarak verilen İnönü'nün idaresiyle meşgul olmuş, İzmit Fethi'nde mücadele etmiştir. Konur Alp, kuruluş yıllarında seferlere katılmıştır. Gâziyan-ı Rum, Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında görülen gaziler ve alplerdir. Türklerin Müslüman olmalarının ardından alplerin aldıkları gaziler, canlarını ve mallarını feda eden kahramanlardır.

1.2. Osmanlı İlk Dönem Askerî Teşkilatı

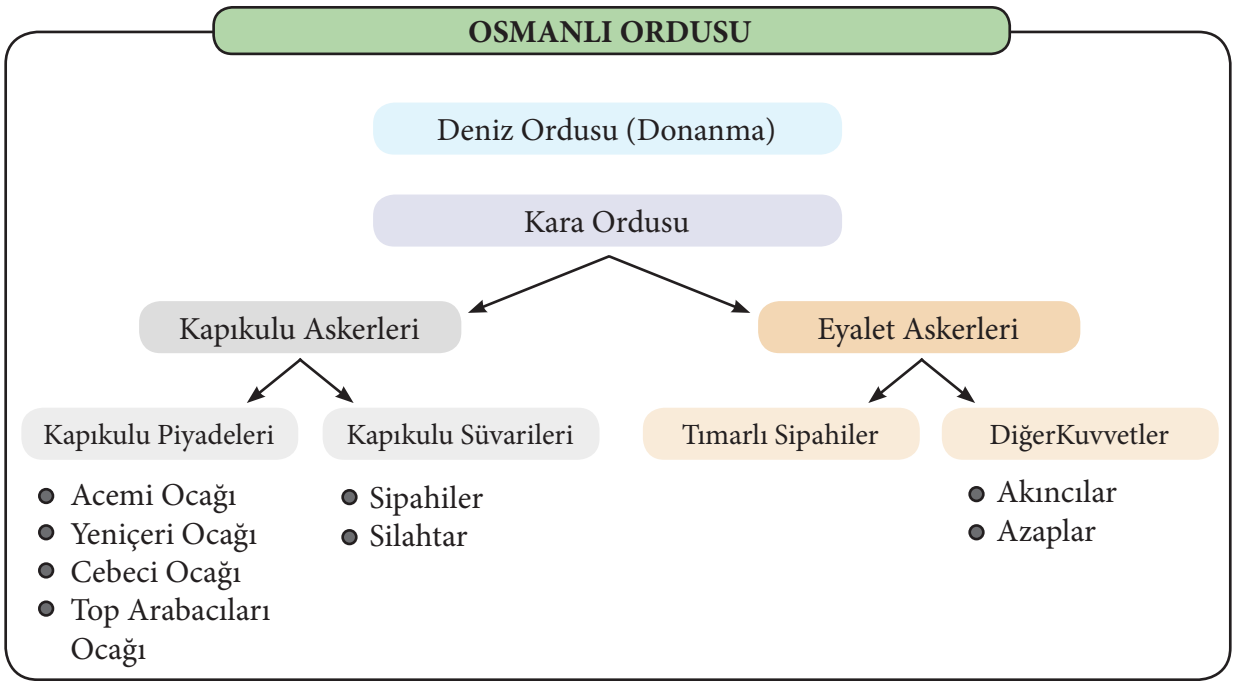
Osmanlı Devleti'nin beylik döneminde askerî güç unsurunu aşiret savaşçıları, ücretli savaşçılar, inanç ve din uğruna savaşanlar ile devlet askerleri oluşturmaktaydı. Osmanlı Devleti'nde inanç ve din uğruna savaşanlar gönüllü olarak silah altına alınmışlardır. Gönüllü kuvvetler uzun süre muhasara altında kalamamışlardır. Bundan dolayı başarı gecikmiştir. Osmanlı Devleti, diğer Türk beylik ve devletlerinin aksine erken tarihte aşiret güçlerinden düzenli birliklere geçmiştir.

Orhan Gazi Dönemi'nde Osmanlı askerî teşkilatının temelleri atılmıştır. Orhan Gazi, Vezir Alaeddin Paşa ile Kadı Çandarlı Kara Halil'in tavsiyeleriyle yaya ve müsellemler adında piyade ve süvari kuvveti oluşturdu. Devlet askerleri olarak oluşturulmuş birlikler, Türk gençlerinden atlı ve yaya olarak önce bin kişilik oluşturuldu. Savaş zamanlarında bu askerlere önceleri bir, daha sonra iki akçe gündelik olarak verildi. Savaş olmadığı dönemlerde bu askerlere toprak verilerek ziraatle uğraşmaları sağlandı ve vergiden muaf tutuldular. Savaşa katılarak bedel alan bu askerler savaş olmadığı dönemlerde işlerine döndüklerinden daimi ve muvazzaf asker sayılmıyorlardı. Yaya ve müsellemler olarak oluşturulan bu askerî birliklerin başında onbaşı, yüzbaşı ve binbaşılar bulunuyordu. Yaya ve müsellemler Osmanlı Devleti'nde kapıkulu askerlerinin oluşturulmasına kadar elde edilen

askerî başarıların sebebi olmuştur ancak bir müddet sonra yaya ve müsellemlerin düzeni bozulmuş, askerler arasında karışıklıklar baş göstermiştir. Yaya ve müsellemler 15. yüzyıl ortalarından itibaren ordunun geri hizmetinde kullanılmıştır.

Osmanlı Devleti, ilk dönemde küçük oluşu ve geniş fütuhata yetecek miktarda asker bulunmayışı sebebiyle Bizans ve Balkanlarda hâkimiyetleri altındaki prensliklerin kuvvetlerinden istifade ederek asker temin etmişlerdir. Haçlı kuvvetlerine karşı yapılan mücadelelerde Anadolu beyliklerinden de destek sağlamışlardır.

Osmanlı askerî teşkilatı; kapıkulu askerleri, eyalet askerleri ve donanmadan oluşmaktadır.

KAPIKULU ASKERLERİ

Kapıkulu askerleri, kapıkulu piyadeleri ve kapıkulu süvarileri olmak üzere ikiye ayrılır. Kapıkulu piyadeleri kendi içinde acemi ocağı, yeniçeri ocağı, cebeci ocağı ve topçu ocağı olarak ayrılır. Kapıkulu süvarileri ise sipahi ve silahdardan oluşmaktadır.

BİLGİ KUTUSU

Pençik Kanunu

Rumeli'de fetihlerin artmasıyla asker ihtiyacının karşılanması amacıyla 1363 tarihinde çıkarılan kanundur. Bu kanunla savaşlarda alınan esirlerin beşte biri vergi karşılığında devletin olacaktı. Esirler, kısa bir eğitim aldıktan sonra Yeniçeri Ocağı'na alınırlardı. Daha sonra savaş esiri gençler Anadolu'daki Türk ailelerin yanına verilmeye başlandı. Küçük yaşta ücret karşılığında çiftçilik yapmaları ve Türk-İslam kültürünü öğrenmeleri sağlandı. Buradan acemi ocağına alınırlardı.

Acemi Ocağı

I. Murat zamanında ortaya çıkmış bir ocaktır. İlk kez Gelibolu'da kurulmuştur. Savaşlarda esir alınan küçük yaşta Hristiyan çocuklar, Anadolu'da Türk köylüsünün yanında Türk ve İslam kültürüne göre yetiştikten sonra acemi ocağına alınır. Acemi ocağı, askerî okul statüsünde faaliyet göstermiş, bütün kapıkulu ocaklarının asker ihtiyacını karşılamıştır. Buradan yetişenler Yeniçeri Ocağına alınırlardı.

Yeniçeri Ocağı

Padişahın hizmetine ait yaya kuvvetleridir. I. Murat döneminde 1362 tarihinde kurulduğu kuvvetle muhtemeldir.

Cebeci Ocağı

Yeniçerilerin muharebede kullanacağı askerî malzemeyi tedarik eden ocaktır. Ocak, harpte kullanılacak levazımatı cepheye taşıyarak yeniçerilere dağıtır ve muharebeden sonra bunları tekrar toplardı.

Topçu Ocağı

Top dökmek, top mermisi yapmak ve top atmak için kurulmuş ocaktır. Osmanlı ordusunda ilk kez 1389 I. Kosova Muharebesi'nde top kullanılmıştır. Topçu ocağının başında topçubaşı denilen kişi bulunurdu.

Top Arabacıları Ocağı

Osmanlıların ilk devirlerinde kullanılan toplar deve, katır ve beygirlerle muharebe meydanlarına taşınan küçük ve hafif toplardan oluşmaktaydı. Topçuluğun gelişmesiyle birlikte büyük toplar dökülmeye başlamıştır. Dökülen büyük topların taşınması için top arabacıları ocağı kuruldu. Ocağın ihtiyacı olan elemanlar acemi ocağından temin edilmiştir. Ocağın sorumlusuna arabacıbaşı denilmiştir.

Kapıkulu Süvarileri

I. Murat zamanında sipah ve silahdar isimleriyle iki bölük olarak oluşturulmuştur. Sipahi ve silahdarlar muharebe meydanında padişahın çadırını korumakla görevlidirler. Kapıkulu süvarilerini oluşturan her bölüğün ayrı ayrı ağaları bulunmaktaydı. Ayrıca her bir bölüğün bölükbaşısı vardı.

Görsel: Yeniçeri (Temsilî)

Görsel: Süvari (Temsilî)

EYALET ASKERLERİ

Osmanlı Devleti'nde ilk zamanlarda eyalet askerleri tımarlı sipahi, azap ve akıncılardan oluşmuştur. Osmanlı Devleti'nin eyaletlerde sağladığı askerî kuvvetlerdir.

Tımarlı Sipahiler

Osmanlı Devleti'nin en önemli askerî kuvvetlerindendir. Tımarlı sipahilerin yıllık gelirleri 1.000-20.000 akçe arasında idi. Tımar sahipleri kendilerine tahsis edilen dirlik karşılığında askerî vazife görürler ve sefere giderlerdi. Tımar sahipleri gelirlerine göre **cebelü** adı verilen tam teçhizatlı bir veya birkaç silahlı ve zırhlı süvari ile savaşa gitmek zorundaydı. Tımar sahipleri her 3.000 akçe için bir cebelü, has ve zeamet sahipleri her 5.000 akçe için bir cebelü yetiştirmek zorundaydı. Tımarlı sipahiler Osmanlı eyalet askerlerinin en önemli sınıfını oluşturmuştur.

Azablar

Yaya sınıfından olup sınırdaki kalelerde muhafızlık etmekle görevlidirler. Yeniçerilerin önünde yer alarak ilk hücumu karşılamışlardır. Azab, bekar anlamında olup, Anadolu'daki güçlü gençlerden oluşmuştur. Başlangıçta sayıları 15.000 civarında iken daha sonraları sayıları artmıştır. Osmanlı donanma hizmetinde de bulunmuşlardır.

AKINCILAR

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik

Haykırdı, ak tolgalı beylerbeyi "İlerle!"
Bir yaz günü geçtik Tuna'dan kabilelerle

Şimşek gibi atıldık bir semte yedi koldan
Şimşek gibi Türk atlarının geçtiği yoldan

Bir gün yine doludizgin atlarımızla
Yerden yedi kat arşa kanatlandık o hızla

Cennette bu gün gülleri açmış görürüz de
Hâlâ o kıvılcık hatıra gitmez gözümüzde

Bin atlı akınlarda çocuklar gibi şendik
Bin atlı o gün dev gibi bir orduyu yendik

Yahya Kemal BEYATLI

Akıncılar

Osmanlı Devleti'nin hafif süvari kuvveti olup uçlarda görev yapmışlardır. Türklerden oluşturulan akıncıların başında bir akıncı kumandanı bulunuyordu. Düşman ülkelerine yapılacak akınlar, akıncı kumandanının emrinde yapılıyordu. Ordunun keşif hizmetinde bulunmak, düşman sınırlarındaki arazinin keşfini yaparak yol açmak, düşmana korku salmak, esirlerin durumunu öğrenmek, nehirlerin üzerine köprü kurmak görevleri arasındaydı. Akıncılar, hafif süvari birlikleri olduğu için düşmanın içine kadar girebilmekte idiler.

OSMANLI DONANMASI

Görsel: Donanma (Temsilî)

Osmanlı Devleti'nin sınırları genişleyerek deniz kıyılarına kadar ulaşmıştır. Sınırların kıyılara kadar ulaşması Karesioğulları Beyliği'nin gemilerinden faydalanılmasını sağlamıştır. Rumeli'ye geçiş aşamasında Osmanlılar Karesi Beyliği'nin gemilerini kullanmıştır. 1345 yılında Karesioğulları Beyliği'nin Osmanlı topraklarına katılmasıyla birlikte devlet, hazır bir donanmaya sahip olmuştur. Osmanlılar Karamürsel, Edincik ve İzmit'te tersaneler kurmuşlardır. Böylece denizcilik faaliyetlerine başlanmıştır. Osmanlı Devleti, kıyılarda olup donanması bulunan Saruhan, Aydın, Menteşe beyliklerinin tersanelerinden de istifade etmiştir. Yıldırım Bayezit döneminde Osmanlı donanması gelişmiş ve denizlerde akınlar düzenleyebilecek hâle gelmiştir. Osmanlı donanması Cenevizliler ile Venedik ittifakının oluşturduğu donanmaya karşı yaptığı mücadeleyi kaybetmiştir. Çelebi Mehmet döneminde Osmanlı Devleti, denizlerde Venedik ile yeniden karşılaşmıştır. 1415'te yapılan savaşı kaybeden Osmanlı donanması büyük zayıflık vermiştir. Denizlerdeki mağlubiyetler, denizciliğin gelişmesini yavaşlatmıştır. II. Murat döneminde, donanma güçlendirilmiş ve denizlerde etkili konuma gelmiştir.

2. TIMAR SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'nde tımar sistemi sadece askerî bir sistem olmayıp toprağa dayalı olarak ekonominin temelini oluşturan bir sistemdir. Bu sistemin sosyal yönü de vardır. Osmanlı toplum yapısı içinde vergi ödeyen ve vergi ödemeyerek askerî yararlılık gösteren bir yapı biçimindedir. Tımar sistemi, Osmanlı Devleti'nde askerî-idari teşkilatlanmanın yanında mirî arazi sisteminin işleyişinde, köylü ve çiftçilerin ödeyecekleri vergilerin belirlenmesinde, tarımsal ekonominin yönetiminde belirleyici bir etken olmuştur. Devlet, **reaya** denilen halktan her yıl alacağı öşür vergisini kendisi tahsil etmeyerek askerî hizmet karşılığında tımarlı sipahiye tahsis etmiştir. Tımarlı sipahi bu vergi karşılığında savaş zamanında cebelü denilen askerlerle savaşa katılmak zorunda olmuştur.

Tımar, devlet görevlilerine hizmetleri karşılığında belli bir bölgenin vergi toplama yetkisinin devredilmesidir. Bu sistemin temel amacı seferler için asker beslemektir. Tımar

sistemi, sadece askerî ihtiyaçları düzenlemekle kalmamış aynı zamanda eyaletlerin yönetimiyle beraber devletin ekonomik, sosyal ve tarım alanlarındaki politikalarının da temelini oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti'nde yönetici sınıf dışında kalan tüm tebaa, reaya olarak kabul edilmiştir. Reaya, yönetici sınıftan farklı kurallara tabi ayrı zümreyi oluşturmuştur. Reaya bulunduğu toprağı terk edemez.

Tımarlar fonksiyonlarına göre has, zeamet ve tımar olarak bölümlere ayrılmıştır. Has, geliri 100.000 akçeden fazla olan topraklardır. Bu topraklar padişaha ait olan topraklardır. Zeamet, geliri 20.000 akçe ile 100.000 akçe arasında olan topraklardır. Bu topraklar devletin üst düzey yöneticilerine aittir. Tımar topraklar ise geliri 20.000 akçeye kadar olan topraklardır. Genellikle tarım ile uğraşan köylü, çiftçi kesime verilmiştir. Osmanlı eyalet sisteminin temelini oluşturmuştur. Bununla birlikte eyalet askerleri içinde en önemli bölümdür. Osmanlı merkez kuvvetlerinden olan Yeniçeri Ocağı ile taşradaki eyaletlerdeki tımarlı sipahiler benzer görevleri yerine getirmişlerdir.

Tımar sistemi sayesinde Osmanlı Devleti, ekonomik olarak oldukça iyi duruma gelmiştir. Toprağın sürekli olarak ekilip dikilmesi sağlanmış, üretim tüketim dengesi kurulmuştur. Bu denge sayesinde üretimde süreklilik sağlanmıştır. Elde edilen ürün karşılığında asker yetiştirilmesi devletin savaşa hazır konumda asker bulundurmasını sağlamıştır. Hazineden para ayrılmadan askerin teçhizatıyla birlikte savaşa katılması devleti ekonomik olarak daha iyi duruma getirmiştir. Osmanlı ordu sisteminde Tımarlı Sipahiler ile Yeniçeri Ocağı birbirlerine karşı denge unsuru olmuşlardır.

ARAŞTIRALIM

Tımar sisteminin Osmanlı Devleti'ne sağladığı katkılar nelerdir? Araştırınız.

3. DEVLETLEŞME SÜRECİ AÇISINDAN YENİÇERİ OCAĞI VE DEVŞİRME SİSTEMİ

Osmanlı Devleti'nde devşirme sistemi ile Yeniçeri Ocağı devletleşme sürecinde askerî alanda büyük pay sahibidir. Osmanlı askerî gücünün temelini oluşturan Yeniçerilerin yetiştirilmesi için açılan Yeniçeri Ocağı ile bu ocağın insan gücü kaynağını sağlayan devşirme sistemidir.

3.1. Yeniçeri Ocağının Kurulması

Osmanlı Devleti, Abbasilerde ve Selçuklularda görülen gulâm sistemini geliştirerek daha mükemmel hâle getirmişlerdir. Yeniçeri Ocağı, Osmanlı Devleti'nin gulâm sistemini geliştirerek oluşturduğu askerî birliktir. Merkez ordusu içinde önemli bir yere sahiptir.

Görsel: Yeniçeri Ocağı (Temsilî)

BİLGİ KUTUSU

Gulâm

Erkek çocuk, delikanlı, azat edilmiş köle, muhafız anlamlarına gelmektedir.

Gulâm Sistemi

Abbasi ve Selçukluların uyguladıkları sistemdir. Ergenlik dönemine girmiş olan çocukların askere alınmasıdır. Abbasiler döneminde başlangıçta İran kökenli askerler halifenin muhafız birliklerine alınmış, daha sonra Türk kökenli askerler bu birliklere alınmaya başlamıştır.

Selçuklular, devleti korumak için ücretli ve profesyonel bir ordu oluşturmuşlardır. Bu ordunun bir bölümünü sultanı ve sarayı korumakla görevlendirmişlerdir. Selçuklularda muhafız birliği olarak görülen bu sınıf gulâm askerlerinden oluşturulmuştur. Selçuklularda saray, en büyük gulâm yetiştirme merkezi hâline gelmiştir.

Kapıkulu Ocaklarının en büyüğü ve en nüfuzlusu olarak I. Murat zamanında Edirne'nin Fethi'nden sonra kurulmuştur. Ocağın kurulmasında Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da fetihlerini devam ettirmesi etkili olmuştur. Balkanlarda sürekli bir yaya kuvvetinin oluşturulması zorunlu olmuştur.

Yeniçeri Ocağı'na asker temin etmek için Pençik Kanunu'na göre savaş esirlerinden alınanlar, Türk çiftçi ailelerinin yanında bir süre çalıştıktan sonra ocağa alınmaları, esir ve devşirmelerin Türk hizmetinden sonra ocağa alınmaları usulü benimsenmiştir.

Hristiyan esirleriyle devşirmeler Acemi Ocağında yetiştirildikten sonra Yeniçeri Ocağına alınmışlardır. Burada eğitilenler kabiliyet ve kıdemlerine göre çeşitli görevlerde bulunur, aldıkları ücrette farklılıklar oluşurdu.

Yeniçeri Ocağı, muharebede hükümdarın bulunduğu merkez kuvvetler arasında yer alırdı. Ocağın görevi muharebe esnasında hükümdarı korumakla görevlidirler. Yeniçeriler, Osmanlı kapıkulu askerlerinin en kıdemlisidir.

Yeniçeriler, üç ayda bir **ulufe** adı verilen maaş alırlardı. Yeniçerilerin en büyük kumandanı yeniçeri ağası idi. Yeniçeri Ocağında ilk zamanlarda ok talimi yapılırdı. Ok talimi yapılması için talimhane kurulmuştu. Yeniçeriler ok, yay, kılıç, kalkan, kargı, bıçak gibi harp aletlerini kullanmışlardır. Harpte siper kazmak için kazma ve kürek de kullanmışlardır.

Osmanlı padişahları sefere çıktıklarında yeniçeriler de beraberinde giderlerdi. Kışlaların muhafazası için görevli bırakılırdı.

Yeniçeri Ocağının başında yeniçeri ağası bulunmaktadır. Ocakta hiyerarşik bir yapı mevcut olup üst rütbelere geçiş terfi ile sağlanmaktadır. Yeniçeri ağası merkez teşkilatının en yüksek rütbeli zabitidir. Yeniçeri ağası seferî işler dışında İstanbul'un asayişinden sorumlu kişidir. İstanbul yangınlarının söndürülmesi de görevleri arasındadır. Yeniçeri ağalarının azil ve tayini padişah tarafından yapılmıştır.

İlk yeniçeri kışlası Edirne'de açılmıştır. İstanbul'un fethedilmesinin ardından burada iki tane kışla daha açılmıştır.

Yeniçeri Ocağının kurulmasıyla birlikte Osmanlı Devleti profesyonel ordu ve askerlik anlayışını oluşturmuştur. Bu ocağın kurulmasıyla birlikte Osmanlı askerî teşkilat ve teçizat bakımından diğer Türk devletleri ve Avrupa devletlerinden ayrılmıştır. Osmanlı merkezî idaresinin kurulmasına katkı sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nden önceki devletlerde merkezî bir askerî teşkilat bulunmadığı için aşiretler ve nüfuz sahibi olan kişiler devleti yönetenler üzerinde baskı kurabilmekte, taht kavgalarına ve devletin bölünmesine neden olmaktaydı. Merkezî yönetimin güçlendirilmesini sağladığı için Osmanlı Devleti'nin uzun süreli olmasını sağlamıştır.

ARAŞTIRALIM

Yeniçeri Ocağının kurulmasının Osmanlı Devleti'ne sağladığı faydalar nelerdir? Araştırınız.

3.2. Devşirme Sistemi

Orhan Gazi, devletin başına geçince ülkenin sınırları genişlemiş ve nüfusu da artmaya başlamıştı. Fetihlerin artmasıyla birlikte askerî bazı tedbirlerin alınması zorunlu olmuştur. Bu amaçla başlangıçta aşiret kuvvetlerinden muhasaraya katılanlar olmakla beraber sınırların genişlemesiyle bu muhasaralardaki aşiret askerleri yetersiz kalmaya başlamıştır. Bu nedenle askerî olarak Orhan Bey döneminde oluşturulan yaya ve müsellemler devletin askerî ihtiyacının karşılanmasında önemli görevler üstlenmiştir. I. Murat ile birlikte Osmanlı askerî teşkilatı içinde Acemi Ocağı'nın kurulması önemli bir gelişmedir. Acemi Ocağı, asker ihtiyacını karşılamak için Pençik Kanunu'nu çıkarmıştır. Pençik Kanunu kapsamında savaş esirleri Acemi Ocağına alınmıştır. Ankara Muharebesi'nden sonra fetihler durma noktasına gelmiştir. Fetihlerin durması sonucunda esir elde edilememiştir. Bunun üzerine asker ihtiyacının karşılanması amacıyla devşirme sistemi ortaya çıkmıştır. Devşirme sisteminin uygulanmasına Çelebi Mehmet Döneminde başlandıysa da kanunlaşması II. Murad Döneminde gerçekleşmiştir.

Devşirme Kanunu ile belli yaşlardaki çocuklardan özellikle 14-18 yaş arasındaki erkek çocuklar tercih edilmiştir. Tek çocuğu olanların oğlu alınmamış, iki ya da daha fazla çocuğu olanların en sağlıklısı alınmıştır. Çocukların orta boylu olanları tercih edilmiştir. Uzun boylu ve endamı düzgün olanlar saray için alınmıştır.

Devşirme Kanunu'na göre Osmanlı tebaası olan Hristiyan çocuklardan şartları tutanlar Türk köylüsünün yanında yedi sekiz yıl çalışıp Türk-İslam kültürünü edindikten sonra kapıkulu askeri yapılmıştır. Devşirme sistemi ile alınanların bir kısmı sarayda enderunda eğitilmiştir. Burada eğitimlerini tamamlayanlar asker ihtiyacının karşılanmasında kullanılmıştır.

Devşirme sistemi, Osmanlı merkezî devlet yapısının güçlenmesinde etkili olmuştur. Bu sistem sayesinde ordunun asker ihtiyacı karşılanmıştır. Yine enderun mektebi sayesinde zeki, kapasiteli gençlerin yetiştirilmesi sağlanmış, Osmanlı yönetim sistemi içinde değerlendirilmiştir. Bu sistem içinde devşirilenler sadrazamlık makamına kadar yükselebilmektedir.

ARAŞTIRALIM

Devşirme sistemi, Osmanlı Devleti açısından neden önemlidir? Araştırınız.

NELER ÖĞRENDİK?

Osmanlı Devleti'nin askerî teşkilatının temeli Türkiye Selçuklu, İlhanlı ve Memluk Devletlerinin askerî teşkilatlarına benzer özellikler taşımaktadır. Beylik döneminde Osmanlı askerî gücünü aşiret kuvvetleri, ücretli savaşçılar, inanç ve din uğruna savaşanlar ile devlet askerleri oluşturmuştur. Osmanlı Devleti, askerî teşkilat açısından kara askerleri ve donanmadan oluşmuştur. Kara askerleri kendi içinde kapıkulu askerleri ve eyalet askerlerinden oluşmuştur.

Osmanlı Devleti'nde kapıkulu askerleri, merkez teşkilatının en önemli kuvvetlerini oluşturur. Kapıkulu askerleri; kapıkulu piyadeleri ve kapıkulu süvarileri olarak iki gruba ayrılır: Kapıkulu piyadeleri; Acemi Ocağı, Yeniçeri Ocağı, Cebeci Ocağı, Topçu Ocağı ve Top Arabacıları Ocağından oluşmaktadır. Kapıkulu süvarileri ise sipahiler ve silahtarlardan oluşmaktadır. Osmanlı kara askerlerinin diğer önemli bir bölümünü eyalet askerleri oluşturur. Eyaletlerden savaş durumunda gelen askerlerin temeli tımarlı sipahilere dayanmaktadır. Eyalet askerleri içinde akıncılar ve azaplar önemli bir yere sahiptir.

Devşirme sistemi, Osmanlı Devleti'nin askerî sisteminde önemli bir paya sahiptir. Sınırların genişlemesiyle birlikte asker ihtiyacının karşılanması için farklı yöntemler uygulanmıştır. Pençik Kanunu ile savaş esirleri Acemi Ocağına alınmıştır. Ankara Muharebesi'nden sonra fetihlerin durma noktasına gelmesinin sonucu olarak devşirme sistemi uygulanmaya başlamıştır. Bu kanun ile Osmanlı tebaası olan Hristiyan çocuklardan şartları tutanlar alınarak Türk-İslam kültürü içerisinde yetiştirilmiş ve aldıkları eğitimin ardından Osmanlı askerî teşkilatı içinde görev yapmışlardır.

Yeniçeri Ocağının temeli Abbasiler ve Selçuklularda görülen gulâm sistemine dayanmaktadır. Osmanlı Devleti, gulâm sistemini geliştirerek Yeniçeri Ocağını kurmuştur. Yeniçeri Ocağı merkez ordusunun önemli bir kolunu oluşturur.

Tımar sistemi, Osmanlı Devleti'nde hem askerî hem de toprağa dayalı olarak ekonominin gelişmesini sağlayan bir sistemdir. Osmanlı toplum düzeninde askerî (vergi vermeyen) ile reaya (vergi ödeyen) arasında bir ayrımın yapılması sağlanmıştır. Devlete hizmetleri karşılığında belli bir bölgenin vergi toplama yetkisinin devredilmesidir.

3. ÜNİTE DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin kurulduğu dönemde askerî yapısının içinde bulunan farklı muharip unsurlardan biri değildir?

- A) Aşiret savaşçıları
- B) Ücretli savaşçılar
- C) Din uğruna savaşanlar
- D) Nizam-ı Cedit askerleri

2. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nde denizcilik faaliyetlerinin gelişmesine etki eden faktörlerden biri değildir?

- A) Karesioğulları Beyliği'nin alınması
- B) Tersanelerin açılması
- C) Venedik ile deniz savaşlarının yapılması
- D) Bilgili ve deneyimli kaptanların yetişmesi

3. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nde kapıkulu piyadeleri arasında yer almaz?

- A) Acemi Ocağı
- B) Sipahiler
- C) Yeniçeri Ocağı
- D) Topçu Ocağı

4. Osmanlı Devleti'nde merkezde bulunan ve savaşlarda padişahı korumakla görevli olan askerî sınıf aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Yeniçeri Ocağı
- B) Acemi Ocağı
- C) Topçu Ocağı
- D) Cebeci Ocağı

5. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı ekonomisine katkı sağlayan gelişmelerden biridir?

- A) Sınırların genişlemesi
- B) Tımar sisteminin uygulanması
- C) Yeniçeri Ocağının kurulması
- D) Cülus bahşişinin dağıtılması

6. Aşağıdakilerden hangisi tımar sisteminin özellikleri arasında yer almaz?

- A) Hristiyan çocuklardan oluşmuştur.
- B) Tımar toprakları miras verilebilir.
- C) Tımar sahipleri asker yetiştirmek zorundadır.
- D) Eyalet askerlerinin temelini oluşturur.

7. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı ordu sisteminde birbirine karşı denge unsuru olarak oluşturulmuştur?

- A) Tımarlı Sipahiler-Acemi Ocağı
- B) Acemi Ocağı-Yeniçeri Ocağı
- C) Acemi Ocağı-Topçu Ocağı
- D) Tımarlı Sipahiler-Yeniçeri Ocağı

8. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nin devşirme sistemini uygulamasının nedenlerindedir?

- A) Ülke topraklarının genişlemesi
- B) Asker sayısının azalması
- C) Yeniçeri Ocağının kurulması
- D) Merkezî otoritenin bozulması

9. Osmanlı Devleti, devşirme sistemini aşağıdakilerden hangisini örnek olarak gerçekleştirmiştir?

- A) Selçuklular
- B) Memlûkler
- C) Sasaniler
- D) Emeviler

10. Osmanlı Devleti'nde

- I. Devşirme
- II. Tımar
- III. Vakıf

sistemlerinden hangileri çocukların eğitilmesiyle ilgili değildir?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) I ve II
- D) II ve III

4.

ÜNİTE

BEYLİKTEN DEVLETE
OSMANLI MEDENİYETİ

● Hazırlık Soruları

1. Anadolu'nun İslamlaşmasında sûfilerin ve âlimlerin öğretilerinin etkileri nelerdir? Araştırınız.
2. Ahmet Yesevî, Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî, Ahî Evran, Yunus Emre, Hacı Bektâş-1 Velî ve Hacı Bayrâm-1 Velî gibi şahsiyetlerin temel öğretileri nelerdir? Araştırınız.
3. Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfının görev ve sorumlulukları nelerdir? Araştırınız.

● Neler Öğreneceğiz?

Bu üniteyi tamamladığınızda;

1. Osmanlı Devleti'nin sûfilerin ve âlimlerin öğretilerinin Anadolu'nun İslamlaşmasına etkilerini,
2. Osmanlı Devleti'nde ilmiye, kalemiye ve seyfiye sınıflarının olduğunu ve bunların devlet yönetimindeki etkilerini,
3. Osmanlı Devleti'nde eğitim alanında yapılan çalışmaların neler olduğunu,
4. Osmanlı coğrafyasında sözlü ve yazılı kültürün toplum hayatı üzerindeki etkilerini,
5. II. Murad Dönemi'ndeki kültürel gelişmeleri,
6. Osmanlı hâkimiyetiyle birlikte Anadolu ve Rumeli'deki şehir yapısında meydana gelen değişimleri öğreneceksiniz.

● Anahtar Kelimeler

- Tasavvuf
- Sûfi
- Hattat
- Âlim
- Derviş
- Tekke
- Zaviye
- Külliye
- İlmiye

1. SÛFÎLER VE ÂLİMLER

Müslümanların Anadolu ile ilk temasları Hz. Muhammed'in 628 yılında Bizans İmparatoru Heraclius'a gönderdiği mektup ile başlamıştır. Emeviler Dönemi'nde İstanbul'un iki defa kuşatılması ile Anadolu üzerindeki İslam dünyasının hedefleri ortaya çıkmıştır. Talas Savaşı'ndan sonra Türklerin Müslüman olmaları dünya tarihi açısından önemli sonuçlar doğurmakla birlikte Türklerin İslam dünyasına etki etmelerini sağlamıştır. 11. yüzyıldan itibaren Anadolu toprakları Horasan ve Orta Asya'dan gelen Türkmen kabileler için yurt olmaya başlamıştır. 1071 Malazgirt Muharebesi'nden sonra başlayan Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması, Türkiye Selçuklu ve Osmanlı Devleti dönemlerinde de devam etmiştir. Türkiye Selçuklu hükümdarı II. Kılıçarslan, Konya ve Aksaray'da iki medrese yaptırmıştır. Bu medreselerde okutulan dersler arasında hadis, fıkıh, tefsir gibi dersler yer almıştır. İslamî ilimlere önem verilmesi Anadolu'nun İslamlaşmasında dinî ilimlerin etkili olmasını sağlamıştır. Türkiye Selçuklu Devleti'nde şehirlerin kültür merkezi hâline gelmesi, Sünnî itikadın yayılmasını sağlamıştır. Selçuklu ve Osmanlı hükümdarları din ve ilim adamlarını, tasavvuf erbabını etraflarında toplayarak onlara eserler yazmaları konusunda gerekli maddi desteği sağlamışlardır. Bilim adamlarının yaptıkları çalışmaları destekleyen hükümdarlar, âlimlerin Selçuklu ve Osmanlı ülkesine gelmesini teşvik etmişlerdir. Anadolu'daki medreselerde yetişmiş ve diğer memleketlere giderek ilim tahsil eden Türk âlimleri de desteklemişlerdir.

11. yüzyılın sonlarından itibaren kitleler hâlinde Anadolu'ya göç eden Türkmen kabileler arasında Türkistan ve Horasan yörelerinin meşhur mutasavvıf, âlim ve sanatkarları bulunmaktaydı. Bu sosyolojik olgunun sonucunda Türk kültürü yeni bir oluşum içerisine girmiştir. Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında bu bölgeye gelen mutasavvıf, bilge, âlim kişilerin etkisi olmuştur. Horasan, Türkistan bölgelerinden Anadolu'ya gelerek burada dinî misyon üstlenen bu kimseler Horasan Erenleri ya da Anadolu Evliyalı olarak adlandırılmaktadır. Anadolu'yu yurt edinen bu kolonizatör Türk dervişler vasıtasıyla Anadolu'nun İslamlaşması gerçekleştirilmiştir. Türk dervişleri Anadolu'da Türk devletinin sağlam temeller üzerine oturtulmasında ve Anadolu'nun Müslümanlaşmasında etkili olmuşlardır. Şehir ve kasabalara yerleşen bu zümre, halk ile yakın temasta bulunmuş ve dinî kültürün yayılmasına katkı sağlamışlardır.

Orta Asya'da başlayan İslamî edebiyat anlayışı ve yazı dili, Türklerin Anadolu'ya kitleler hâlinde gelmesiyle birlikte Anadolu coğrafyasında yaşamaya devam etmiştir. Selçuklu Devleti'nde eserler Farsça yazılmakla birlikte Türkçe sözler, terkipler ve beyitler yazılmıştır. Türkçeyi kullanan sûfî şairlerin eserleri Anadolu halkının İslamiyet'i yaşamada etkili olmuştur. Anadolu'nun İslamlaşmasında sûfîlerin ve âlimlerin öğretileri etkili olmuştur. 13. yüzyılda Anadolu'da faaliyet gösteren mutasavvıflar arasında Konya'da Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî, Kırşehir'de Ahî Evran, mutasavvıf bir halk ozanı olan Yunus Emre, Nevşehir'de Hacı Bektâş-ı Velî, Ankara'da Hacı Bayrâm-ı Velî, Yesevîlik tarikatının lideri Ahmet Yesevî önde gelen isimlerdendir.

Görsel: Hoca Ahmed Yesevî (Temsilî) (Ressam Mehmet Başbuğ)

Hoca Ahmet Yesevî Orta Asya Türkleri'nin dinî-tasavvufi hayatında geniş tesirler icra etmektedir. Pîr-i Türkistan adı ile anılmaktadır. Yeseviyye tarikatının kurucusu olan Ahmet Yesevî, doğduğu ve büyüdüğü muhit itibariyle dinine ve kültürüne bağlı manevi ortamda yetişmiştir. Yesi'de eğitim aldıktan sonra Buhara'ya gelmiştir. Dönemin önemli İslam medeniyet merkezlerinden biri olan Buhara'da Şeyh Yusuf el-Hemedani'ye intisap ederek eğitimine devam etmiştir. Bir müddet sonra da Yesi'ye geri dönmüş, burada Orta Asya Türklerine özgü Yesevilik Tarikatı'nı kurmuştur. Hoca Ahmet Yesevî, Türkistan'da büyük bir şöhrete ulaşmıştır. Namı İslam ülkelerinde yayılmıştır.

- Ey dostlar! Sakın ha cahil olanlarla dostluk kurmayınız.
- Gönlünde Allahü Teala'nın aşkını taşıyanlar dünya ile tamamen alakalarını kesmişlerdir. Bunlar halk içinde Hak ile olurlar. Bir an Allahü Teala'yı unutmazlar.
- Kâfir bile olsa hiç kimsenin kalbini kırma. Kalp kırmak, Allahü Teala'yı incitmek demektir.
- Gönlü kırık zavallı ve garip birini görürsen yarasına merhem koy, yoldaşı ve yardımcısı ol.
- Nefse uymak yolunda bulunan kimse rüsvâ olmuştur Artık, yatıp kalkarken onun yoldaşı şeytandır.
- Gariblere merhamet etmek, Resûlullahın (sallallahü aleyhi ve sellem) sünnetidir Nerede bir garib görersen, ona olan merhametinden dolayı gözyaşların akmalıdır.

Görsel: Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî Heykeli

Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî, Türk soyundan gelmiş 13. yüzyıl mutasavvıflarındandır. Babası Bahaeddin Veled'in Belh'ten ayrılmasının ardından Konya'ya gelmiştir. Babasının öğrencilerinden Seyyid Burhaneddin Muhakkik'ten tasavvuf eğitimi almıştır. Seyyid Burhaneddin'in ölümü üzerine Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî, dinsel öğüt vermeye devam etmiştir. Şems-i Tebrizi ile yollarının kesişmesi Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî'yi farklı bir hâle yöneltmiştir. Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî'nin ekolüne **Mevlevilik** adı verilmiştir. Mevlana'nın ölümü üzerine Mevlevilik ekolünü oğlu Sultan Veled devam ettirmiştir. Mevlâna Celâleddin-i Rumî'nin elimize ulaşan beş eseri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlileri Mesnevi ve Divan-ı Kebir adlı eserleridir. 6 cilt, 25.000 manzum beyitten oluşan tasavvufi bir eserdir.

MEVLANA'NIN YEDİ ÖĞÜDÜ

- Cömertlik ve yardım etmede akarsu gibi ol.
- Şefkat ve merhamette güneş gibi ol.
- Başkalarının kusurunu örtmede gece gibi ol.
- Hiddet ve asabiyette ölü gibi ol.
- Tevazu ve alçak gönüllülükte toprak gibi ol.
- Hoşgörülükte deniz gibi ol.
- Ya olduğun gibi görün ya görüldüğün gibi ol.

NOT: Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî ve öğretileri hakkında ayrıntılı bilgi için Mesnevi'ye bakınız.

Görsel: Ahî Evran Heykeli

1171 yılında Azerbaycan'ın Hoy şehrinde doğmuş ve zamanın âlimlerinden dersler almıştır. Asya içlerinden Anadolu'ya gelen mutasavvıflardandır. İlmî eserler meydana getirmiş, dericilik zanaatıyla meşgul olmuştur. Debbâğlık (Dericilik) mesleğinin piri sayılan Ahî Evran'ın namı Anadolu, Rumeli, Bosna ve Kırım'a kadar yayılmıştır.

Ahî Evran, Kırşehir'de zanaatkarlar ile iyi ilişkiler kurmuştur. Anadolu'da Ahilik Teşkilatı'nın kurucusudur. Zanaatkarları, inanç ve kültür yönünden eğiterek onlara kişilik kazandırmıştır. Birlik ve dirlik içinde Türk kültürünü ve inançlarını, yabancı kültür ve inançlara karşı korumuştur.

BİLGİ KUTUSU

Ahilik Teşkilatı

Ahî Evran, başta Kayseri olmak üzere diğer şehirleri gezerek esnafların teşkilatlanmasını ve ilk esnaf teşkilatının kurulmasını sağlamıştır. Ahilik, bir esnaf teşkilatı olmakla birlikte önemli görevleri bulunmaktadır. Ahi teşkilatının üzerinde durduğu konulardan birisi ahlak konusudur. Ahilik, çalışmayı, ibadeti ve dürüstlüğü bir bütün olarak ele almıştır. Ahlakın olduğu yerde kardeşlik, eşitlik, özgürlük, sevgi ve adalet gibi yüce özellikler ile dirlik ve düzenlik vardır. Ahilik cömertlik, yardımseverlik ve yiğitlik duygularını yayma azminde olmuştur.

Ahî Evran'ın sözlerinden örnekler

- Eline, beline, diline sahip ol.
- Eşine, işine, aşına özen göster.
- Kuvvetli iken affetmesini, hiddetli iken yumuşak olmasını bil.
- Kendin muhtaç iken bile başkalarına verecek kadar cömert ol.
- Alışverişte, ölçüde, tartıda doğru ol.

Görsel: Yunus Emre Balmumu Heykeli

Yunus Emre 13. yüzyılın ikinci yarısı ile 14. yüzyılın ilk yarısında yaşamış bir Türk-İslam mutasavvıfıdır. Yaşadığı inanç sistemi Kur'an'ın özüne ulaşarak tasavvufi bir hayat yaşamasını sağlamıştır.

Yunus Emre'nin sözlerinden örnekler

- İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir, sen kendini bilmezsen bu nice okumaktır.
- Yaratılanı hoş gör, Yaradan'dan ötürü.
- Ana rahminden geldik pazara, bir kefen aldık döndük mezara.
- Zulüm ile abad olanın akıbeti berbad olur.
- Biz gelmedik dava için, bizim işimiz sevda için, dostun evi gönüllerdir, gönüller yapmaya geldik.

Görsel: Hacı Bektâş-1 Velî Heykeli

Görsel: Hacı Bektâş-1 Velî Türbesi

Hacı Bektâş-1 Velî, Anadolu'nun Fethi ve İslamlaşmasında Türk kültürünün ışığı altında Türkmen ve Oğuz boylarını birleştiren manevi bir güç unsuru olmuştur. **Horasan Erenleri** diye tabir edilen mutasavvıflar, Anadolu'ya gelerek İslam kültürünü buraya taşıdılar. Hacı Bektâş-1 Velî, Hristiyanlığın çoğunlukta olduğu bu bölgeye gelerek Yesevî kültürünü buraya taşımıştır. Yesevî kültürünü Anadolu'ya taşıyan Hacı Bektâş-1 Velî, fütüvvetnameler ve Anadolu'nun yapısına uygun olarak eğitimine ve Bektâşilik öğretilerine başladı. Hacı Bektâş-1 Velî'nin öğretilerinde mezhep farkı olmadığı gibi din farkı da yoktur. Asıl olan insanın kendisidir.

Hacı Bektâş-ı Velî, bir düşünce adamı, samimi bir din öğretmenidir. Müslümanlığı, akli ön planda tutarak yorumlamıştır. Hacı Bektâş-ı Velî'nin fikir ve sosyal öğretisi Anadolu'nun İslamlaşmasında etkili olmuştur. Halkla iç içe olması, bilge bir kişiliğe ve teşkilatçı bir yapıya sahip olması Anadolu tarihi açısından önemlidir. Öğretisini Türkçe anlatmış, ibadetlerini daima Türk dili ile yapmıştır. Uzlaşmacı kimliği ile her zaman öne çıkmıştır. Sadece Müslümanlara karşı değil aynı zamanda tüm insanlara aynı ilgi, yumuşaklık ve sevgiyi göstermiştir.

Hacı Bektâş-ı Velî sözlerinden örnekler

- Adalet, her işte Hakk'ı bilmektir.
- Âlimlere ve kendini bilenlere, alçak gönüllülük yaraşır.
- Allah ile gönül arasında perde yoktur.
- Ârifler hem arıdır hem arıtcı.
- Bilim, gerçeğe giden yolları aydınlatan ışıktır.
- Bir olalım, iri olalım, diri olalım.
- Çalışan insan kötülük düşünmez.
- Daima iyiyi, güzeli, doğruyu öğrenebilmek için okuyunuz, okutunuz.
- İlimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır.
- Ayağa kalkarsan hizmet amacıyla kalk, hikmet ile konuş ve oturacağın zaman saygıyla otur.

ÖRNEK METİN

Bektâşi, herkese saygılı olmalıdır. Hiçbir ayırım yapmadan insana, insan olmasından ötürü saygı duymalıdır. Bektâşi, bütün yaratılmışlara sevgi ve dostluk duyguları beslemelidir. Allah'ı sevmenin yanı sıra, Allah'ın sevdiklerinden olduğunun bilinciyle gönlündeki yüce duygularla tüm çevresine sevgi ve dostluk ile bakmalıdır.

(Hacı Bektâş-ı Velî, s. 2-3'ten düzenlenmiştir).

Hacı Bayrâm-ı Velî, 14. yüzyılın ilk yarısında Ankara'da doğmuş bir Türk mutasavvıfıdır. Hacı Bayrâm-ı Velî, genç yaşta ilim tahsil etmeye başlamış, 14. yüzyılda medrese eğitiminde dinî ilimler ile müspet ilimleri birlikte almıştır. Tasavvufa intisap etmeden önce medresede müderrislik yapmıştır. İlk müderrisliğini Ankara'da Kara Medrese'de yapmıştır. Daha sonra Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Ebu Hamidüddin Aksarayî (Somuncu Baba) ile Bursa'dan sonra Şam, Mekke, Medine bölgelerinde bulunmuştur. Aksaray'a yerleşmiş,

Görsel: Hacı Bayrâm-ı Velî (Temsili)

Ebu Hamidüddin Aksarayî'nin vefatı üzerine irşad görevini üstlenmiştir. Daha sonra Ankara'ya gelmiştir. Burada irşad faaliyetlerini yürütmüştür. Hacı Bayrâm-1 Velî, irşad vazifesi ile görevlendirildikten sonra ömrünün sonuna kadar müridlerinin terbiyesi, Allah ve Peygamber sevgisi, insanların doğru yolu bulmaları konularıyla meşgul olmuştur. Hacı Bayrâm-1 Velî, Ankara'ya döndükten sonra halkın arasına karışmıştır. Halveti ve Nakşibendi tasavvuf öğretilerini bir arada toplayan yeni bir tasavvuf ekolü oluşturmuştur. Kurmuş olduğu bu yeni ekol, kendi adına atfen Bayramiyye olarak tanınmıştır. Ankara'da ortaya çıkan Bayramiyye Tarikatı, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yayılmıştır. Hacı Bayrâm-1 Velî, yanına almış olduğu insanları ziraate veya mesleklere yönlendirerek kendilerine ve sosyal hayata katkıda bulunmalarını sağlamıştır. Müritleri arasında değirmenci, bakırcı, nalbant, tüccar, çiftçi gibi toplumun her kesiminden meslek sahibi insanlar yer almıştır. Yerleşik hayatın benimsenmesini ve toprağın işlenmesini tavsiye etmiştir. Mahsulün ortaklaşa kaldırılması anlamında kullanılan imece usulünü Anadolu insanı arasında yaygınlaştırmıştır. Günümüz insanının daha çok ihtiyaç duyduğu dayanışma, dostluk, yardımlaşma, kardeşlik gibi insani değerlerin var olmasını ve canlı tutulmasını sağlamıştır. Tekkesinde sürekli kaynayan burçak çorbası ile ihtiyaçların karşılanmasına katkıda bulunmuştur.

2. OSMANLI DEVLET İDARESİ

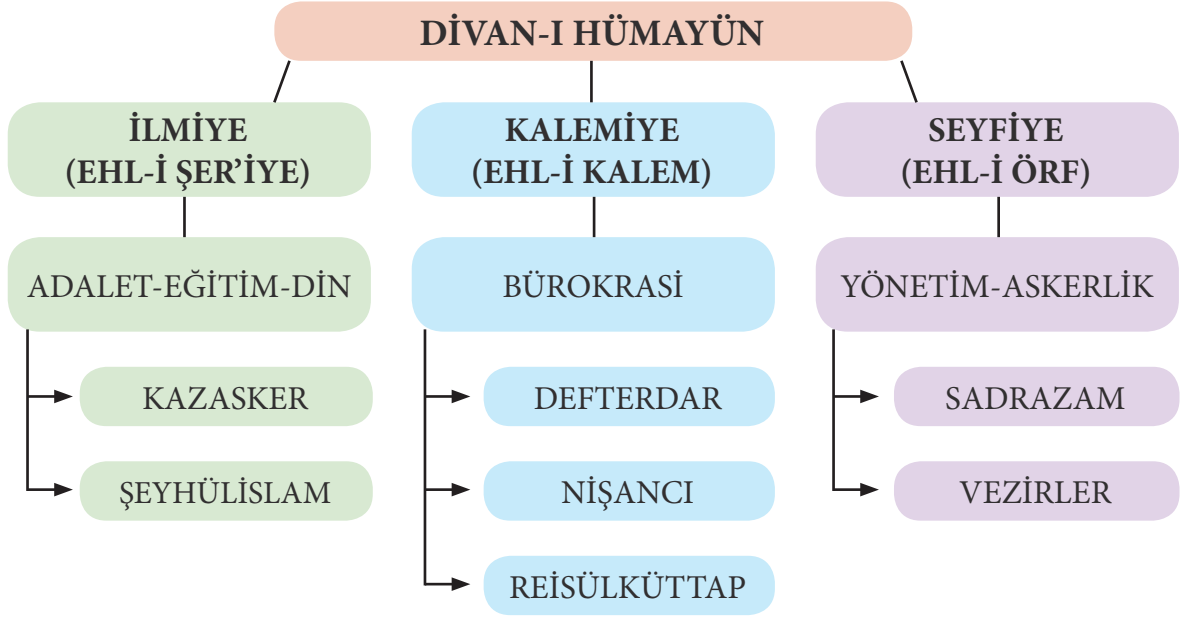
Osmanlı Devleti, merkez ve taşra teşkilatı olarak iki grup hâlinde yapılandırılmıştır. Teşkilat yapısı içerisinde bütün devlet yöneticileri doğrudan padişahın kendisine bağlı olarak görev yapmışlardır. Osmanlı Devleti'nde merkezî teşkilatın en önemli yönetim organını Divân-ı Hümâyun oluşturmuştur. Abbasilerdeki divanlar örnek alınarak oluşturulan Türk-İslam devletlerinde görülen divanlar Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Hümâyun olarak görülmüştür. Sınırların genişlemesi, nüfusun artması ve sorunlara çözümler bulunması amacıyla ilk kez Orhan Bey tarafından oluşturulmuştur.

BİLGİ KUTUSU

Divan: Türkçeye Farsça ve Arapça yoluyla geçmiş bir kelimedir. Hükümet dairesi, yönetim bürosu, memurluk yeri ve sekreterlik, kurul, toplantı anlamlarına gelmektedir.

Divân-ı Hümâyun teşkilatı kendi içinde ilmiye, kalemiye ve seyfiye olmak üzere üç sınıftan oluşmaktadır: İlmiye, devletin ulema sınıfını oluşturmaktadır. Kalemiye, Osmanlı bürokrasisi olarak ortaya çıkmaktadır. Seyfiye ise askerî işlerden sorumlu olan sınıftır. Orhan Bey döneminde divan toplantıları her gün padişahın başkanlığında yapılırdı. Toplantılarda askerî, siyasi, sosyal, ekonomik, hukuki konular görüşülür, karara bağlanırdı. Orhan Bey'in kuruluşunu gerçekleştirdiği divan teşkilatı sonraki padişahlar döneminde de devam etmiştir. Divan toplantıları padişahın bulunduğu yerde gerçekleştirilirdi.

2.1. Osmanlı İlmîye, Kalemîye ve Seyfiye Sınıfları

Osmanlı Devleti'nde bizzat padişahın başkanlığında toplanan Divân-ı Hümâyûn, Selçuklu, İlhanlı ve diğer Türk devletleri örnek alınarak oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nde divan teşkilatı ilmîye, kalemîye ve seyfiye sınıflarından oluşmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde ilmîye sınıfı adalet, eğitim ve dinî konulardan sorumlu olup Divân-ı Hümâyûn'da kazasker ve şeyhülislam tarafından temsil edilmektedir. Kazaskerlik askerî sınıfa ait olan şeri ve hukuki işlerin görüldüğü ilmîye sınıfının önemli bir organıdır. 1360 senesinde Orhan Bey tarafından oluşturulmuş olan Kadıaskerlik müessesesinin ilk temsilcisi Çandarlı Halil Paşadır. Kadıaskerler, 14. yüzyılın ortalarına kadar Şeyhülislam'dan daha üst mertebede idi. Şeyhülislam, dinî konular hakkında görüş bildirmektedir. Gerekli olduğu dönemlerde divan toplantılarına katılmıştır.

Kalemîye sınıfı Osmanlı bürokrasisi ile ilgili işlerden sorumludur. Divân-ı Hümâyûn'da defterdar, nişancı ve reisülküttap tarafından temsil edilmiştir. Defterdar, padişahın malının mutlak vekili ve onun temsilcisi olarak görülmüştür. Divanın asli üyeleri arasında yer almaktadır. Nişancı, padişah adına yazılacak ferman, berat, nâme gibi resmî yazışmalarda yer alan padişahın tuğrasını çekmekle görevli olan divan üyesidir. Devlet arazi kayıtları ve Tahrir Defterleri'ndeki düzeltme ve değişiklikleri yapmak görevleri arasında yer almaktadır. Bu düzeltme ve değişiklikler divan heyeti huzurunda yapılmıştır. Reisülküttap, divanın asli üyesi olmamakla birlikte tecrübeli ve kalem ehli olan kimselerdir. Nişancının maiyetinde görev yapmışlardır.

Seyfiye sınıfı yönetim ve askerlik işlerinden sorumludur. Sadrazam ve vezirler bu sınıfın Divân-ı Hümâyûn'daki temsilcileridir. Sadrazam, Padişahın mutlak vekilidir. Devlet yönetiminde büyük yetkilere sahiptirler. Kendilerine padişahın ismini taşıyan bir mühür (mühr-i Hümâyûn) verilmiştir. Orhan Bey döneminde bir vezir bulunurken, I. Murat'tan itibaren vezir sayısı artırılmıştır. Vezirler, Kubbealtı'nda toplanarak kendilerine verilen işleri yerine getirmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Hümâyûn'un önemli bir sınıfını oluşturan ilmiye sınıfı çeşitli görevler üstlenmiştir. İlmiye sınıfının görevleri arasında devlet idaresi, hukuk ve adalet, ilim ve tedrisat önemli yer tutmaktadır. İlmiye sınıfı İslam dini Osmanlı devlet idaresi ve toplum düzeni üzerinde önemli bir rol oynamıştır.

Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfı şeyhülislam, kazasker, kadı, müderris gibi ulema topluluğunun ve bunların oluşturduğu kurumun genel adıdır. İlmiye sınıfı klasik ve yerleşmiş İslami eğitim kurumu olan medreselerin usulüne uygun tahsilden sonra icazetle mezun olup eğitim, hukuk, fetva, başlıca dinî hizmetler ve merkezî bürokrasinin kendi alanlarıyla ilgili önemli bazı makamlarını dolduran Müslüman ve çoğunlukla da Türkler'den oluşan meslek grubudur. Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren ilmî hayatta başarılı gelişmeler sağlamıştır. Kuruluş yıllarında İznik Medresesi'nin açılması ilime verilen önemi göstermektedir.

Osman Bey'in çevresinde âlim ve şeyhlerin bulunduğu vurgulanmaktadır. Orhan Bey döneminde ilim hayatı hakkında sağlıklı bilgilere ulaşılabilmektedir. Bursa kadısı başkadı olmak üzere fethedilen yerlere kadılar tayin edilmiş, ilk medrese 1330 tarihinde İznik'te açılmıştır. İznik Medresesi, döneminin tanınmış âlimi Dâvûd-i Kayserî'yi müderrisliğine getirmiştir. I. Murat ve Yıldırım Bayezit döneminde yeni medreseler açılmış, eğitim ve yargı alanlarında yeni kurumlar kurulmuştur. İlim hayatının sağlam temellere oturtulması için âlimlerden faydalanma, onlarla istişare etme yoluna gidilmiştir. Kadılık, kazaskerlik, vezirlik, veziriazamlık, defterdarlık, nişancılık gibi divanın ve bürokrasinin önemli makamları teşkil edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nde ilim hayatını canlandırmak, eğitim alanında önemli vazifeler yapmak amacıyla medreseler ve âlimlerin yanı sıra tekkeler ve arifler büyük görevler üstlenmişlerdir. Osmanlı Devleti, ilmî hayatı geliştirmek, ilim tahsil ve tedrisi için İslam dünyasının Kahire, Semerkand, Buhara, Maverâünnehir, Bağdat, Şam gibi tanınmış ilim merkezlerine talebeler ve hocalar göndermiştir. İlim dünyasından ulemalar getirilmiştir. İlk Osmanlı padişahlarının daveti üzerine İslam dünyasının tanınmış ilim merkezlerinden bilginler Osmanlı ülkesine misafir hoca olarak gelmişlerdir. Osmanlı'nın ilim dünyasında önemli bir yer teşkil eden medreselerdeki âlimler Arabî, Acemî, Tûsî, Semerkandî gibi bölgelerden gelmişlerdir. II. Murat dönemi şeyhülislamlık makamının teşkil edildiği bir dönemdir. Edirne, Bursa gibi büyük şehirlerde medreselerin kurulmasıyla birlikte ilmî ve tasavvufî akımlar gelişme göstermiştir. Pek çok âlim Osmanlı ülkesine gelmiştir. Osmanlı ülkesine gelen âlimler, geldikleri muhitlerdeki ilim, fikir ve felsefi akımları Osmanlı diyarına getirmişlerdir. Bu sayede Osmanlı ülkesinde canlı bir ilmî ortamın oluşmasını sağlamışlardır.

2.2. Osmanlı'da İlmî Gelişmeler

Osmanlı Devleti'nde devlet ile din birbiriyle iç içe geçmiş durumdadır. İslam dini, Osmanlı devlet idaresi ve toplum düzeni üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. İslamiyet, Osmanlı geleneksel yapısı içerisinde belirli bir unsur olmasına rağmen din adamları siyasete ve devlet yönetimine bilinçli bir şekilde dahil edilmemiştir. Şeyhülislam'ın verdiği fetvaların siyasi iktidarı bağlayıcı bir özelliği bulunmaması, Divân-ı Hümâyûn'un asli üyesi olmayışı ve yargılama yetkisine sahip olmaması bu durumun açıkça göstergesidir.

Osmanlı Devleti, beylik olarak ortaya çıkışından devletleşme sürecine kadar geçen dönemde meşruiyetinin kaynağını dinden almıştır. Devlet yönetiminde din etkili bir unsur hâline gelmiştir. İslam hukukunun uygulanması devlet yönetiminde dinin etkili olduğunu göstermektedir. Devlet yönetiminde dinin etkisinin olması Osmanlı Devleti'ni yönetim açısından bir İslam devleti kimliğine sokmaktadır. Osmanlı hukuk sisteminin oluşmasında İslam dininin büyük bir etkisi bulunmaktadır. Osmanlı hukuk sistemi şeri ve örfi hukuk olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Osmanlı hukukunun şeri kaynakları Kur'an, sünnet, icma ve kıyastan oluşmaktadır. Örfi hukukun kaynağı ise padişahın emir ve fermanlarından oluşmaktadır. Hukuk kurallarının oluşmasında şeri hukuk kuralları devletin müdahalesi ve katkısı olmaksızın gelişirken, örfi hukuk kurallarının oluşmasında devleti yöneten padişahın bilgi ve tecrübelerinden yararlanarak ortaya koyduğu kurallardan oluşmaktadır. Örfi hukuk oluşturulurken şeri hukuka aykırı olamaz. Şeri hukukta, kamu hukukuna ait düzenlemelerin fazla olmayışı örfi hukukun bu alanda ayrıntılı düzenleme yapmasını zorunlu kılmıştır. Osmanlı Devleti'nde örfi hukuk oluşturulurken siyasi iktidar zaman zaman fetva alma yoluna başvurmuştur. Osmanlı Devleti, devlet idaresinde dinî eğilimlere fırsat vermekle beraber din, devlete bağımlı ve devletin kontrolünde bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nde dinî müessesenin başında bulunan şeyhülislam, padişah tarafından atanır ve yine onun tarafından görevden alınır. Osmanlı Devleti; dini, devlete bağlı olan ulema sınıfı sayesinde kontrolü altına almış, dinin ayrı bir güç unsuru olmasını engellemiştir.

Osmanlı ilim ve düşünce dünyasında medreseler önemli ilim yerleridir. Buralarda ilmî faaliyetler yapan âlimler önemli görevler ifa etmişlerdir. Osmanlılar kuruluş yıllarından itibaren ilime ve eğitime önem vermişlerdir. Osmanlılar döneminde ilk medrese İznik'in alınmasıyla birlikte İznik'te açılmıştır. Orhan Bey, İznik'i aldıktan sonra bir kiliseyi camiye, bir manastırı da medreseye çevirmiştir. İznik Medresesi, Osmanlı Devleti'nin ilk medresesi olarak eğitime başlamıştır. Bu ilk medresenin müderrisliğine dönemin önemli Türk âlim ve mütefekkirlerinden Şerefuddin Dâvud-ı Kayseri ile Konya'da Sirâceddin Urûmî'nin öğrencisi olan Tâceddin Kürdi tayin edilmiştir.

Görsel: İznik Süleyman Paşa Medresesi-Bursa

Osmanlılarda medreseler dinî eğitim ve bilgi üretme açısından önemli merkezlerdir. Osmanlılar, İznik medreselerinden başka diğer şehirlerde de medreseler açmışlardır. Bursa'nın alınmasının ardından burada bulunan şehrin en büyük manastırı medreseye dönüştürülmüştür. Manastır Medresesi adı verilen bu medresenin yanında Orhan Bey ikinci bir medrese daha yaptırmıştır. Bursa'da Orhan Bey döneminde Lala Şahin Medresesi, I. Murad döneminde Hüdâvendigâr Medresesi, Esemiye Medresesi, Yıldırım Bayezid döneminde Ali Paşa Medresesi, Ebu İshak Medresesi kuruluş döneminde açılan medreselerden sadece birkaçıdır. Bunların dışında Osmanlı Devleti, Edirne, Afyon, Amasya, Çorum, Filibe, Gelibolu, Üsküp, gibi pek çok yerde medreseler açılmasını sağlamıştır.

Görsel: Davud-ı Kayseri (Temsilî)

Osmanlı Devleti'nde medreselerde eğitim veren müderrisler aynı zamanda âlim kimselerdir. Eğitim açısından çok önemli rolleri bulunmaktadır. İlk Osmanlı medresesinin baş müderrisliğine tayin edilen Dâvud-i Kayseri, Mısır'da eğitim almış, aklî ve naklî ilimler alanında ihtisas sahibi olmuş bir âlimdir. İznik Medresesi ilim adamlarından Şemseddin Mehmet b. Hamza el-Fenarî tasavvuf ve mantık ile birlikte diğer aklî ilimler üzerinde de söz sahibi idi. Molla Fenarî adıyla şöhret bulmuştur. Kadızâde-i Rûmî dönemin şöhret bulmuş önemli âlimlerindendir. Aslen Bursalı olup, buradaki tahsilinin ardından Horasan ve Türkistan bölgelerinde eğitim görmüş, Semerkant'ta Rasathane müdürlüğü yapmıştır. Döneminin önemli âlimlerinden Şirvanî ve Ali Kuşçu'nun yetişmesinde emeği bulunmaktadır. Matematik ve astronomi ilimlerinin yayılmasına katkı sağlamıştır. Âlimlerin yanı sıra Osmanlı ilim ve düşünce dünyasında tekkelerin büyük bir yeri vardır. Arifler bilgi üreterek eğitim alanında önemli vazifeler üstlenmişlerdir. Selçuklu idaresinin dağıldığı, merkezî otoritenin bozulmasıyla birlikte kurulmaya başlayan beylikler döneminde teşkilatlı yapılar oluşturulmaya başlanmıştır. Bozulan düzenin sağlanması, sıkıntılı ortamın uzaklaştırılması sırasında halk tekkelerin desteğini yanında hissetmiştir. Dönemin tasavvuf erbabı tekkelerine kapanmak yerine toplumun her kesimine hitap etmiştir. Tekkeler, toplum hayatında önemli bir role sahip olan meslekî teşekküller

ile işbirliği içine girmiş, toplumun ihtiyacı olan moral ve motivasyonu sağlamışlardır. Tekkeler, toplum içinde üstlendikleri koruyucu ve toparlayıcı rolden dolayı nüfuzlarını artırmışlardır. Devlet erkanı, mesleki teşekküller, toplum kesimleri tekkelerin etrafında toplanmaya başlamışlardır. Böylece tekke mensuplarının toplum hayatındaki itibarları ve saygınlıkları artmaya başlamıştır. Tekke mensupları saygın kişilikleriyle toplumsal sorunları çözmüşler, halkın birbirine kenetlenmesini sağlamışlar, merkezî otoritenin tesis edilmesinde roller üstlenmişlerdir. Fethedilen bölgelerde zaviye, cami, medrese gibi kurumlar kurulmuş, İslam'ın tebliğ edilmesine zemin hazırlamışlardır.

Osmanlı Devleti'nde kuruluş döneminden itibaren Anadolu'ya göç eden şeyhlere ve dervişlere yöneticiler yakınlık göstermişlerdir. Devlet erkanı, bu şeyh ve dervişlerin görüşlerine başvurmuşlar, onları kanaat önderi olarak kabul etmişlerdir.

Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Gazi, vefatı esnasında oğlu Orhan Bey'e bilmediği konuları âlimlere danışması tavsiyesinde bulunmuştur. Orhan Gazi, dervişlere ilgi göstermiş onların halka yararlılıklarını dikkate alarak isteklerini yerine getirmiştir. Orhan Gazi, Bursa'da Geyikli Baba ile görüşmüş, maiyetindeki dervişlerle yararlanması için onlara arazi tahsis etmiştir. Geyikli Baba'nın vefatı üzerine türbe, tekke ve cami yaptırarak ilim faaliyetlerinin devam etmesini sağlamıştır. Anadolu'daki düşünce hayatı ilim ve düşünce hayatı Maverâünnehir, Horasan, Harezm, Irak, Suriye, Mısır, Hicaz, Mağrib ve Endülü's'ün etkisi altında bulunmuştur.

Osmanlı Devleti'nde tekkeler önemli bir yer tutmaktadır. Tekke ve medrese kavgasına rastlanmaz. Osmanlı ilim ve düşünce dünyasında tekkeler aynı zamanda bilgi üreten eğitim kurumları statüsündedir. Bazı tekkeler orta öğretim düzeyinde olsalar dahi medrese hizmeti vermişlerdir. Bursa'da Musa Baba, Seyyid Usûl ve Mecnun Dede Zaviyeleri tekkelerin bu vazifelerine örnek olarak gösterilebilir.

Görsel: Blagaj Tekkesi Bosna Hersek

ARAŞTIRALIM

Osmanlı Devleti, fethettiği ve iskân ettiği bölgelerde tekke ve zaviyeler kurarak bölgenin İslamlaşmasına katkı sağlamıştır. Blagaj Tekkesi'ni araştırarak, Osmanlı Devleti'nin faaliyetleri hakkında çıkarımda bulununuz.

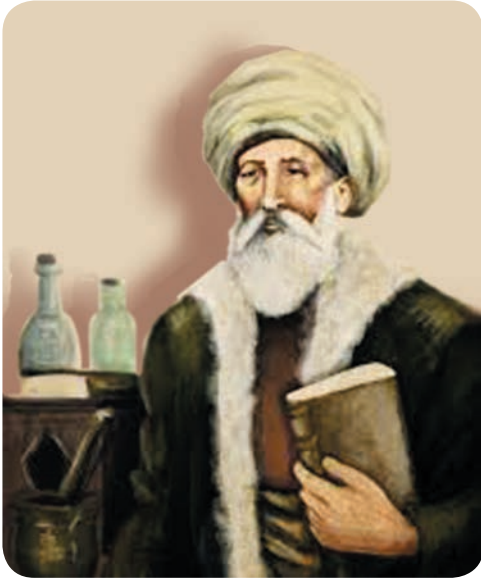
Osmanlı kuruluş döneminden itibaren devlet erkani, ilim erbaabına ve tasavvufi tarikatlara güven duymuştur. Gönül verdikleri tasavvuf büyüklerinin dergâhlarını ziyaret etmişler, onların kurdukları zaviyelerin maddi ihtiyaçlarını karşılamışlardır.

Tekkelerin verdikleri hizmetler arasında sosyal yardım, konaklama, sağlık, dinî eğitim gibi hizmetler yer almaktadır.

2.3. Bilim Adamları

Türk dünyasında bilime ve bilim insanlarına önem verilmiştir. Bu bilim insanları arasında Kadızâde-i Rûmî, Uluğ Bey, Ali Kuşçu önemli bir yer tutmaktadır. Kadızâde-i Rûmî; Akşemseddin, Uluğ Bey ve Ali Kuşçu'ya hocalık yapmıştır.

Akşamsettin

Görsel: Akşemseddin (Temsili)

Fatih Sultan Mehmed'in hocası olan Akşemseddin tıp tarihinde ilk defa mikrop meselesini ortaya atmış ve hastalıkların bu yolla bulaştığı fikrini öne sürmüştür. Bu alanda kesin bilgiler veren Fracastor (Fırakastör) adlı İtalyan hekimden en az yüz yıl önce bu konuya ilk temas eden tabiptir.

Akşemseddin, ailesinden dolayı medrese kökenlidir. Devrinin medreselerinde eğitim almış, Osmanlı müderrisidir. 1372 tarihinde Şam'da doğmuştur. Küçük yaşta Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiştir. Tıp alanında ihtisaslaşmıştır. Aldığı eğitimden dolayı ilmiye sınıfına katılmış ve Osmaniye Medresesi'ne müderris olarak tayin edilmiştir. Akşemseddin, Ankara'ya giderek Hacı Bayrâm-ı Velî'den dersler almıştır. Hacı Bayrâm-ı Velî, 1422 Temmuzunda Edirne Sarayı'na giderken yanında Akşemseddin'i de götürmüştür. Hacı Bayrâm-ı Velî'nin vefatından sonraki dönemde Akşemseddin, Edirne Sarayı'nda bulunmuştur. II. Murad'ın Kazaskeri Çandarlıoğlu Süleyman Çelebi'yi ve II. Mehmet'in (Fatih) kızını tedavi etmiştir. Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un Fethi'ne manevi katkıda bulunması için

Akşemseddin'i davet etmiştir. Akşemseddin, İstanbul'un Fethi'ne katılmış, padişahın ve ordunun moralinin yüksek tutulmasını sağlamıştır. Fetihten sonra Ayasofya camiye dönüştürülmüştür. İlk cuma namazındaki hutbeyi Akşemseddin okumuştur. Fetihten sonra Akşemseddin İstanbul'da dersler vermiştir. Ömrünün geri kalanını Göynük'te geçirmiştir. Geçimini doktorluktan kazandıklarıyla temin etmiştir. Devrinin en iyi doktorlarından biridir. Mikrop konusunu ilk ortaya atan kimselerdendir. 1459 tarihinde vefat eden Akşemseddin'in kabri Göynük'te kendi yaptırdığı mescidin yanındadır.

Ali Kuşçu

Orta Asya Türklüğünün müspet ilimlerdeki son merkezi Semerkand olmuştur. 15. yüzyıldan önce doğudaki ilim müesseseleri Anadolu'ya nazaran daha üstün bir durumda bulunmaktaydı. İstanbul, ilim dünyasında önemli bir yer hâline gelmek için namzed durumundaydı. Türk-İslam âlimleri eski Mısır, Mezopotamya, Yunan ve Roma'nın ortaya koyduğu bilgileri geliştirerek 8-16. yüzyıllar arasında Bağdat, Şam, Kahire, Semerkand, Buhara, İstanbul gibi önemli merkezlerde doruk noktasına taşımışlardır. Osmanlı dünyasında ilim alanındaki gelişmeler dışarıya gidip ihtisas yaptıktan sonra geri gelenler veya muhtelif sebeplerle Osmanlı ülkesine hicret eden âlimler sayesinde yükselmeye başlamıştır. Bu âlimler arasında Ali Kuşçu önemli bir yere sahiptir.

Görsel: Ali Kuşçu (Temsili)

Ali Kuşçu, Uluğ Bey'den habersiz Kirman'a gider. Burada mahallî ulemanın derslerine devam eder. Ali Kuşçu'nun Kirman'a gidişi şer'î ilimlerdeki bilgisini artırmak amacıyla olsa gerektir. Ali Kuşçu, kelim sahasında önemli eserler vermiştir. Ali Kuşçu, Kirman'da iken kendisinden haber alınmaz ve endişe uyandırır. Kirman'da geçirdiği süreyi yeterli gören Ali Kuşçu, Semerkand'a dönerek hocası Uluğ Bey'in huzuruna çıkar. Ali Kuşçu, Uluğ Bey tarafından 1420'de Semerkand'da kurulan Semerkant Rasathanesi'nin müdürlüğünü yapmıştır. Rasathanenin müdürlüklerini Gıyâsüddin Cemşid, Kadızâde-i Rûmî ve Ali Kuşçu yapmışlardır. Her üç astronom da Zîc-i Uluğ Bey'in hazırlanmasına yardım etmişlerse de eserin ortaya çıkarılması Ali Kuşçu'nun müdürlüğü döneminde ve onun çalışmaları sonucunda tamamlanmıştır. Ali Kuşçu, doğuda müspet ilimlerin çökmeye başladığı bir dönemde Uluğ Bey'in yanında yetişmiş, onun ölümünden sonra Tebriz'e ardından da İstanbul'a gelerek yerleşmiştir. Ali Kuşçu, İstanbul'da müspet ilimlerin canlanmasına öncülük etmiştir. Ayasofya Medresesi'nde dersler vermiş, Osmanlı uleması arasında saygın bir yer edinmiştir.

Görsel: Uluğ Bey heykeli

Uluğ Bey

Uluğ Bey, tahta geçer geçmez Semerkand'da ilmî faaliyetlerin yapılmasına hız vermiştir. Uluğ Bey, âlim bir hükümdar olarak görev yapmıştır. Hocası Kadızâde-i Rûmî'dir. Uluğ Bey, ilim adamlarını muhafaza etmiş, ilmi müesseseler kurdu muştur. Uluğ Bey'in ilim dünyasındaki çalışmalarından dolayı Semerkand doğudaki son ilim merkezi hüviyetini kazanmıştır. Uluğ Bey, döneminin önemli âlimlerindendir. Matematik ve astronomi alanında çalışmalar yapmıştır. Ali Kuşçu, kendisinden matematik ve astronomi tahsil etmiştir. İslam dünyasında kurulmuş olan rasathanelerin Horasan ve Maverâünnehir hükümdarı Uluğ Bey tarafından 1420'de Semerkand'da kurulması önemli bir gelişmedir. Uluğ Bey tarafından kurulan Semerkand Rasathanesi'nin müdürlüğünü Ali Kuşçu yapmıştır.

ARAŞTIRALIM

Bilimsel çalışmaların yapılmasını kolaylaştıran etkenler var mıdır? Araştırınız.

3. OSMANLI COĞRAFYASINDA SÖZLÜ VE YAZILI KÜLTÜR

Türkler, tarihleri boyunca çok geniş coğrafyada değişik kültür ve medeniyetler, toplumlar, dinî sistemler ile karşılaşmışlar bu nedenle zengin bir kültürel mirasa sahip olmuşlardır. Osmanlı kuruluş döneminde toplum yapısı belli ölçüde dinamik ve çağının gelişen şartlarına uyum sağlayan bir yapıda olmuştur. Dinî değer sistemi toplumun her kesimini etkilemiş, giyim kuşamdan sosyo kültürel hayatın her aşamasında kendini hissettirmiştir.

3.1. Sözlü Halk Kültürü-Kitabî Kültür

Osmanlı coğrafyasında meydana gelen kültürel gelişmeler halk ve saray çevresinde kültürün oluşmasını sağlamıştır. Osmanlı halkı arasında gelişen kültür sözlü halk kültürü olarak adlandırılmaktadır. Saray çevresinde ve belirli şehirlerde oluşmuş kitabî kültür unsurları bulunmaktadır.

Osmanlı halk kültürünü sözlü unsurlar oluşturmaktadır. Sözlü kaynaklar arasında rivayetler yer almaktadır. Sözlü kültür ortamında menakıbnameler, sözlü halk kültürünün temelini oluşturmaktadır. Osmanlılarda sözlü kültürün en bilinen örneği Şeyh Edebali'nin kuruluş ile ilgili rüyasıdır.

Osmanlılarda sözlü kültür unsurları olarak ortaya çıkmış olan destanlar, menakıbnameler yazılı hâle getirilerek yazılı kültür oluşturulmuştur.

3.2. II. Murad Dönemi'nde Kültürel Gelişmeler

II. Murad ömrünün neredeyse tamamını gaza meydanlarında geçirmiştir. Bunun yanında imar faaliyetlerine önem vermiş, döneminde kültürel hayatta önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bursa ve Edirne başta olmak üzere Osmanlı ülkesinin birçok yerinde imaretler, medreseler yaptırmıştır. Yaptırdığı camiler için vakıflar kurmuş, ihtiyaçların bu vakıflar aracılığıyla giderilmesini sağlamıştır. Bursa'da Muradiye'de cami, medrese ve imaret yaptırmıştır. Edirne'de köprü yaptırarak Uzunköprü kasabasını kurdurmuştur. Tebaasının hakkına riayet eden bir sultandı. Babası Çelebi Mehmed'den kalma Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere fakirlerine, Resul-u Ekrem Efendimizin komşularına hediye gönderme âdetini devam ettirmiştir. II. Murad döneminde geniş tabanlı bir kültür faaliyeti görülmüş, bu uygulamalar daha sonraki dönemlerde de devam ettirilmiştir.

II. Murad, medrese eğitimini geliştirmek amacıyla Mısır ve Suriye'den bilim adamları getirdi ve bu ülkelere öğrenci gönderdi.

II. Murad döneminde ilmî gelişmeler yaşanmıştır. İlim hayatı büyük bir ilerleme göstermiştir. Arabistan, Türkistan ve Kırım'dan birçok ulemâ getirmiştir. Bu ulemalar arasında Molla Gürânî, Bahrû'l Ulûm sahibi Şeyh Alâeddin Ali es-Semerkindî, Seydi Ali Arabî ve Acem Sinan gibi kimseler yer almıştır. Çoğu Seyyid Şerîf el-Cürçânî'nin ve Sa'deddin et-Teftâzânî'nin talebeleri olup iki âlim arasında cereyan eden ilmî tartışmaların Anadolu'ya taşınmasını sağlamışlardır. Böylece Anadolu'da ilmî hayatın canlanmasına katkı sunmuşlardır.

Görsel: Üç Şerefeli Camii-Edirne (II. Murad dönemi)

II. Murad döneminde Osmanlılar'ın tasavvuf ilmüne eğilimleri devam etmiştir. Zeyniyye ve Mevleviyye rağbet görmüştür. Bayramiyye yayılmış, Hacı Bayrâm-ı Velî müridlerine vergi muafiyeti getirilmiştir. Aynı muafiyet Şeyh Alaeddin Ali es-Semerkindî müridlerine de verilmiştir. II. Murad, dervişlerle sıkı münasebetler içinde bulunmuştur. II. Murad döneminde birçok eser Arapça ve Farsça'dan Türkçeye çevrilmiştir. Bursa'da (Muradiye) yaptırdığı caminin etrafında bir zâviye ile bir medrese yaptırmıştır. II. Murad'ın büyük eserleri Edirne'de vücut bulmuştur. Tunca Nehri kenarında Dârülhadis

inşa ettirmiş, Şeyh Şücâeddin Karamânî için mescit ve zâviye kurdurmuştur. Döneminin eserleri arasında Üç Şerefeli Camii ile Ergene Köprüsü önemli yer tutmaktadır. Eserleri arasında camiler ve birçok hayır kurumu bulunmaktadır. II. Murad'a bu eserlerinden dolayı "Ebü'l-hayrat" unvanı verilmiştir.

Görsel: Ergene Köprüsü-Edirne (II. Murad dönemi)

3.3. Şair Sultanların Eserlerinden Örnekler

Osmanlı Devleti'ni yöneten sultanlar edebî çalışmalar yapmışlar, şiirler yazmışlardır. Yazdıkları şiirlerinde mahlas kullanmışlardır. Osmanlı sultanları daha şehzadeliklerinden itibaren şiir ve musikiye ilgi göstermişlerdir. Osmanlı sultanları devirlerinin ünlü şairleriyle dostluklar kurmuş ve şiir sohbetlerinde bulunmuşlardır. Güçlü bir dil ve edebiyat eğitimi alan Osmanlı sultanlarının bir çoğu şiir yazmış, bir kısmı da divan tertip edecek kadar şairlik vasfına sahip olmuşlardır.

Osmanlı sultanlarının şiirlerinde dinî ve tasavvufi konulara yer verilmiştir. Osmanlı sultanlarının tekke adabı içerisinde yetişmiş olması şiirlerini dinî ve tasavvufi konularda yazmalarına neden olmuştur. Osman Bey'in Şeyh Edebalı, Orhan Bey'in Geyikli Baba ve II. Murad'ın Bayramilerle ilgisi şiirlerine dinî bir kimlik kazandırmıştır.

Osmanlı sultanı Çelebi Mehmed, ilim adamlarını ve sanatçıları korumuştur. Zamanında Osmanlı ülkesinde ilk şiir ve edebiyat sohbetleri gerçekleşmiştir.

Orijinali

Cihân hasm ola Hak'dan nusret iste
Erenlerden duâ vü himmet iste
Çelebi Mehmed

Günümüz Türkçesi

Dünya düşman olsa Allah'tan yardım iste
Erenlerden duâ ve himmet iste

Osmanlı sultanları arasında ilk şiir söyleyen II. Murad'dır. Murâdî mahlasıyla şiirler yazmıştır.

Orijinali

Ey Murâdî şeh-i devrân iken el'ân seni
Zülfine kılmış esîr ol şeh-i hûbân gördüm
II. Murad

Günümüz Türkçesi

Ey Murâdî! Zamanın şahı iken, o güzel-
ler şahının şimdi seni zülfine esir ettiğini
gördüm.

II. Mehmed resim, şiir ve müzik ile ilgilenmiştir. II. Mehmed, Avnî mahlasıyla şiirler yazmıştır. II. Mehmed'in şiirlerinde Şeyhî ve Ahmet Paşa'nın etkileri görülmektedir. II. Mehmed'in şiirlerinde samimi ve lirik unsurlar ön plana çıkmaktadır. Divan sahibi ilk Osmanlı sultanıdır.

Orijinali

Çün ecel sulh itdirür âhir nizâyı kaldırur
Pes nedür dünyâ için bu kuru kavgadan
murâd

II. Mehmed

Günümüz Türkçesi

Madem ki ecel, sonunda anlaşmazlığı
kaldırıp barış yaptırır; o hâlde dünya
uğruna bu kuru kavgadan murad nedir?

II. Bayezid âlim ve sanatkar bir sultanıdır. Adnî mahlasıyla şiirler yazmış, bir de **divan** tertip etmiştir. Adnî Divânı, Osmanlı sultanları tarafından tertip edilmiş ilk mürettep divandır.

Sultan Bayezid'in oğlu Şehzade Korkut, "Harîmî" mahlasıyla şiirler yazmıştır.

Cem Sultan, şiirlerine şahsi duygularını katan başarılı bir şairdir. Küçük yaşlardan itibaren şiirle meşgul olduğu için Cem Sultan'ın çevresinde **Cem şâirleri** adı verilen şairler grubu yer almıştır. Cem Sultan, şiirlerinde yaşadığı sıkıntılı olaylara yer vermiştir. Vatan hasretini, aşk, tabiat, dinî ve tasavvufi konuları işlemiştir.

Yavuz Sultan Selim, Farsçayı çok iyi bildiği için şiirlerinde Farsçayı kullanmıştır. Farsça divan tertip etmiştir. Bunun yanı sıra Yavuz Sultan Selim, Arapça şiirler de yazmıştır.

Osmanlı sultanları arasında en çok şiir yazan Kanuni Sultan Süleyman'dır. Muhibbî, Meftûnî ve Âcizi mahlaslarını kullanmıştır. Biri Farsça olmak üzere iki divan sahibidir. Şiirlerinin toplamı 15935 beyite ulaşmaktadır. Döneminde birçok şair yetişmiş ve bu şairlerin çoğu Kanuni'nin yakın ilgisine ve himayesine mazhar olmuştur.

Osmanlı tahtına geçen sultanların pek çoğu şiirler yazmaya devam etmişlerdir.

4. ZANAAT, SANAT VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ

4.1. Osmanlı Devleti'nde Şehirleşme

13. yüzyıl sonlarında konar-göçer bir Türkmen boyu olarak ortaya çıkan Osmanlı Devleti şehre ve şehirleşmeye önem vermiştir. Osmanlı Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti'nin şehir mirası üzerinde gelişmiştir. 1300-1453 arasındaki dönem Selçuklu ile Osmanlı arasında bir geçiş dönemidir. Bu dönemde değişim, hâkim unsur olarak ortaya çıkmıştır. Osmanlı'nın ilk dönemlerinde Selçuklu kültürü hâkim olmuştur. Osmanlı'nın hâkim olduğu şehirlerde Selçuklu mimari yapısının izleri görülmektedir. Anadolu ve Rumeli topraklarında farklı şehirler olmakla birlikte bu şehirler birbirlerine benzer özellikler taşımaktadır. Tipolojik olarak Osmanlı şehri ortaya çıkmaktadır.

Osmanlı dönemindeki yerleşmeler **karye** olarak nitelendirilen en küçük yerleşim birimiyle ortaya çıkmaktadır. Osman Gazi tarafından kurulan şehir, devletin idare edildiği sahanın merkezindedir.

Osmanlı Devleti'nde bir yerleşim yerinin şehir olarak tanımlanmasında idari ve ekonomik özellikler dikkate alınmaktadır. Bir yerleşmenin şehir olarak tanımlanmasında kesin bir ölçüt olmamakla beraber Osmanlı şehri daha çok fonksiyonel ölçütler dikkate alınarak tanımlanmıştır.

Osmanlı şehirlerinde daha çok tarım dışı faaliyetler, idari ve ticari unsurlar ön plana çıkmaktadır. Osmanlı belgelerinde şehir için "cuma kılınur ve pazar durur yer" biçiminde tanımlamalar yapılmıştır.

Osmanlı şehri nüfus bakımından farklı büyüklükte olmuştur. Balkan şehirleri genellikle kendilerine yeten nüfus bakımından küçük yerleşmelerdir. Balkan şehirlerinin nüfusu 10.000 civarında iken yoğun bir dağılıma sahiptirler. Anadolu şehirleri daha büyük olup nüfus olarak 10.000-30.000 arasında nüfus barındırmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde şehirleşme nüfusun büyümesiyle orantılıdır. Osmanlı'nın hâkim olduğu Anadolu ve Rumeli'deki şehirlerin sayısı 59 iken 100 civarında kalenin mevcut olduğu bilinmektedir. Anadolu ve Balkanlar'daki bazı şehir merkezlerinin tarihî, kültürel ve coğrafi özellikleri birbirleriyle benzerlikler göstermektedir. İmaret, bedesten, kervansaray, cami gibi mimari yapılar arasında benzerlikler görülmektedir. Gelibolu'ya geçiş ile birlikte Rumeli topraklarında şehirleşme ön plana çıkmaya başlamıştır. Filibe, Eski Zağra, Tatar Pazarı, Sofya, Üsküp, Silistre gibi merkezler ve çevreleri Anadolu'dan gelen Türk göçmenlerinin ve kültürünün ağır bastığı şehirler hâline gelmiştir. Balkanlar'da pek çok yerleşim yeri klasik Osmanlı şehircilik anlayışı çerçevesinde imar faaliyetlerine açılmıştır. Bunun sonucunda çarşı ve mahallelere bölünmüş bir şekilde gelişme göstermeye ve Osmanlı şehri kimliği kazanmaya başlamıştır.

Görsel: Arnavutluk Berat Kenti Sokağı

Osmanlı Devleti'nde şehirleşme faaliyetleri açısından vakıflar çok büyük işleve sahip olmuşlardır. Vakıflar sayesinde Osmanlı Devleti'nde din, eğitim, sağlık, şehircilik, bayındırlık ve askerî alanda hizmetler verilmiştir.

Osmanlı şehirleri vakıf eserler etrafında gelişmiştir. Vakıflar, şehrin sosyal merkezi olduğu için bünyesinde cami, medrese, mektep, kütüphane, hamam, türbe, çeşme, han, imaret ve hastane gibi kurumları barındırmıştır. Bu kurumlara bağlı hizmetler imaret sistemi ve külliye şeklindeki mekânlar aracılığıyla sağlanmıştır. İmaretler yeni oluşturulacak olan semtlerin çekirdeğini oluşturur ve yeni kurulacak şehirlerin gelişmesine katkı sağlardı. Orhan Bey, başta İznik ve Bursa olmak üzere beyliğin birçok yerinde vakıf eserler tesis ettirmiştir. Mimari alanda insanların ihtiyaç duyduğu imaret, medrese, hamam, kervansaraylardan oluşan külliyeler inşa ettirilmiştir.

Osmanlı idaresinde köylerin şehirlere dönüşümü önemli bir alan oluşturur. Köyler, ahalinin toprağa dayalı olarak ziraatle uğraşılan iskân birimleri olarak görülmüştür. Bir köyün zamanla şehre dönüşmesinde coğrafi ve stratejik konumu ile dönemin içinde bulunduğu siyasi şartların rolü bulunmaktadır.

ÖRNEK METİN

Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın doğduğu köy olan, Ürgüp kazasının Uçhisar nahiyesine bağlı Muşkara köyü nüfus itibariyle oldukça az sayılabilecek bir nüfusa sahipti. Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın idareciliğinin sağladığı faydalar sonucunda Muşkara köyünde cami, medrese, çeşme, mektep, imaret, kütüphane, ham, hamam, dükkan gibi tesisler yaptırılmıştır. Muşkara köyü bu tesislere vakfedilmiştir. Köy halkı ve dışarıdan buraya getirilip yerleştirilen göçebe gruplar vergilerden muaf tutulmuştur. Sadrazam İbrahim Paşa'nın Muşkara'ya sağladığı siyasi, ekonomik ayrıcalıklardan dolayı Muşkara, "yeni kurulan şehir" anlamında Nevşehir adıyla anılmaya başlamıştır.

(Aliağaoğlu-Uğur, 2016, s. 2012'den düzenlenmiştir).

Osmanlı Devleti'nin mimari anlayışı içerisinde vakıflar tarafından imar faaliyetlerine öncelik verilen yapılar yer almaktadır. Bunların içerisinde medreseler, camiler, köprüler, imaretler, hamamlar vb. birçok hayır kurumu yer almaktadır. Bu kurumların inşasından işletilmesine kadar her türlü ihtiyaçları vakıflar aracılığıyla karşılanmıştır. Mimari eserler, fethedilen toprakların İslamlaşmasını sağladığı gibi ihtiyaçların karşılanmasını da sağlamıştır.

Görsel: Yıldırım Bayezid Camii-Edirne

Görsel: II. Murad Hamamı-Bursa

4.2. El Sanatları

Ahşap İşlemeciliği: Anadolu'da ahşap işlemeciliğinin temeli Selçuklular'a dayanmaktadır. Selçuklular döneminde ahşap işlemeciliği daha çok mimari alanda kendisini göstermiştir. Osmanlı döneminde ise ahşap işlemeciliği, mimarının yanı sıra gündelik hayatta da kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin denizlerde gelişmesiyle birlikte ahşap işlemeciliği de gelişmeye başlamıştır. Gemi inşaatının sürdürüldüğü Tersane-i Amire'de, tersane halkı olarak anılan marangoz, kalafatçı, kumbaracı, oymacı ve burgucu gibi ustalar görev yapmıştır.

Görsel: Osmanlı Ahşap İşlemeciliği Örneği (İstanbul Deniz Müzesi Arşivinden)

Taş İşlemeciliği: Taş işlemeciliğinin en güzel örnekleri Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı döneminde görülmektedir. Osmanlı Devleti döneminde taş işçiliği oldukça ileri bir düzeydedir. Cami, medrese kapılarında, sütun başlıkları, minare şerefeleri, mihrap ve minberler, çeşme, sebil, şadırvan gibi yapılar taş işçiliği ile inşa edilmişlerdir. Bu mimari eserlerin üzerinde geometrik örüntüler, bitki motifleri, kabartmalı hayvan figürlerine yer verilmiştir. Cami, türbe, kale gibi mimari eserlerin dışa bakan duvarlarında örgüler yer almaktadır.

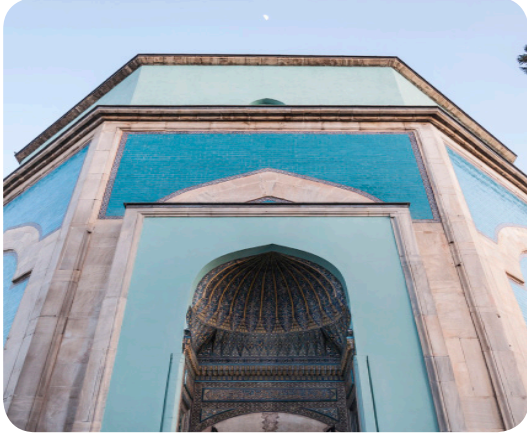
Görsel: Bursa İznik Camii Girişi Taş İşlemeciliği Örneği

Dokumacılık: Osmanlı Devleti'nde dokumacılık ekonomik faaliyetlerin önde gelen kollarından biridir. Osmanlı şehirleri kendilerine göre değişik dokumalarıyla ün yapmıştır. Osmanlı Devleti'nde dokumalar yoğun olarak pamuklu-keten, yünlü ve ipekli olmak üzere üç hammadde kullanılarak dokunmuştur. Osmanlı kaynaklarında bogası, kirpas, alaca, bez, mendil, dimi, yemeni, tülbent, basma, çit, yazma gibi pamuklu dokumalar arasında geçmektedir. Osmanlı döneminde pamuklu dokuma merkezi olarak Denizli ön plana çıkarken, ipek ve ipek dokumacılığı konusunda Bursa ilk sırayı almıştır. Bursa, tarihi boyunca Osmanlı Devleti'nin dokuma merkezi olarak faaliyetini sürdürmüştür. Ankarada sof adı verilen yünlü kumaşlar dokunmuştur. Uşak, Konya, Gördes, Kütahya gibi yerlerde halı ve kilim dokumacılığı ön plana çıkmıştır.

Görsel: Osmanlı Dokumacılığı (Temsili)

Çinicilik: Türk sanatının en başarılı süsleme sanatlarından biridir. Dış süslemeye renk katmak amacıyla serpiştirilen sırlı tuğlalarla başlayan bezeme türü Anadolu’da zamanla iç bezeme ağırlıklı bir sanata dönüşmüştür. Bu süsleme sanatına Osmanlı mimarisinin erken dönemlerinden itibaren rastlanmaktadır. İznik’te 1335 tarihli Orhan İmaretinde yapılan kazılarda tek renkli çini levha parçaları bulunmuştur. Bursa’da Yeşil Cami, Yeşil Türbe ve Medrese, Muradiye Camii ve Medresesi çiniciliğin yaygın olarak kullanıldığı mimari mekânlar arasındadır.

Görsel: Bursa Yeşil Türbe

Görsel: Bursa Yeşil Türbe

Görsel: Osmanlı Dönemi Türk Çini Sanatı

Osmanlı çiniciliğinde renkli sır tekniği kullanılmıştır. Bu teknikte renkler kullanılan sırlarla sağlanmıştır. Renkleri ayıran çizgiler, fırınlama sırasında kabarak renklerin birbirine akmasını önleyen bir malzeme ile çizilmiştir.

Hat Sanatı: Osmanlı Devleti’nde güzel yazı yazma sanatı anlamına gelmektedir. Bu sanat ile uğraşanlara **hattat** adı verilir. Hattatlık, Osmanlı Devleti’nde aynı zamanda bir meslek hâline gelmiştir.

Görsel: Osmanlı hat sanatı

NELER ÖĞRENDİK?

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren medeniyet anlayışının oluşmasında sûfilerin ve âlimlerin öğretilerinin etkileri bulunmaktadır. Sûfilerin ve âlimlerin öğretileri Anadolu'nun İslamlaşmasına etki etmiştir. Anadolu'nun İslamlaşmasında etkisi olan öğretilerin sahipleri arasında Ahmet Yesevî, Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî, Ahî Evran, Yunus Emre, Hacı Bektâş-ı Velî ve Hacı Bayrâm-ı Velî gibi şahsiyetler önemli yer tutmaktadır. Bu şahsiyetlerle birlikte İslam anlayışı içerisinde tasavvuf anlayışının yeri bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti'nde önemli konuların görüşülüp karara bağlandığı yere Divân-ı Hümâyun adı verilmektedir. Divan teşkilatı ilmiye, kalemiye ve seyfiye sınıflarından oluşmaktadır. Bu sınıflar arasındaki birliktelik ve uyum içerisinde çalışma Osmanlı devlet idaresi açısından önemlidir.

Osmanlı coğrafyasında sözlü ve yazılı kültür toplum hayatı üzerinde etkilere neden olmuştur. Halkın kendi kültürüyle meydana çıkmış sözlü halk kültürü ile saray çevresi ve belirli şehirlerde oluşan kitabi kültür öne çıkmıştır. II. Murad döneminde kültürel alanda gelişmeler yaşanmıştır. Arapça ve Farsçadan eserler Türkçeye tercüme edilmiştir. Türkçe, Osmanlı kuruluşundan itibaren kullanılmakla birlikte II. Murad'dan itibaren bilim dili hâline gelmiştir. Çelebi Mehmed'den itibaren başlayan şiir yazma anlayışını II. Murad devam ettirmiştir. Daha sonraki Osmanlı sultanları da şiirler yazmaya devam etmişler ve kendi adlarıyla divanlar oluşturmuşlardır.

Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinin genişlemesiyle birlikte Anadolu ve Rumeli şehirlerinin yapısında bazı değişimler yaşanmıştır. Bu değişimlerin temelinde şehir planlaması ve mimari anlayıştaki değişiklikler görülmektedir. Osmanlı döneminde ahşap ve taş işlemeciliği, dokumacılık, çinicilik ve hat sanatları gelişmiştir.

4. ÜNİTE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI

- 1. Aşağıdakilerden hangisi Anadolu'nun İslamlaşmasına etki eden kimseler arasında yer almaz?**
  - A) Şeyh Edebali
  - B) Ahmet Yesevî
  - C) Ahî Evran
  - D) Yunus Emre
- 2. Aşağıdakilerden hangisi II. Murad döneminde sultan ile görüşen ve ilmî faaliyetlerinde II. Murad tarafından desteklenen Türk mutasavvıfıdır?**
  - A) Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî
  - B) Hacı Bektâş-ı Velî
  - C) Hacı Bayrâm-ı Velî
  - D) Ahmet Yesevî
- 3. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfına mensup sınıflardan biri değildir?**
  - A) Kazasker
  - B) Şeyhülislam
  - C) Defterdar
  - D) Kadı
- 4. Osmanlı Devleti'nde dinî müesseselerin başında bulunan, bizzat padişah tarafından atanan ilmiye sınıfının temsilcisi aşağıdakilerden hangisidir?**
  - A) Kazasker
  - B) Şeyhülislam
  - C) Defterdar
  - D) Nişancı
- 5. Osmanlı Devleti'nde divan teşkilatı içerisinde askerî işlerden sorumlu olan sınıf aşağıdakilerden hangisidir?**
  - A) İlmiye
  - B) Kalemîye
  - C) Seyfiye
  - D) Hariciye
- 6. Aşağıdakilerden hangisi Türk dünyasında yetişmiş olan bilim insanlarından biri olarak gösterilemez?**
  - A) Kadızâde-i Rumi
  - B) Uluğ Bey
  - C) Ali Kuşçu
  - D) Aşıkpaşazâde

7. Osmanlı Devleti'ni yöneten sultanlar edebî çalışmalar yapmışlar, şiirler yazmışlardır. Yazdıkları şiirlerinde mahlas kullanan sultanlar şehzadeliklerinden itibaren şiir ve musikiye ilgi göstermişlerdir.

Buna göre;

- I. Osmanlı Sultanları şairleri korumuşlardır.
- II. Sultanlar dil ve edebiyat eğitimi almışlardır.
- III. Sultanlar şairlerle dostluk kurmuşlardır.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) I ve II   D) II ve III

8. Osmanlı Devleti'nde görülen

- I. Üç Şerefeli Camii
- II. Edirne Selimiye Camii
- III. Ergene Köprüsü

Mimari yapılarından hangisi II. Murad döneminde Edirne'de yapılmamıştır?

- A) Yalnız I   B) Yalnız II   C) I ve II   D) II ve III

9. Osmanlı Devleti'nde süsleme sanatlarından olup Bursa'da Yeşil Cami, Yeşil Türbe ve Medrese, Muradiye Camii ve Medresesi bu süsleme sanatının yaygın olarak kullanıldığı mekânlardır.

Özellikleri verilen süsleme sanatı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Çinicilik
- B) Dokumacılık
- C) Ebru
- D) Tekzip

10. Aşağıdakilerden hangisi Osmanlı Devleti'nde kuruluş döneminde görülen zanaatlardan biridir?

- A) Ahşap işlemeciliği
- B) Ebru
- C) Tekzip
- D) Şer'îye sicili

SÖZLÜK

A

adalet: Yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe.

akıbet: Bir iş veya durumun sonu, sonuç.

anlaşma: Devletler arası siyasal, ekonomik, kültürel vb. alanlarda yapılan uzlaşma ve bu uzlaşmanın tespit edildiği belge, uyuşma, itilaf, antant, konvansiyon.

antlaşma: İki veya daha çok devletin saldırmazlık, savaşta iş birliği vb. konularda kararlaştırdıkları ilkelere uygun davranmayı kabul etmeleri durumu, ahit, muahede, ahitleşme, pakt.

B

bağımsızlık: Bağımsız olma durumu, istiklal.

basma: Üzerinde bası ile yapılmış renkli biçimler bulunan pamuklu kumaş.

beylik: Devletle ilgili, devlete özgü olan, devlet malı olan, mirî.

boy: Ortak bir atadan türediklerine inanılan toplumsal ve ekonomik ilişkilerinde anaerkil, ataerkil anlayışı uygulayan geleneksel topluluk, kabile, klan.

C

D

cahil: Belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan.

cömert: Para ve malını esirgemedi veren, eli açık, selek, semih, ahi, bonkör.

demografik: Nüfus bilimsel.

derviş: Bir tarikata girmiş, onun kurallarına ve törelerine bağlı kimse, alperen.

E

F

etnik: Kavimle ilgili, budunsal, kavmi.

fetih: Bir şehir veya ülkeyi savaşarak alma.

filo: 1. Bir arada ve bir komuta altında bulunan savaş gemilerinin veya uçaklarının bütünü. 2. Toplu olarak aynı hizmeti yapan ve bir merkezden yönetilen kara, deniz ve hava taşıtlarına verilen ad.

G

garip: Kimsesiz, zavallı.

gazi: Müslümanlıkta düşmanla savaşan veya savaş yapmış kimse.

göç: Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret.

H

haçlı: Haçı olan.

hâkimiyet: Egemenlik.

heyet: Kurul.

hoşgörü: Her şeyi anlayışla karşılayarak olabildiği kadar hoş görme durumu, müsamaha, tolerans.

hükümdar: Padişah, kral, hakan gibi taht sahibi devlet başkanı.

İ

imaret: İmarethane.

inanış: İnanma işi.

istila: Bir ülkeyi silah gücüyle ele geçirme.

K

kabile: Boy.

kâfir: Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse.

kahramanlık: Kahramanca davranış, yiğitlik.

kalafat: 1. Osmanlı Devleti'nde vezir veya yüksek mevkide devlet adamlarının giydikleri bir başlık. 2. Aşağısı dar, yukarısı geniş bir tür yeniçeri başlığı. 3. Geminin kaplama tahtaları arasını üstüğü ile doldurup ziftleyerek su geçirmez duruma getirme işi.

kilise: Hristiyanların ibadet etmek için toplandıkları yer.

komutan: Bir asker topluluğunun başı, kumandan, bey.

krallık: Kral olma durumu, kraliyet.

kuşatma: Bir ülkenin veya bir yerin dış dünya ile olan her türlü bağlantısını kuvvet kullanarak kesme, abluka, ihata, muhasara.

M

melik: Padişah, hükümdar, hakan.

mihrap: Cami, mescit vb. yerlerde Kâbe yönünü gösteren, duvarda bulunan ve imama ayrılmış olan oyuk veya girintili yer.

mimari: Mimarlıkla ilgili, mimarlığa ilişkin.

minber: Camilerde hutbe okunan merdivenli, yüksekçe yer.

muharebe: Savaşta yapılan çarpışmalardan her biri.

mukavemet: Dayanma, karşı durma, karşı koyma, dayanırlık.

mücadele: Birbirlerine isteklerini kabul ettirmek için iki taraf arasında yapılan zorlu çaba, savaş.

mühür: Bir kimsenin, bir kuruluşun adının veya unvanının tersine kazılı bulunduğu, metal, lastik vb.nden yapılmış araç, damga, kaşe.

N

nazariye: Kuram.

nefis: Öz varlık, kişilik.

nüfuz: Söz geçirme, güçlü olma, erk.

O

Ö

ocak: 1. Aynı amaç ve düşünceyi paylaşanların kurdukları kuruluş veya toplandıkları, görev yaptıkları yer. 2. Yeniçeri teşkilatını oluşturan odalardan her biri.

oymacı: Oyma işleri yapan sanatçı, hakkâk.

öğreti: 1. Bilimde, felsefede bir görüşü bir sistem içinde belli bir anlayışa, düşünceye dayalı olarak oluşturan ilke ve dogmalar bütünü. 2. Toplumda herhangi bir alanda çığır açan bir düşünce adamının ortaya koyduğu görüşler, ilkeler bütünü, doktrin.

P

R

politika: 1. Bir hedefe varmak için karşısındakilerin duygularını okşama, zayıf noktalarından veya aralarındaki uyuşmazlıklardan yararlanma vb. yollarla işini yürütme. 2. Devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa.

prenslik: Bir prensin yönetiminde olan ülke.

robot: 1. Başkasının buyruğu ile iş yapan, kendi akıl ve iradesini kullanmayan kimse. 2. Belirli bir işi yerine getirmek için manyetizma ile kendisine çeşitli işler yaptırılabilen otomatik araç.

S

sanat: Bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık.

sebil: Kutsal günlerde karşılık beklemeden hayır için dağıtılan içme suyu.

sibernetik: Güdüm bilimi.

soy: Bir atadan gelen kimselerin topluluğu, sülale.

Ş

şadırvan: Genellikle cami avlularında bulunan, çevresindeki musluklardan ve ortasındaki fiskiyeden su akan, üzeri kubbeli veya açık havuz.

şefk t: Sevecenlik.

şerefte: Minarenin gövdesini çepeçevre dolaşan, korkuluklu, ezan okunan yer.

T

taktik: Türlü savaş araçlarını belli bir sonuca ulaşmak amacıyla etkili biçimde birleştirerek ve kullanarak kara, deniz veya hava savaşını yönetme sanatı.

tevazu: Alçak gönüllülük.

tez: 1. Sav. 2. Üniversitelerde öğrencilerin veya öğretim üyelerinin hazırlayıp bazen bir sınav kurulu önünde savundukları bilimsel eser.

tülbent: İnce ve seyrek dokunmuş, hafif ve yumuşak pamuklu bez.

türbe: Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı.

V

Y

Z

vakıf: Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para.

yazma: Bohça, yemeni, başörtü, yorgan vb. şeyler yapmakta kullanılan, üstüne boya ve fırça ile veya tahta kalıplarla desen yapılmış bez.

yemeni: Kalıpla basılıp elle boyanan, kadınların başlarına bağladıkları tülbent.

zanaatkâr: Zanaatçı.

KAYNAKÇA

- Acun, Fatma, “Klasik Dönem Eyalet İdare Tarzı Olarak Tımar Sistemi ve Uygulanması”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.899-908.
- Aydın, Cengiz, “Ali Kuşçu”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt: 2, 1989, s. 408-410.
- Bardakçı, Necmettin, “Türklerin Sosyal ve Kültürel Hayatında Tasavvuf ve Tarikatlar”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 450-461.
- Barkan, Ömer Lütfi, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 133-153.
- Bedirhan, Yaşar, “Türkiye Selçuklularında Para ve Devletin Para Politikası”, **Tarih Okulu Dergisi**, 2014.
- Cahen, Claude, “Baba İshak, Baba İlyas, Hacı Bektaş ve Diğerleri”, çev: İsmet Kayaoğlu, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 18, Sayı: 1, s, 193-202.
- Cebecioğlu, Ethem, “Akşemseddin’de Bazı Tasavvufi Kavramlar-I”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 42, Sayı: 1, 2001, s. 77-95.
- Cebecioğlu, Ethem, “Hoca Ahmed Yesevi”, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 34, Sayı: 1, 1995, s. 87-132.
- Charanis, Peter, “I. Haçlı Seferi’nin Nedeni Hakkında Bir Grek Kaynağı”, **Tarih Okulu Dergisi**, Sayı XIII, 2012, s. 203-205.
- Delilbaşı, Melek, “Osmanlı-Bizans İlişkileri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 122-132.
- Doğru, Halime, “Osmanlı Devleti’nin Rumeli’de Fetih ve İskan Siyaseti”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 165-176.
- Emecen, Feridun, Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluş ve Yükseliş Tarihi, (1300-1600), **Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları**, İstanbul 2015.
- Erginli, Zafer, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Türk Dervişlerinin İzleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 107-115.
- İnalçık, Halil, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 66-88.
- İnalçık, Halil, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600), Çev: Ruşen Sezer, **Yapı Kredi Yayınları**, İstanbul 2003.
- İnbaşı, Mehmet, “Balkanlar’da Osmanlı Hâkimiyeti ve İskân Siyaseti”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 154-164.
- Kankal, Ahmet, “Ali Kuşçu”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 36, Sayı: 1.2, 1993, s. 103-118.
- Kaya, Abdullah, “Başlangıcından 1071’e Kadar Türklerin Anadolu’ya Akınları”, **Ekev Akademi Dergisi**, Yıl: 18, Sayı: 59, 2014, s. 211-232.
- Keskin, Mustafa “Gazi Süleyman Şah ve Türkiye Selçuklu Devleti’nin Kuruluşu”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 537-546.
- Koca, Salim, “Anadolu Türk Beylikleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 6, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 703-755.

- Koca, Salim, “Dini İnançların ve Düşüncelerin Politik Amaçlarda Kullanılmasına Dair Selçuklu Devrinden İbret Verici Bir Örnek: Babaîler Ayaklanması”, **Gazi Türkiyat**, 2012, s. 11-38.
- Koca, Salim, “Türkiye Selçuklu Tarihine Damgasını Vuran Menfur Bir Cinayet: Sultan I. Alâeddîn Keykubâd’ın Zehirlenmesi”, **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, s. 347-369.
- Koca, Salim, “Türkiye Selçuklu Tarihinin Akışını Değiştiren ve Anadolu’nun Kaderini Belirleyen Savaş: Köseadağ Bozgunu”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 37, 2015, s. 35-84.
- Köprülü, Fuad, “İslam Sûfi Tarikatlarına Türk-Moğol Şamanlığının Tesiri”, Çev: Yaşar Altan, **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt 18, Sayı 1, 1970, s. 141-152.
- Ocak, Ahmet Yaşar, “Selçuklular ve Beylikler Devrinde Düşünce”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 429-438.
- Özcan, Abdulkadir, “Osmanlı Devleti’nin Askeri Yapısı”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 107-121.
- Özdemir Kızılkın, Ayşe, “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı’da İhtida Olaylarına Gayr-i Müslimlerin Tepkisi: İşkence ve Zulümler”, **Tarih Okulu Dergisi**, Sayı XIII, Sonbahar-Kış 2012, s. 35-51.
- Öztürk, Necdet, “Fetret Devri ve Osmanlı Hâkimiyetinin Yeniden Tesis”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 221-251.
- Öztürk, Yücel, “Osmanlı’nın Kuruluşunda Akıncı Uç Beylerinin Rolü”, **Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Yayınları**, s. 167-187.
- Şapolyo, Enver Behnan, **Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi**, İstanbul 1964.
- Şeker, Mehmet, “Hacı Bektaş Veli’nin Makâlâtına Göre İnsan ve Toplum Hayatı”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 7, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 471-476.
- Severcan, Şefaettin, “Şeyh Bedreddin Olayı”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 259-275.
- Sevim, Ali, “Süleyman Şah I”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 38, 2010, s. 103-105.
- Şimşirgil, Ahmet, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Hizmeti Geçen Alpler ve Gaziler”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 99-106.
- Sümer, Faruk, “Oğuzlar”, **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 33, 2010, s. 325-330.
- Sümer, Faruk, **Oğuzlar/Türkmenler Tarihleri-Boy Teşkilâtı-Destanları**, İstanbul 1992.
- Taş, Kenan Ziya-Baştürk, Sadettin, “Fetret Dönemi ve Sonuçları”, **Türkler Ansiklopedisi**, Cilt 9, **Yeni Türkiye Yayınları**, Ankara 2002, s. 252-258.
- Yemen, Zekiye, “Osmanlı Dönemi Türk Kentinde Planlama Kültürü”, **III. Eyüpsultan Sempozyumu**, İstanbul 1999.

GÖRSEL KAYNAKÇA

- 10 Kapak görseli www.shutterstock.com
- 16 Oğuz boylarının yaşam biçimi www.123rf.com
- 18 Yağıbasan Medresesi <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tokat/gezilecekyer/yagibasan-medreses-cukur-medrese> erişim tarihi 03.03.2018
- 18 Mama Hatun Türbesi <http://www.erzincanilozelidaresi.gov.tr/mamahatun> erişim tarihi 04.03.2018
- 19 Sivas Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası <http://www.sivaskulturturizm.gov.tr/TR,76423/divrigi-ulu-cami-ve-darussifasi.html> erişim tarihi 05.03.2018
- 19 El Cezeri'nin Filli Su Saati Modeli Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 20 Çaka Bey BüstüGörsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 22 Süleyman Şah Heykeli Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 23 Süleyman Şah Türbesi Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 25 Sinop Limanı'ndan Bir Görünüş <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/6901> erişim tarihi 10.03.2018
- 26 Alanya tersanesinden Kızıl Kuleye bakış <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodokuman/3600> erişim tarihi 10.03.2018
- 31 Konya Karatay medresesi <http://www.selcuklu.bel.tr/ilcemiz/detay/298/karatay-medresesi.html> erişim tarihi 10.03.2018
- 33 Haçlılar www.123rf.com
- 34 Selahaddin Eyyubi Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 40 Köseadağ Savaşı 1243 <https://www.dunyabizim.com/dergi/tarihimizden-hazin-bir-sayfa-kosedag-savasi-ve-mogol-istilasi-h29551.html> erişim tarihi 11.03.2018
- 46 Kapak görseli Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 50 Ertuğrul Gazi Türbesi Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 52 Paul Wittek Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 52 Fuad Köprülü Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 53 Halil İnalçık Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 54 Osman Gazi'nin bastırdığı belirtilen para Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 54 Orhan Gazi'nin bastırdığı para Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 56 Bursa'nın Fethi <http://btdf.org.tr/?p=1513> erişim tarihi 16.03.2018
- 57 Çimpe Kalesi Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 59 Çirmen Muharebesi www.123rf.com
- 60 I.Kosova Muharebesi Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 64 Osmanlı İskân Siyaseti Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 65 Yıldırım Bayezid Portresi Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 67 Timur Heykeli www.123rf.com

- 68 Ankara Savaşı Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 74 Kapak Görseli www.123rf.com
- 79 YeniçeriGörsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 79 YeniçeriGörsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 81 Donanma Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 83 Yeniçeri Ocağı <https://osmanli-devleti1299.tr.gg/yeniceri-ocaginin-kurulmasi.htm>
erişim tarihi: 20.03.2018
- 90 Kapak Görseli www.123rf.com
- 93 Hoca Ahmed Yesevî Ressam Mehmet Başbuğ tablosu
- 94 Mevlânâ Celâleddîn-î Rumî Heykeli www.123rf.com
- 95 Ahî Evran Heykeli Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 96 Yunus Emre Balmumu Heykeli www.123rf.com
- 96 Hacı Bektâş-ı Velî Heykeli www.123rf.com
- 96 Hacı Bektâş-ı Velî Türbesi www.123rf.com
- 97 Hacı Bayrâm-ı Velî Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 101 İznik Süleyman Paşa Medresesi www.123rf.com
- 102 Davud-ı KayseriGörsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 103 Blagaj Tekkesi Bosna Hersek www.123rf.com
- 104 Akşemseddin Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 105 Ali Kuşçu Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 106 Uluğ Bey Heykeli <http://www.mecmuayitevarih.com/2016/11/fatihin-en-buyuk-misafiri-ali-kuscu.html> erişim tarihi: 23.03.2018
- 107 Üç Şerefeli Camii Edirne <http://www.edirnekulturturizm.gov.tr/Eklenti/25502,uc-serefeli-camii.pdf?0> erişim tarihi: 24.03.2018
- 108 Ergene Köprüsü Edirne <http://www.uzunkopru.gov.tr/tarihce-ve-nufus> erişim tarihi: 24.03.2018
- 110 Arnavutluk Berat Kenti Sokağı www.123rf.com
- 112 Yıldırım Bayezid Camii-Edirne www.123rf.com
- 112 II. Murad Hamamı-Bursa www.123rf.com
- 112 Osmanlı Ahşap İşlemeciliği örneği İstanbul Deniz Müzesi Arşivinden alınmıştır.
- 113 Bursa İznik Yeşil cami <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/bursa/turizmaktiviteleri/znik-yesil-cami> erişim tarihi: 16.04.2018
- 113 Osmanlı dokumacılığı Görsel tasarımcı tarafından hazırlanmıştır.
- 114 Bursa Yeşil Türbe www.123rf.com
- 114 Bursa Yeşil Türbe www.123rf.com
- 114 Osmanlı Dönemi Türk Çini Sanatı www.123rf.com
- 114 Osmanlı hat sanatı www.123rf.com
13. Sayfadaki haritalar <https://www.harita.gov.tr/urunler?sayfa=10> adresinden alınmıştır.
Diğer haritalar görsel tasarımcı tarafından çizilmiştir.

CEVAP ANAHTARI

1. ÜNİTE

1.A
2.D
3.C
4.A
5.B
6.A
7.C
8.B
9.D
10.B

2. ÜNİTE

1.D
2.B
3.B
4.A
5.C
6.D
7.A
8.D
9.C
10.A

3. ÜNİTE

1.D
2.C
3.B
4.A
5.B
6.A
7.D
8.B
9.A
10.D

4. ÜNİTE

1.A
2.C
3.C
4.B
5.C
6.D
7.B
8.B
9.A
10.A

